

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Ugnės Butkevičiūtės
V kurso, komercinės teisės
studijų šakos studentės

Magistro darbas
UŽSIENIO INVESTICIJŲ Į NACIONALINIAM SAUGUMUI UŽTIKRINTI
SVARBIAS BENDROVES TIKRINIMO SISTEMA: SAMPRATA, PROBLEMOS
IR PASIŪLYMAI

Vadovas: partnerystės doc. Gintautas Bartkus

Recenzentas: lekt. dr. Saulius Aviža

Vilnius

2019

TURINYS

VARTOJAMŲ SANTRUMPŲ SĄRAŠAS	2
ĮVADAS	3
1. INVESTICIJŲ TIKRINIMO SISTEMA, JOS ATŠIRADIMO POREIKIS BEI SAMPRATA	8
1.1. Investicijų tikrinimo sistemos tikslai ir su užsienio investicijomis susijusios rizikos.....	8
1.2. Užsienio investuotojas kaip investicijų tikrinimo sistemos subjektas, bendrosios nuostatos ir atitikties kriterijai	14
1.3. Nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbi bendrovė kaip investicijų tikrinimo sistemos subjektas	19
1.3.1. Strategiškai svarbus ūkio sektorius.....	19
1.3.2. Bendrovių priskyrimas prie nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių bendrovių (pirmos, antros, trečios kategorijos).....	27
1.4. Pagrindiniai investicijų tikrinimo sistemos mechanizmai, etapai	32
2. PROBLEMOS SUSIJUSIOS SU INVESTICIJŲ TIKRINIMO SISTEMA.....	42
2.1. Suderinamumas su konstituciniu ūkinės veiklos laisvės principu	42
2.2. Suderinamumas su SESV laisvo kapitalo judėjimo principu.....	46
3. INVESTICIJŲ TIKRINIMO SISTEMOS TRŪKUMAI, TOBULINTINOS SRITYS, PASIŪLYMAI.....	51
IŠVADOS	53
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	54
SANTRAUKA	65
SUMMARY	66

VARTOJAMŲ SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

CK	Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas
EBPO	Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (angl. <i>OECD</i>)
ES	Europos Sąjunga
ELPA	Europos laisvosios prekybos asociacija
ETT	Europos Sąjungos Teisingumo Teismas
EŽTT	Europos Žmogaus Teisių Teismas
Investicijų tikrinimo sistema	Užsienio investicijų į nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbias bendroves tikrinimo sistema
JAV	Jungtinės Amerikos Valstijos
LAT	Lietuvos Aukščiausiasis Teismas
Komisija	Nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos koordinavimo komisija
KT	Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas
NATO	Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacija
NSUSOAĮ	Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymas
SESV	Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo

IVADAS

Temos aktualumas. Užsienio investicijos yra vienas iš pagrindinių šiuolaikinės ekonomikos veiksnių, kuris sąlygoja valstybės ekonominę ir socialinę vystymąsi, naujų darbo vietų sukūrimą, inovacijų atsiradimą, technologinę tobulėjimą, gamybos efektyvumo padidėjimą, visų reikiamų pramonės šakų plėtojimą. Lietuvoje atkūrus nepriklausomybę buvo siekiama sukurti kiek įmanoma palankesnę aplinką užsienio investuotojams, sudaryti jiems naudingas sąlygas, padedančias lengviau ir efektyviau investuoti Lietuvoje. Šiais veiksmais buvo siekiama paversti Lietuvą patrauklesne investuotojams. Tačiau kartu su šiomis pastangomis, integruoti kiek įmanoma daugiau užsienio kapitalo į Lietuvą, kilo susirūpinimas dėl nacionaliniam saugumui, viešajai tvarkai galimai kilsiančių grėsmių, susijusių su užsienio investicijomis į strateginius sektorius. Dėl pastarojo susirūpinimo atsirado poreikis ne kiek įmanoma plėtoti atvirą investicijoms politiką, o kurti užsienio investicijų peržiūros, tikrinimo sistemas.

Magistro darbo aktualumą lemia NSUSOAĮ naujausi pakeitimai, kurie įsigaliojo 2018-03-01 ir įtvirtino magistro darbe aptariamą investicijų tikrinimo sistemą, kuria yra tikrinami užsienio investuotojai, norintys investuoti į svarbias nacionaliniam saugumui įmones, veikiančias Lietuvai strategiškai svarbiuose ūkio sektoriuose. Nors dar 2002-10-30 įsigaliojo pirmoji NSUSOAĮ redakcija¹, tačiau tuo metu įstatymas nenumatė investuotojų patikros reikalavimų, o tiesiog įtvirtino įmones ir įrenginius, kurie turi strateginę reikšmę Lietuvai. Siekiant intensyviau prižiūrėti užsienio investicijų, į Lietuvai svarbią reikšmę turinčius sektorius, srautą, 2009-08-04 įsigaliojusioje NSUSOAĮ redakcijoje² pirmą kartą buvo įtvirtinta investuotojų patikra, kuri nebuvo itin detali ir apibrėžta. Būtent dabartinė nauja investicijų tikrinimo sistema ypač sugriežtino investicijų tikrinimo tvarką taip itin sustiprinant nacionalinio saugumo interesų apsaugą, kartu ir sukuriant daugybę naujų klausimų, susijusių su užsienio investuotojų patikra. Ši užsienio investicijų tikrinimo sistema susilaukė didelio nepasitenkinimo iš verslo subjektų, kurie baiminasi dėl ateities sandorių, dėl verslo plėtros galimybių ir dėl valstybei suteiktų teisių kištis į ūkio subjektų veiklą. Dar įstatymo rengimo metu verslo subjektai reiškė nepasitenkinimą, nurodydami, kad tikrinimo sistema yra nepakankamai aiški bei

¹ Lietuvos Respublikos strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turinčių įmonių ir įrenginių bei kitų nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių įmonių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 103-4604, redakcija galiojusi nuo 2002-10-30 iki 2003-07-23.

² Lietuvos Respublikos strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turinčių įmonių ir įrenginių bei kitų nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių įmonių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 93-3968, redakcija galiojusi nuo 2009-08-04 iki 2012-06-30.

neproporcingai apribojanti verslo subjektų teises, pažeidžianti Lietuvos Respublikos Konstituciją. Tad yra aktualu išsiaiškinti ar šie susirūpinimai yra pagrįsti.

Dar vienas argumentas pagrindžiantis temos aktualumą yra tas, jog Europos Parlamentas ir Taryba taip pat pradėjo iniciatyvas šiuo klausimu ES mastu. 2017-09-13 buvo pateiktas Reglamento pasiūlymas, kuriuo nustatoma tiesioginių užsienio investicijų į ES tikrinimo sistema ir kuria yra siekiama apsaugoti ES strateginius sektorius bei sukurti bendradarbiavimo sistemą tarp valstybių narių. 2018-11-20 buvo priimtas politinis susitarimas, siekiant kiek įmanoma greičiau išgryninti šį pasiūlymą ir jį priimti. Buvo nuspręsta, jog ES privalo saugoti savo strateginius sektorius nuo neigiamaus poveikio valstybių narių nacionaliniam bei visos ES strateginių sektorių saugumui.³ Tai suponuoja, kad ne tik Lietuvoje šiuo metu yra aktualu įdiegti investicijų tikrinimo sistemą, tačiau toks poreikis išsigrynina visos ES mastu. Be to, ES siekis reguliuoti šią sritį turės įtakos ir Lietuvos Respublikos investicijų tikrinimo sistemai, nes ES iniciatyvų tikslas yra padėti šalims bendradarbiauti šiuo klausimu.

Taigi atsižvelgiant į tai, kad 2018-03-01 įsigaliojusi investicijų tikrinimo sistema Lietuvoje yra naujai įdiegtas institutas, kuris nebuvo analizuotas jokiuose kituose moksliniuose darbuose, ir šis institutas įgauna vis didesnę reikšmę visoje ES, yra aktualu apžvelgti pagrindinius sistemos mechanizmus, etapus, išsigryninti ir įvertinti probleminius klausimus ir pateikti pasiūlymus, siekiant pagerinti Lietuvos Respublikos investicijų tikrinimo sistemą ir įsitikinti, kad sistema atitinka Lietuvos Respublikos Konstitucijos bei ES keliamus kriterijus.

Darbo tikslas. Ištirti ir išanalizuoti Lietuvos Respublikos investicijų tikrinimo sistemos pagrindinius mechanizmus, su šia sistema kylančias problemas, trūkumus bei pateikti pasiūlymus kaip būtų galima ją pagerinti.

Darbo uždaviniai. Siekiant užsibrėžto tikslo keliami šie uždaviniai:

- 1) Atskleisti investicijų tikrinimo sistemos atsiradimo pagrindus bei nacionaliniam saugumui kylančias rizikas;
- 2) Išanalizuoti ir įvertinti Lietuvos Respublikos investicijų tikrinimo sistemos subjektus, jiems keliamus pagrindinius kriterijus;

³ Europos Komisija, *Commission welcomes agreement on foreign investment screening framework*, pranešimas spaudai, Briuselis, 2018-11-20. [žiūrėta 2019-02-14] Prieiga internetu: <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-18-6467_en.htm?fbclid=IwAR1qrGhd0BRKe0LpsufTjAg02zF7WLXvXiEdMys-mQTgi8-vaQpB8NNfp-A>.

- 3) Atskleisti Lietuvos Respublikos investicijų tikrinimo sistemos pagrindinius mechanizmus, etapus ir palyginti juos su ES valstybių investicijų tikrinimo sistemomis;
- 4) Išanalizuoti su Lietuvos Respublikos investicijų tikrinimo sistema susijusius probleminius klausimus ir pateikti atsakymus į juos;
- 5) Nurodyti Lietuvos Respublikos investicijų tikrinimo sistemos trūkumus ir pateikti pasiūlymus, kaip būtų galima sistemą tobulinti.

Tyrimo objektas. Šio magistro darbo objektą lemia šiai temai išsikeltas tikslas bei uždaviniai. Objektas yra Lietuvos Respublikos investicijų tikrinimo sistema ir su ja susijusių problemų analizė, vertinant NSUSOAĮ, konstitucinio ūkinės veiklos laisvės, asmens nuosavybės neliečiamumo ir SESV suformuoto laisvo kapitalo judėjimo principų kontekste.

Atsižvelgiant į tai, ši magistro darbą sudaro trys esminės struktūrinės dalys. Pirmojoje magistro darbo dalyje analizuojama Lietuvos Respublikos investicijų tikrinimo sistema, jos samprata, atsiradimo poreikis ir pagrindiniai etapai. Daug dėmesio skiriama rizikoms nacionaliniam saugumui kaip investicijų tikrinimo sistemos pagrindui, pagrindiniams investicijų tikrinimo sistemos etapams, siekiant atskleisti sistemos funkcionavimą. Keliamas klausimas ir ieškomas atsakymas ar visgi Lietuvoje yra reikalinga atskira investicijų tikrinimo sistema, kai sandorius viešosios tvarkos aspektu galima panaikinti remiantis CK 1.81 str. Taip pat tiriama ar ūkio sektoriaus sąvoka nėra per plati ir Lietuvos Respublikos Vyriausybei nėra suteikiama per daug teisių, suteikiant galimybę konkretizuoti ūkinės veiklos sritis, patenkančias į NSUSOAĮ taikymo apimtį. Tiriama ar toks NSUSOAĮ numatytas reguliavimas nepažeidžia KT doktrinos tuo aspektu, jog įstatymo sąvokos negali būti aiškinamos remiantis poįstatyminiais aktais⁴. Taip pat bandoma atsakyti į klausimą ar investicijų ribojimas nėra privačių juridinių asmenų steigėjų konstitucinio nuosavybės neliečiamumo principo pažeidimas.

Antrojoje dalyje yra analizuojami du pagrindiniai probleminiai klausimai, t. y. Lietuvos Respublikos investicijų tikrinimo sistemos atitiktis konstituciniam ūkinės veiklos laisvės ir SESV laisvo kapitalo judėjimo principams. Analizuojami šių principų

⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2005-12-12 nutarimas *dėl Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių „Būtingės nafta“, „Mažeikių nafta“ ir „Naftotiekis“ reorganizavimo įstatymo 4 straipsnio 2 dalies (2002-06-04 redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Mažeikių rajono apylinkės teismo prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių „Būtingės nafta“, „Mažeikių nafta“ ir „Naftotiekis“ reorganizavimo įstatymo 3 straipsnio 8 dalis (2002-06-04 redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, Nr. 20/02.

turiniai NSUSOAĮ kontekste ir teikiami atsakymai ar NSUSOAĮ numatytas reguliavimas atitinka šiuos principus.

Trečiojoje magistro darbo dalyje yra analizuojami pastebėti Lietuvos Respublikos investicijų tikrinimo sistemos trūkumai, teikiami pasiūlymai, kaip tuos trūkumus būtų galima ištaisyti.

Pabrėžiama, kad atitiktis konstituciniam ūkinės veiklos laisvės ir SESV suformuoto laisvo kapitalo judėjimo principams yra nagrinėjami atskleidžiant šių principų turinį ir gilinantis tik į šiai temai aktualius turinio elementus, sąvokos apžvelgiamos tik tiesioginių investicijų kontekste, nes autorės nuomone, kitaip būtų nukrypstama nuo šio magistro darbo temos, be to darbo apimtis yra ribota.

Šiame magistro darbe nėra kalbama apie investicijų tikrinimo sistemos atitiktį SESV įsisteigimo laisvės principui, įtvirtintam SESV 49 str. nes šis principas nėra taikomas trečiosios šalies nacionalinių subjektų įsisteigimui ES, o kadangi didžiausią grėsmę nacionaliniam saugumui kelia būtent trečiosios šalys, autorė laiko šį klausimą šalutiniu ir dėl darbo apimties ribotumo jo neplėtoja.

Tyrimo metodai. Magistro darbe, siekiant užsibrėžto tikslo ir realizuojant uždavinius, yra naudojami teleologinis, sisteminis, lingvistinis, lyginamasis ir loginis metodai.

Teleologinis metodas naudojamas analizuojant dabartinę Lietuvos Respublikos investicijų tikrinimo sistemos reguliavimą, pagrindinius mechanizmus, siekiant nustatyti sistemos tikslus, uždavinius ir etapus.

Sisteminis ir lingvistinis metodai buvo naudojami kartu. Pasitelkiant lingvistinį metodą buvo siekiama išanalizuoti NSUSOAĮ numatytą Lietuvos Respublikos investicijų tikrinimo sistemos reguliavimą, o sisteminis metodas buvo naudojamas siekiant detaliai, sistemingai įvertinti Lietuvos Respublikos investicijų tikrinimo sistemos pagrindinius mechanizmus, ištirti investuotojų vertinimo bei priskyrimo prie nacionaliniam saugumui svarbių bendrovių kriterijus, ištirti atitiktį konstituciniam ūkinės veiklos laisvės, nuosavybės neliečiamumo ir SESV laisvo kapitalo judėjimo principams, atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos Konstitucijos, SESV, kitų įstatymų ir doktrininų šaltinių kontekstą.

Lyginamasis metodas vyrauja pirmoje darbo dalyje ir padeda tirti pagrindinius investicijų tikrinimo sistemos mechanizmus. Pasitelkiant ES valstybių narių praktiką siekiama palyginti Europoje vyraujančias investicijų tikrinimo sistemas, įvertinti jų skirtumus ir atskleisti teigiamą praktiką kitose ES valstybėse, kurią būtų galima pasiūlyti įdiegti Lietuvoje.

Loginis metodas naudojamas magistro darbe siekiant išvengti prieštaravimų ir nuosekliai atsakyti į keliamus klausimus, išanalizuoti pagrindinius sistemos etapus, kylančias problemas ir pateikti autorės poziciją bei pasiūlymus šiais klausimais.

Darbo originalumas. Atsižvelgiant į tai, jog magistro darbe analizuojamą Lietuvos Respublikos investicijų tikrinimo sistemą reglamentuojanti nauja NSUSOAĮ redakcija įsigaliojo tik nuo 2018-03-01, ši sistema yra nauja, tad nėra detaliai analizuota. Lietuvoje, autorės žiniomis, šis darbas yra pirmasis mokslinis darbas parašytas šia tema.

Svarbiausi šaltiniai. Didžiausią įtaką formuojant autorės nuomonę darė NSUSOAĮ lydintys aktai, t. y. Seimo pagrindinio komiteto išvados, šiais šaltiniais autorė siekė išanalizuoti ir įvertinti įstatymo leidėjo valią, tikruosius investicijų tikrinimo sistemos tikslus. Taip pat svarbią reikšmę turėjo Lietuvos Respublikos Valstybės saugumo departamento, Antrojo operatyvinių tarnybų departamento teikiamos ataskaitos dėl grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimo, EBPO, Europos Parlamento ir Tarybos parengti dokumentai. Didelę įtaką turėjo ir autoriai T. H. Moran, K. L. Valančius, T. Birmontienė, C. Barnard, A. Junevičius, H. M. Schafer.

1. INVESTICIJŲ TIKRINIMO SISTEMA, JOS ATSIDARIMO POREIKIS BEI SAMPRATA

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę buvo siekiama sudaryti palankias sąlygas investuoti užsienio kapitalą Lietuvoje. Buvo kuriama palanki ir atvira aplinka užsienio investuotojams, sudaromos jiems naudingos sąlygos, padedančios lengviau ir efektyviau investuoti Lietuvoje. Tačiau nors užsienio investicijos ir yra itin svarbios dėl socialinių ir ekonominių priežasčių, t. y. naujų darbo vietų sukūrimas, inovacijos ir kt., bet kartu su užsienio investicijomis atkeliavo ir rizikos nacionalinio saugumo interesams. Siekiant apriboti šias rizikas ir sukurti balansą tarp atvirumo užsienio investicijoms ir nacionalinio saugumo užtikrinimo buvo priimtas NSUSOAĮ ir Lietuvoje įdiegta investicijų tikrinimo sistema. Atsižvelgiant į tai, šioje dalyje bus analizuojami investicijų tikrinimo sistemos tikslai, sistemos atsiradimo pagrindas, investuotojo atitikties nacionaliniam saugumui vertinimo kriterijai, įmonių, kurios priskiriamos prie svarbių nacionaliniam saugumui įmonių, kriterijai bei pagrindiniai investicijų tikrinimo sistemos mechanizmai.

1.1. Investicijų tikrinimo sistemos tikslai ir su užsienio investicijomis susijusios rizikos

Per pastaruosius dešimtmečius daugybė šalių, tarp jų ir Lietuva, stengėsi kiek įmanoma palengvinti užsienio investicijų sklaidą valstybėje. Galimybė lengviau integruoti užsienio investicijas padėjo sparčiai vystyti valstybės ekonomikai bei socialinėms vertybėms, suteikė naujų galimybių verslui.⁵ Tačiau kartu su šiomis galimybėmis, kurios neabejotinai yra itin svarbios kiekvienos valstybės ekonomikai, kilo susirūpinimas ar visgi tokia atvira politika dėl užsienio investicijų priėmimo į valstybes, tam tikrais atvejais negali padaryti daugiau žalos, nei naudos? Investuotojai gali įsigyti valstybei svarbų turtą ir tuo būdu kontroliuoti įmones, kurių veikla nepaprastai svarbi valstybės saugumui ir viešajai tvarkai, arba daryti joms įtaką. Būtent dėl šios priežasties laikui bėgant susiformavo nauja tendencija – tikrinti užsienio investicijas ir jas prižiūrėti, siekiant sukurti ne kiek įmanoma didesnę atvirumą užsienio investicijoms, tačiau tam tikrą to atvirumo ribojimą, priežiūrą, kad būtų kiek įmanoma sumažintos rizikos kylančios nacionaliniam saugumui ir viešajai tvarkai.⁶

⁵ OECD, *Current Trends in Investment Policies Related to National Security and Public Order*, 2018 m. lapkričio mėn. [žiūrėta 2019-02-11] Prieiga internetu: <<http://www.oecd.org/daf/inv/investment-policy/Current-trends-in-OECD-NatSec-policies.pdf>>.

⁶ WEHRLE, F., CHRISTIANSEN, H., OECD Directorate for Financial and Enterprise Affairs, *State-Owned Enterprises, International Investment and National Security: The Way Forward*, OECD insights, 2017-07-19. [žiūrėta 2019-02-11] Prieiga internetu: <<http://oecdinsights.org/2017/07/19/state-owned-enterprises-international-investment-and-national-security-the-way-forward/>>.

Investicijų tikrinimo sistemos atsiradimo ir reikalingumo tikslai atsiskleidžia per rizikas, kurios yra susijusios su užsienio investicijomis. Siekiant apriboti šias rizikas, atsirado poreikis reguliuoti, tikrinti, stebėti užsienio investicijas į svarbią reikšmę nacionaliniam saugumui turinčias bendroves. Iškilio susirūpinimas dėl nacionalinio saugumo, kuris grindžiamas tuo, jog sudarius sandorį investuojančiai šaliai bus suteikiama teisė teikiant prekes ar paslaugas, gauti prieigą ar kitaip susipažinti su įmonės, į kurią yra investuojama, saugos planuose numatytais esminėmis informacinėmis technologijomis, jų sistemomis ar infrastruktūra, duomenų bazėmis ar jose esamais duomenimis ir juos stebėti bei panaudoti prieš įsigyjamos įmonės valstybę.⁷ Tad galima kalbėti apie pagrindines rizikas, kurioms apriboti yra skirtas NSUSOAĮ: (i) grėsmė, jog atsiras pernelyg didelis priklausomumas nuo užsienio prekių ir (ar) paslaugų, (ii) grėsmė, kad bus nutekintos technologijų ar kitos jautrios patirtys, kurios yra perduodamos užsienio investuotojui bei (iii) užsienio investuotojo įgyta galimybė stebėti vidaus ekonomikos funkcionavimą. Būtent siekis apriboti šias rizikas ir yra užsienio investicijų tikrinimo sistemos tikslas.

Pirmoji rizika, kaip nurodyta aukščiau, suformuoja baimę, jog įmonės įsigijimas pastatytų šalį, kurioje yra investuojama, į tokią padėtį, kad ji taptų priklausoma nuo užsienio valstybės kontroliuojamo prekių ar paslaugų tiekėjo, o pastarajam atsisakius tiekti prekes ar paslaugas arba atidėjus prekių ar paslaugų pristatymą, įmonė negalėtų perspektyvai funkcionuoti atitinkamoje rinkoje ir aprūpinti svarbiausiais produktais ar paslaugomis valstybės ir jos gyventojų.⁸ Jeigu užsienio valstybė įgytų galimybių kontroliuoti valstybės, į kurioje įsteigtą įmonę yra investuojama, gynybos pramonės dalį, karinę įrangą, tokiu būdu būtų įmanoma atidėti šių prekių pristatymą, atsisakyti pristatyti arba pateikti tam tikras sąlygas teikiant šias prekes ir paslaugas, kas gali pastatyti valstybės saugumą į kvestionuojamą padėtį. Kaip viena didžiausių rizikų Lietuvos nacionaliniam saugumui yra energetinis priklausomumas nuo Rusijos. Į Lietuvą nemažai gamtinių dujų yra importuojama iš Rusijos, kas leidžia Rusijai nustatinėti gamtinių dujų tiekimo Lietuvai sąlygas⁹. Tuo labiau, 2018 metais išvelgiamas itin didelis Rusijos

⁷ Lietuvos apeliacinis teismas. 2018-12-20 nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1199-553/2018.

⁸ MORAN, T., H., *Foreign Acquisitions and National Security: What Are Genuine Threats? What Are Implausible Worries? A Framework for OECD Countries, and Beyond*, Georgetown University: Peterson Institute for International Economics, 2009, p. 373.

⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybė. *2017 metų veiklos ataskaita*, 2018-03-29 patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 277, Vilnius, p. 166.

susidomėjimas energetikos sektoriumi¹⁰, sukelia rimtą pagrindą jaudintis dėl pirmosios rizikos.

JAV užsienio investicijų komitetui teko svarstyti ar leisti Rusijos bendrovei *Evrax* įsigyti bendrovę *Oregon Steel*, kuri eksploatuoja įvairią plieno produkciją ir šis atvejis puikiai iliustruoja pirmąją riziką. *Evrax* buvo kontroliuojama asmens, kuris turėjo artimų ryšių su Kremliumi (Roman Abramovich). Siekiant atsakyti į klausimą ar visgi šis sandoris būtų turėjęs įtakos nacionalinio saugumo interesams svarbu įvertinti du dalykus – pirma, ar atitinkamos prekės ir paslaugos yra itin svarbios valstybei bei antra, ar yra tikėtina, kad prekės ir paslaugos gali būti sulaikytos, atidėtos, ar jų teikimui numatytos tam tikros ribojančios sąlygos. Atsižvelgiant į pirmąją sąlygą iškart kyla susirūpinimas, kadangi plienas yra vienas pagrindinių komponentų daugiau nei 4000 rūšių karinės įrangos (tankai, karo laivai ir kitos gynybai reikalingos įrangos), tad neribojama prieiga prie plieno yra gyvybiškai svarbi¹¹ ir taip yra pagrindžiama pirmoji sąlyga. Kadangi tarptautinėje plieno pramonėje tuo metu keturios didžiausios eksportuojančios šalys sudarė ne daugiau kaip 40 procentų pasaulio plieno prekybos, alternatyvių tiekimo šaltinių buvo gausu ir jie buvo plačiai pasklidę, taigi antroji sąlyga atmetama. Tad nors plieno pramonė buvo ir yra gyvybiškai svarbi JAV nacionaliniams interesams, tačiau akivaizdu, kad JAV galėjo laisvai pasinaudoti ir kitų tiekėjų produkcija ir nebuvo pernelyg priklausoma nuo užsieniečių, o tai suponuoja pirmosios rizikos atmetimą.

Atsižvelgiant į tai, galima daryti išvadą, jog pagrindinis bruožas, siekiant nustatyti pirmosios rizikos grėsmę yra rinkos koncentruotumas, t. y. rinkoje yra ribotas kiekis kitų dalyvių teikiančių panašias paslaugas ar prekes, sunku patekti naujiems dalyviams, rinkoje nėra šios prekės ar paslaugos pakaitalų arba išlaidos, siekiant pakeisti vieną prekę ar paslaugą kita, būtų neproporcingai didelės.¹² Tokiu atveju valstybė gali būti pastatyta į padėtį, kai negalės nei derėtis dėl kainų, nei kreiptis į kitą tiekėją, taip tapdama priklausoma nuo užsienio investuotojo ar jo įsisteigimo valstybės prekių ar paslaugų. Siekiant užkirsti kelią tokiai situacijai, investuotojas turėtų būti atidžiai tikrinamas ir turėtų būti neleidžiama sudaryti sandorį, jei rinka yra koncentruota ir šios prekės turi esminę reikšmę valstybei.

¹⁰ Lietuvos Respublikos Valstybės saugumo departamentas, Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas, *Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas*, Vilnius, 2019, p. 30. [žiūrėta 2019-02-27] Prieiga internetu: <<https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2019/02/2019-Gresmes-internetui-LT.pdf>>.

¹¹ FORTESCUE, S., HANSON, Ph., *Post-Communist Economies: What drives Russian outward foreign direct investment? Some observations on the steel industry*, Sydney, Australia: University of New South Wales, Chatham House; London, UK: Royal Institute of International Affairs, 2015, p. 297.

¹² MORAN, T. H., *Foreign Acquisitions and National Security: What Are Genuine Threats? What Are Implausible Worries? A Framework for OECD Countries, and Beyond*, Georgetown University: Peterson Institute for International Economics, 2009, p. 373.

Antroji rizika kelia susirūpinimą, jog planuojamas įsigijimas leistų užsienio investuotojui įgyti tam tikros praktinės patirties (angl. *know-how*), susijusios su valstybėje naudojama ar sukurta technologija, technologijos gamybos ar kitomis jautriomis patirtimis, kurių anksčiau neturėjo ir ši patirtis galėtų būti nukreipta prieš valstybės, kurioje įsteigta įmonė sulauks užsienio kapitalo, nacionalinius interesus.¹³ Toks įsigijimas, net jei ir sandorio tikslas nebuvo technologijos perėmimas gali baigtis tuo, jog technologiją perims užsienio valstybė, o valstybėje, į kurią yra priimamas užsienio investuotojas, ši technologija bus ribojama arba panaudojama prieš ją pačią¹⁴ ir taip būtų pakenkta valstybės nacionaliniams interesams. Nerimauti reiktų tokiu atveju, jeigu - pirma, rinkoje nėra arba yra, tačiau labai ribotai, tokios technologijos ar žinių alternatyvų, pakaitalų bei antra, reiktų žiūrėti kaip pasikeistų įmonės, kuri investuoja, arba šios įmonės įsisteigimo valstybės situacija, t. y. ar ji įgautų daugiau galimybių kenkti valstybei, į kurios įmonę yra investuojama, arba daryti jai įtaką.¹⁵ Puikus šios rizikos pavyzdys yra JAV užsienio investicijų komiteto užprotestuotas bendrovės *Thomson CSF*, kurios 58 procentai akcijų priklausė Prancūzijos Vyriausybei, bandymas įsigyti aukštųjų technologijų bendrovę *LTV Corporation*, kuri tiekė JAV kariuomenei ir oro pajėgoms ginklus¹⁶. Šioje situacijoje buvo konstatuota, kad grėsmė, jog konkrečios technologijos nutekės ir bus panaudotos prieš JAV buvo itin didelė - *Thomson CSF* ne tik, kad buvo kontroliuojama Prancūzijos Vyriausybės, tačiau šalims taip ir nepavyko susitarti kokiu būdu būtų įmanoma apsaugoti technologijas nuo nutekimo Prancūzijos Vyriausybei. Be to, *LTV Corporation* tiekiamą produkciją neturėjo pakaitalų, ir tai buvo įslaptinta technologija, kuri tuo metu buvo unikali. Tad akivaizdu, kad toks sandoris galėjo pakenkti JAV nacionaliniams interesams, nes technologija, kurią eksploatavo *LTV Corporations* buvo itin svarbi JAV nacionaliniam saugumui.

Svarbu pabrėžti, kad užsienio investuotojas ne tik, kad gali gauti itin svarbią technologiją, kuri gali būti nutekinta ir panaudota prieš įmonę, į kurią yra investuojama, arba šios įmonės valstybę, tačiau taip pat kyla pavojus, kad įsigijimas, t. y. prieiga prie technologijos, gali suteikti užsienio Vyriausybei galimybę gauti informaciją apie valstybės sritis, kurios gali būti lengviau pažeidžiamos. Vyriausybė gali šią informaciją

¹³ *Ibid*, p. 378 – 379.

¹⁴ THOMSEN, S., *Economic and Other Impacts of Foreign Corporate Takeovers in OECD Countries*, OECD Directorate for Financial and Enterprise Affairs, p. 71.

¹⁵ MORAN, T. H., *Foreign Acquisitions and National Security: What Are Genuine Threats? What Are Implausible Worries? A Framework for OECD Countries, and Beyond*, Georgetown University: Peterson Institute for International Economics, 2009, p. 378.

¹⁶ RIVEN, M. D., *The Attempted Takeover of LTV by Thomson: Should the United States Regulate Inward Investment by Foreign State-Owned Enterprises*, iš *Emory International Law Review*, Volume 7, 1993, p. 759-764.

panaudoti prieš valstybę, į kurioje įsteigtą įmonę yra investuojama.¹⁷ Vienas iš pagrindinių išorės veiksnių, keliantis grėsmę nacionaliniam Lietuvos Respublikos saugumui ir susijęs su šia rizika, yra nuolatinis informacinių ir kitų technologijų tobulėjimas ir plėtra, kas lemia, jog užsienio investuotojams jautrią informaciją išgauti yra paprasčiau. Nors Lietuvos Respublikoje dar nėra tokio masto technologijų, kurios būtų unikalios, tačiau valstybės valdyme yra įdiegta daugybė kitų visuomenės saugumui užtikrinti skirtų technologijų, kuriose yra sukaupta daug informacijos. Pavyzdžiui, technologijos, kuriomis siekiama sumažinti kibernetines atakas Lietuvos Respublikoje, modernios sienos stebėjimo technologijos, kuriama integruota krizių ir hibridinių grėsmių užkardymo sistema, inovatyvios aplinkosaugos technologijos ir kt. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje trūksta išteklių technologijoms, eskperimentinei plėtrai ir kitoms inovacijoms plėtoti, yra itin skatinamos investicijos.¹⁸ O investicijų priėmimas iš nacionalinio saugumo interesų neatitinkančių investuotojų kelia didelę grėsmę, kad investuotojas panaudos gautą informaciją pažeisdamas Lietuvos nacionalinį saugumą.

Trečioji rizika priverčia nerimauti, jog užsienio investuotojas ar jo šalies Vyriausybė po įsigijimo įgis galimybę slaptai stebėti visą įmonės veiklą, įsisavinti jos veiklos produktus. Tokiu būdu kyla grėsmė, kad užsienio investuotojas ar jo šalies Vyriausybė galės pakenkti tiek įmonės veiklai, tiek įmonės įsisteigimo valstybei.¹⁹ Skirtingai nuo pirmosios ir antrosios rizikų, šiuo atveju kyla ne grėsmė, jog bus atsisakyta tiekti prekę ar paslaugą, kuri yra gyvybiškai svarbi valstybei ir jos piliečiams, ne technologijos ar žinių nutekėjimas, kuris gali sąlygoti valstybės pažeidžiamumą, o būtent užsienio investuotojo ir jo šalies Vyriausybės galimybė įsiskverbti į įmonės, į kurią yra investuojama, veiklą ir ją pastoviai stebėti bei daryti jai įtaką arba planuoti savo veiksmus atitinkamai.²⁰ Pavyzdžiui, įmonė *Dubai World Ports*, kuri valdo konteinerių terminalus ir kitus su uostais susijusius produktus ir yra įsisteigusi Jungtiniuose Arabų Emyratuose, norėjo įsigyti įmonę *P&O*, kuri verčiasi logistikos ir pristatymo veikla ir yra įsisteigusi Didžiojoje Britanijoje, tačiau savo veiklą vykdo ir 6 JAV uostuose. Buvo nurodyta, jog *Dubai World Ports* didžiojoje dalyje yra valdoma Dubajaus Vyriausybės, o priklausymas nuo užsienio Vyriausybės kontroliuojamos įmonės yra nesaugus nacionaliniams

¹⁷ MORAN, T. H., *Three Threats: An Analytical Framework for the CFIUS Process*, Washington, DC: Peterson Institute for International Economics, 2009, p. 15 - 17.

¹⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybė. *2017 metų veiklos ataskaita*, 2018-03-29 patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 277, Vilnius, p. 184.

¹⁹ MORAN, T. H., *Foreign Acquisitions and National Security: What Are Genuine Threats? What Are Implausible Worries? A Framework for OECD Countries, and Beyond*, Georgetown University: Peterson Institute for International Economics, 2009, p. 379-380.

²⁰ MORAN, T. H., *Three Threats: An Analytical Framework for the CFIUS Process*, Washington, DC: Peterson Institute for International Economics, 2009, p. 23.

interesams. JAV baiminosi, jog *Dubai World Ports* galimybė stebėti net 6 JAV uostų veiklą, padidintų riziką dėl teroristinių atakų.²¹ Ši iliustracija parodo, jog baimė dėl užsienio investuotojo galimybės pastoviai stebėti nacionaliniam saugumui svarbaus sektoriaus veiklą per įmonę, kuri veikia šiame sektoriuje, sąlygoja galimybę, jog užsienio investuotojas ar Vyriausybė galės pasinaudoti šia informacija ir taip tikslingai pakenkti nacionaliniams interesams. Lietuvoje šią riziką atspindintis pavyzdys yra akcijų įsigijimo sandoris, kai Rusijos investicijų holdingas AFK „Sistema“ norėjo investuoti į geodezijos įmonę UAB „Laserpas“, kuri užsiima vietovių žvalgymu iš oro. AFK „Sistema“ kontroliuoja įmonių grupę „Kronštadt“, kuri buvo laimėjusi elektroninių kartografinių duomenų centrų įrengimo konkursą, tad natūraliai kilo įtarimas, jog galėjo būti mėginama rinkti Rusijos ginkluotosioms pajėgoms reikalingus duomenis ir todėl sandoriui buvo užkirstas kelias.²² Atsižvelgiant į tai, ir vadovaujantis šiuo pavyzdžiu, užsienio valstybės galimybė sistemingai stebėti Lietuvai svarbaus sektoriaus veiklą suponuoja baimę ir riziką, kad šis stebėjimas leistų suplanuoti didesnio masto nacionalinio saugumo pažeidimą.

Apibendrinant visa tai, kas išdėstyta šioje dalyje, daroma išvada, jog investicijų tikrinimo sistema yra reikalinga, siekiant apsisaugoti nuo prekių ar paslaugų suvaržymo, nuo technologijų perėmimo ir apribojimo arba valstybės jautrių patirčių pažeidžiamumo, taip pat ir dėl to, kad būtų užtikrinta, jog užsienio investuotojas, galintis pažeisti nacionalinius interesus negalėtų pastoviai ir sistemingai stebėti strategiškai svarbaus ūkio sektoriaus veiklos. Užsienio investicijos yra svarbios net ir svarbiausiuose valstybei sektoriuose, tačiau investuotojai turi būti parinkti itin atidžiai, kad nebūtų susitelkiama vien tik į ekonomikos plėtrą pamirštant nacionalinio saugumo interesus. Jeigu nustatoma, kad įmonė yra gyvybiškai svarbi nacionaliniams interesams, išgryninamos konkrečios rizikos, nustatomas rinkos koncentruotumas, nepakankamas kiekis alternatyvų bei maža konkurencija, tokiu atveju galima teigti, jog visi šie veiksniai kelia grėsmę nacionalinio saugumo interesams, o būtent apriboti tokias rizikas ir yra investicijų tikrinimo sistemos tikslas.

²¹ MOSTAGHEL, D. M., *Dubai Ports World Under Exon-Florio: a Threat to National Security or a Tempest in a Seaport?*, iš Albany Law Review rinkinio, Volume 70, 2006, p. 606-623.

²² Lietuvos Respublikos Valstybės saugumo departamentas, Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas, *Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas*, Vilnius, 2019, p. 52. [žiūrėta 2019-02-27] Prieiga internetu: <<https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2019/02/2019-Gresmes-internetui-LT.pdf>>.

1.2. Užsienio investuotojas kaip investicijų tikrinimo sistemos subjektas, bendrosios nuostatos ir atitikties kriterijai

Lietuvos Respublikos investicijų įstatymas apibrėžia investicijas kaip pinigines lėšas ir įstatymais bei kitais teisės aktais nustatyta tvarka įvertintą materialųjį, nematerialųjį ir finansinį turtą, kuris investuojamas siekiant iš investavimo objekto gauti pelno (pajamų), socialinį rezultatą (švietimo, kultūros, mokslo, sveikatos ir socialinės apsaugos bei kitose panašiose srityse) arba užtikrinti valstybės funkcijų įgyvendinimą.²³ Investavimas, pagal šį įstatymą, yra atliekami investuotojo veiksmai, kuriais jis įgyja nuosavybės teisę arba kreditoriaus reikalavimo teisę į investavimo objektą arba teisę šį objektą valdyti ir naudoti.²⁴ Užsienio investicijų sąvoką tarptautinės sutartys ir įvairių šalių įstatymai apibrėžia nevienodai, tačiau sąvokos kertiniai aspektai sutampa.²⁵ Užsienio investicijomis yra laikomas užsienio kapitalas, kuris yra išvežtas iš šalies ir investuotas į įmonę arba veiklą kitoje šalyje, t. y. vienos valstybės investuotojų įsigijama kitos valstybės ūkio subjektų nuosavybės dalis.²⁶ Taigi užsienio investicijos į valstybę atkeliauja iš užsienio valstybės, o investuojamas kapitalas pagal kilmę ir savininką priklauso kitai valstybei, nei kurioje yra investuojama.

Užsienio investicijas pagal tai, kokią įtaką ūkio subjektui daro investuotojas, galima skirstyti į tiesiogines ir netiesiogines.²⁷ Tiesiogių užsienio investicijų pagrindu užsimezga ilgalaikiai ekonominiai santykiai ir suteikia užsienio investuotojui teisę daryti įtaką įsigijamos įmonės valdymui.²⁸ EBPO rekomendacijose yra numatyta žemutinė riba nuo 10 ir daugiau procentų paprastųjų akcijų arba balsavimo teisių turėjimo, kuri sąlygoja investuotojo teises dalyvauti įmonės valdyme.²⁹ Netiesioginės investicijos yra tokios investicijos, kai įsigijama kapitalo dalis neleidžia investuotojui daryti didelės įtakos ūkio subjektui.³⁰ Šiame magistro darbe aktualu kalbėti apie tiesiogines užsienio investicijas, nes tik galėdamas daryti įtaką svarbios nacionaliniam saugumui įmonės valdymui, investuotojas galės sukelti grėsmę nacionalinio saugumo interesams.

Užsienio investicijų reikšmė Lietuvoje įgavo prasmę vos tik atkūrus Lietuvos nepriklausomybę: 1990-12-29 buvo priimtas Užsienio investicijų Lietuvos Respublikoje įstatymas, kurio paskirtis buvo sudaryti palankias sąlygas užsienio kapitalui investuoti

²³ Lietuvos Respublikos investicijų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999-07-30, Nr. 66-2127, 2 str. 1 d.

²⁴ *Ibid*, 2 str. 3 d.

²⁵ VALANČIUS, K. L., *Investicijų teisė: Užsienio investicijų teisinio reguliavimo raida Lietuvos Respublikoje*, Vilnius, Eugrimas, 2005, p. 17.

²⁶ *Ibid*, p. 17.

²⁷ *Ibid*, p. 18.

²⁸ *Ibid*, p. 19.

²⁹ *Ibid*, p. 19.

³⁰ *Ibid*, p. 19.

Lietuvos Respublikoje ir nustatyti investavimo tvarką³¹, 1995-06-13 įsigaliojęs Užsienio kapitalo investicijų Lietuvos Respublikoje įstatymas³² pakeitė pastarąjį įstatymą ir šiek tiek detaliau sureglamentavo investicijas Lietuvoje. Užsienio kapitalo investicijų Lietuvos Respublikoje įstatymą pakeitė 1999-07-07 priimtas Lietuvos Respublikos investicijų įstatymas, galiojantis ir dabar, šis įstatymas nustatė investavimo Lietuvoje sąlygas, investuotojų teises, investicijų apsaugos priemones visų rūšių investicijoms.³³ Visais šiais teisės aktais buvo kuriama palanki aplinka užsienio investuotojams, sudaromos jiems naudingos sąlygos, padedančios lengviau ir efektyviau investuoti Lietuvoje, tačiau investavimo subjekto sąvoka nuolat keitėsi. 1990-12-29 Užsienio investicijų Lietuvos Respublikoje įstatymo 3 straipsnis užsienio investitorius apibrėžė kaip kitų valstybių juridinius ir fizinius asmenis, investuojančius indėlius Lietuvoje.³⁴ 1995-06-13 Užsienio kapitalo investicijų Lietuvos Respublikoje įstatymas patikslino ankstesnę sąvoką ir numatė, jog investavimo subjektai yra Lietuvos Respublikoje užsienio kilmės kapitalą investuojančios užsienio valstybių įmonės, ne Lietuvos piliečiai arba nuolat užsienyje gyvenantys asmenys be pilietybės (apatridai), kurių kapitalas investavimo metu yra užsienio kilmės.³⁵ Investuotojo sąvoka buvo tikslinta dar sykį priėmus 1999-07-07 Lietuvos Respublikos investicijų įstatymą, kuriuo investuotojas buvo apibrėžtas kaip Lietuvos Respublikos bei užsienio valstybės, tarptautinės organizacijos, Lietuvos Respublikos ir užsienio juridiniai ir fiziniai asmenys, kurie Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka investuoja nuosavą, skolintą ar patikėjimo teise valdomą bei naudojamą turtą.³⁶ NSUSOAĮ investuotoją apibrėžia kaip Lietuvos Respublikos, užsienio ar trečiosios valstybės investuotoją, kuris gali būti tiek fizinis, tiek juridinis asmuo, tiek kita organizacija, privatus ir viešasis asmuo³⁷, ir kuris ketina įsigyti arba jau yra įsigijęs svarbią reikšmę turinčias įmones ar jų akcijų, obligacijų dalį, vertybinių popierių, kurie suteikia balsavimo teisę, siekia įgyti arba yra igijęs teisę naudotis neturtinėmis teisėmis, turtu, įrenginiais, arba įsigijęs turtą ketina vykdyti veiklą apsaugos zonos teritorijoje arba turi vertybinių popierių, suteikiančių balsavimo teises, juridinio asmens, kuris veikia apsaugos zonos teritorijoje.³⁸ Taigi atsižvelgiant į tai, NSUSOAĮ investuotojo sąvoka atitinka ir kituose teisės aktuose formuojamą sąvoką, tačiau ją konkretizuoja, nes į

³¹ Užsienio investicijų Lietuvos Respublikoje įstatymas. *Lietuvos aidas*, 1991-01-09, Nr. 5-0, 1 str.

³² Užsienio kapitalo investicijų Lietuvos Respublikoje įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 66-2127.

³³ Lietuvos Respublikos investicijų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999-07-30, Nr. 66-2127.

³⁴ Užsienio investicijų Lietuvos Respublikoje įstatymas. *Lietuvos aidas*, 1991-01-09, Nr. 5-0, 3 str.

³⁵ Užsienio kapitalo investicijų Lietuvos Respublikoje įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 66-2127, 2 str.

³⁶ Lietuvos Respublikos investicijų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999-07-30, Nr. 66-2127, 2 str. 4 d.

³⁷ Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-10-30, Nr. 103-4604, 10 str. 1 d.

³⁸ *Ibid*, 2 str. 8 d.

NSUSOAĮ taikymo apimtį patenka tik investuotojas, kuris investuoja į svarbią reikšmę nacionaliniam saugumui turinčius sektorius arba jau yra investavęs į juos.

NSUSOAĮ 10 str. yra nurodyta, kad nacionaliniam saugumui svarbios įmonės ir valstybinės ar valstybės valdomos bendrovės atitinka nacionalinio saugumo interesus ir jų patikros atlikti nereikia.³⁹ Patikra taip pat nėra atliekama investuotojams, jeigu šie investuotojai priklauso ES, NATO, EBPO ar ELPA ir, kurių ½ ar daugiau balsų priklauso valdžios institucijoms.⁴⁰ Nors pagrindine sąlyga, sprendžiant dėl investuotojo atitikties nacionalinio saugumo interesams, laikytina investuotojo įsisteigimo ir veiklos vieta valstybėse, atitinkančiose euroatlantinės integracijos kriterijus (ES, NATO, EBPO ar ELPA), visgi investuotojas vis tiek privalo turėti realias galimybes atlikti veiksmus dėl kurių ir būtų reikalinga atlikti patikrą⁴¹, pavyzdžiui, investuotojas turi turėti realias galimybes įgyti atitinkamas nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių įmonių akcijų dalis⁴² ir kt. NSUSOAĮ numato, kad šiems investuotojams neatliekama patikra, jeigu jų investavimo politika ir veikla nekeltų grėsmės nacionaliniam saugumui, taigi ši išimtis nėra absoliuti, investuotojai, priklausantys šioms organizacijoms, vis tiek gali būti tikrinami.

NSUSOAĮ taip pat numato ir negalutinį sąrašą kriterijų, kada investuotojas laikomas neatitinkančiu nacionalinio saugumo interesų:

- dominuojantis iškastinių energijos išteklių importuotojas į Lietuvos Respubliką, jo kontroliuojamas ar kitais ryšiais susijęs asmuo, keliantis grėsmę nacionaliniams saugumo interesams;
- turi ar turėjo ryšių, kurie kelia grėsmę nacionaliniam saugumui, su užsienio valstybių institucijomis, fiziniais ar juridiniais asmenimis;
- turi grėsmę keliančių ryšių su organizuotomis grupėmis, užsienio valstybių specialiosiomis tarnybomis ar grupuotėmis, susijusiomis su tarptautinėmis teroristinėmis organizacijomis, įskaitant ryšius su asmenimis, kurie įtariama, palaiko ryšius su tokiomis grupuotėmis;
- nuteistas už apysunkio, sunkaus ar labai sunkaus nusikaltimo padarymą ir teistumas nėra išnykęs;
- nuteistas už nusikaltimą Lietuvos valstybės nepriklausomybei, teritorijos vientisumui ir konstitucinei santvarkai;

³⁹ *Ibid*, 10 str. 4 d.

⁴⁰ *Ibid*, 10 str. 5 d.

⁴¹ *Ibid*, 10 str. 6 d.

⁴² *Ibid*, 12 str. 1 d. 2 p.

- nepagrindžia realių galimybių įgyvendinti veiksmus, kurie suponuoja patikros reikalingumą.⁴³

Investuotojui patikra atliekama NSUSOAĮ 12 str. 1 d. 1-5 p. numatytais pagrindais, pavyzdžiui, investuotojui įsigijant nacionaliniam saugumui svarbių įmonių akcijų dalis ar įgijant teisę naudotis neturtinėmis akcininko teisėmis. Atliekant patikrą yra vertinamas investuotojo atitikimas nurodytiems kriterijams, esant kažkuriam iš kriterijų investuotojas laikomas neatitinkančiu nacionalinio saugumo interesų ir yra nebeleidžiama sudaryti sandorio su šiuo investuotoju arba numatomos sąlygos, kurias įgyvendinus būtų panaikinamos priežastys, sukeliančios rizikas nacionaliniam saugumui, ir tuomet sandorį sudaryti būtų leidžiama⁴⁴. Taigi sprendimas, kuriuo investuotojas yra pripažįstamas neatitinkančiu nacionalinio saugumo interesų ir neleidžiama sudaryti sandorio su šiuo investuotoju, nėra galutinis. Įgyvendinus numatytas sąlygas ir atsižvelgus į pateiktus rizikos veiksnius galima iš naujo kreiptis dėl patikros ir tikėtis teigiamo sprendimo.

Vienas iš kriterijų pripažinti investuotoją neatitinkančiu nacionalinio saugumo interesų, kaip matoma iš aukščiau pateikto kriterijų sąrašo, yra investuotojo ryšiai su užsienio žvalgybos ir saugumo tarnybomis arba trečiųjų šalių valdžios institucijomis, kurios kelia grėsmę ir didina riziką, kad bus pažeisti nacionaliniai saugumo interesai. Šis kriterijus yra dažniausia priežastis, kodėl užsienio investuotojui nėra leidžiama investuoti ir kodėl, jis pripažįstamas neatitinkančiu nacionalinio saugumo interesų. Pavyzdžiui, Komisija tikrino UAB „Arcus Novus“ atitiktį nacionaliniams interesams ir nustatė, jog UAB „Arcus Novus“ turi Lietuvos nacionaliniam saugumui riziką keliančių ryšių su žvalgybos operacijas prieš Lietuvą vykdančia Rusijos federaline saugumo tarnyba, todėl UAB „Arcus Novus“ neatitinka investuotojui keliamų kriterijų ir kelia grėsmę nacionaliniam saugumui⁴⁵, šis Komisijos sprendimas buvo apskųstas, tačiau Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas palaikė Komisijos nuomonę ir pareiškėjų skundą atmetė. 2018-06-06 Lietuvos Respublikos Vyriausybė nustatė, kad Estijos Respublikoje registruotos įmonių grupės „Skinest Rail“ savininkas O. Osinovskis turi didinančią riziką ar keliančią grėsmę nacionaliniam saugumui ryšių su užsienio valstybių institucijomis ar tų valstybių fiziniais ar juridiniais asmenimis, Rusijos oligarchais, be to, Estijos Respublikoje registruotos įmonių grupės „Skinest Rail“, valdančios UAB „Skinest Baltija“ akcijas, savininko O. Osinovskio atžvilgiu yra inicijuotas kaltinimas dėl

⁴³ *Ibid*, 11 str.

⁴⁴ *Ibid*, 12 str. 14 d.

⁴⁵ Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. 2018-06-27 nutartis administracinėje byloje Nr. eA-3729-415/2018.

korupcinio pobūdžio nusikaltimo.⁴⁶ Iš abiejų šių pavyzdžių, darytina išvada, kad ryšiai su Rusija yra dažnas sandorį sustabdantis kriterijus.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018-10-17 nutartis administracinėje byloje Nr. eA-4548-502/2018 atskleidžia dar vieno investuotojo neatitikimą nacionaliniams interesams. Nors investuotojo duomenys yra neskelbiami, nutartyje nurodoma, jog Valstybės saugumo departamentas pateikė įslaptintą medžiagą, dėl kurios buvo priimtas sprendimas ir nustatyta, kad pareiškėjo 100 proc. akcijų valdytoja turi ryšių su asmenimis, kurie yra susiję su ES ir Šiaurės Atlanto sutarties organizacijai nepriklausančių užsienio valstybių institucijomis ar tų valstybių interesais ir dėl to buvo konstatuota, kad bendrovė neatitinka nacionalinio saugumo interesų.⁴⁷ Deja, šioje byloje nėra detalizuojama su kokiais asmenimis turima ryšių, sprendimas itin miglotas ir svarbiausia informacija įslaptinta, todėl galima tik spėlioti kokios valstybės ryšiai sustabdė šį sandorį. Apibendrinant, iš šių pavyzdžių matyti, jog dažniausiai investuotojo neatitiktį nacionalinio saugumo interesams lemia ryšiai su Rusija, tačiau taip pat pastebėtina, kad visais atvejais trūksta pakankamo argumentavimo, viešumo, nes pagrindinė, svarbiausia informacija, kuri formuotų precedentus, yra laikoma konfidencialia, nėra atskleidžiama ir dėl to sunku nustatyti tikrąją valią, kodėl investuotojai neatitinka keliamų kriterijų.

Tai, kad Rusija kelia Lietuvos nacionaliniam saugumui didžiausią grėsmę, galima numatyti ne tik iš Lietuvos praktinių pavyzdžių, tačiau tai atsispindi ir Lietuvos Respublikos Valstybės saugumo departamento grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimo ataskaitoje⁴⁸, Nacionalinio saugumo strategijoje, kur yra numatoma, jog Lietuvos Respublikos saugumui dabartiniu laikotarpiu pagrindinę grėsmę kelia agresyvūs Rusijos Federacijos veiksmai, pažeidžiantys visuotinėmis tarptautinės teisės normomis ir principais bei taikiu sambūviu pagrįstą saugumo architektūrą.⁴⁹ Tad ir investuotojai, kurie turi ryšių su Rusijos žvalgybos ar saugumo tarnybomis tikėtina, kad neatitiks NSUSOAĮ numatytų kriterijų.

Atsižvelgiant į tai, kas aptarta aukščiau, iškyla problema, jog nors NSUSOAĮ ir įtvirtina aiškius kriterijus, kuriais galima vadovautis, bandant įsivertinti ar investuotojas

⁴⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybė. 2018-06-06 nutarimas *dėl sandorio pripažinimo neatitinkančiu nacionalinio saugumo interesų*, Nr. 526.

⁴⁷ Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. 2018-10-17 nutartis administracinėje byloje Nr. eA-4548-502/2018.

⁴⁸ Lietuvos Respublikos Valstybės saugumo departamentas, Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas, *Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas*, Vilnius, 2019. [žiūrėta 2019-02-27] Prieiga internetu: <<https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2019/02/2019-Gresmes-internetui-LT.pdf>>.

⁴⁹ Lietuvos Respublikos Seimas. 2002-05-28 nutarimas Nr. IX-907 *dėl Nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo*, redakcija galiojanti nuo 2017-01-26, TAR, 2017, Nr. 2017-01424, 8 p.

atitiks keliamus kriterijus, tačiau nepakanka praktinių pavyzdžių pagal kuriuos būtų galima susidaryti platesnį suvokimą, kada investuotojas neatitiks keliamų reikalavimų, be to šie pavyzdžiai nėra pakankamai motyvuoti, daug informacijos paliekama neatskleistos. Dabartinė tendencija formuoja požiūrį, kad pagrindinė grėsmė yra Rusija. Be to, prieinami Lietuvos praktikos pavyzdžiai rodo, kad net ir tolimas ryšys su keliančiais grėsmę asmenimis sąlygos investuotojo grėsmę nacionaliniam saugumui ir sandorio sustabdymą.

1.3. Nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbi bendrovė kaip investicijų tikrinimo sistemos subjektas

NSUSOAĮ numato, jog investuotojo patikra turi būti vykdoma tik atliekant 12 str. 1 d. 1 – 5 p. numatytus veiksmus, kurie yra susiję su svarbiomis nacionaliniam saugumui įmonėmis ar turtu, pavyzdžiui, įsigijant svarbios įmonės akcijų, sudarant teisių perleidimo sutartį ir įgyjant neturtinių teisių ir kt.⁵⁰ Taigi tai suponuoja, jog NSUSOAĮ įtvirtinta investicijų tikrinimo sistema yra skirta riboti svarbių nacionaliniam saugumui įmonių sudaromus sandorius, įtartino užsienio kapitalo sklaidą į šias įmones ir taip apsaugoti nacionalinio saugumo interesus. Į NSUSOAĮ taikymo apimtį patenka tik šios įmonės, nes jos veikia valstybei strategiškai svarbiuose sektoriuose ir tai lemia, kad šios įmonės valdo arba svarbius valstybei resursus, arba informaciją. Siekiant tinkamai suvokti investicijų tikrinimo sistemos taikymo apimtį, svarbu išsiaiškinti kokios yra svarbios įmonės, kaip ir kokiais kriterijais vadovaujantis jos priskiriamos prie šio sąrašo bei, kas yra strategiškai svarbus sektorius, kokios ūkinės veiklos sritys gali būti priskiriamos šiems sektoriams. Visi šie klausimai yra analizuojami šioje dalyje.

1.3.1. Strategiškai svarbus ūkio sektorius

NSUSOAĮ 2 str. 4 d. nurodoma, jog nacionaliniam saugumui užtikrinti strategiškai svarbus ūkio sektorius – Lietuvos Respublikos valstybei ir visuomenei ypač svarbios veiklos, kurią nutraukus, sutrikdžius, apribojus ar nustojus vystyti gali būti pažeisti nacionalinio saugumo interesai, sritis.⁵¹ NSUSOAĮ 6 str. 1 d. ir Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas⁵² išskiria nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbius ūkio sektorius, t. y. energetikos, transporto, informacinių technologijų ir

⁵⁰ Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-10-30, Nr. 103-4604, 12 str. 1 – 5 d.

⁵¹ *Ibid*, 2 str. 4 d.

⁵² Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1997-01-08, Nr. 2-16.

telekomunikacijų, kitų aukštųjų technologijų, finansų ir kredito, karinės įrangos,⁵³ kuriuose bendrovės, vykdydamos ūkinę veiklą, gali patekti į NSUSOAĮ taikymo sritį.

Lyginant Lietuvos reguliavimą, susijusį su strateginės reikšmės sektorių sąvoka ir sektoriais, kurie priskiriami prie šios sąvokos, ir ES valstybėse narėse vyraujančių reguliavimą, galima išvelgti daug panašumų apibrėžiant svarbius ūkio sektorius, tačiau ir skirtingas vartojamas sąvokas, taip pat kai kurios valstybės išskiria kitokius sektorius arba labiau detalizuoja ir konkretizuoja konkretaus sektoriaus veiklos sritis. Pavyzdžiui, Italijos įstatymuose taip pat kaip ir Lietuvoje yra numatytas sektorių sąrašas, į kurį įtraukti energetikos, transporto, telekomunikacijų, aukštųjų technologijų sektoriai.⁵⁴ Estijos Respublikos ekstremalių situacijų įstatymas (angl. *Emergency Act*) apibrėžia ne strategiškai svarbaus ūkio sektoriaus, o gyvybiškai svarbių paslaugų (angl. *vital services*) sąvoką. Šiame įstatyme yra detalizuotos konkrečios teikiamos paslaugos, kurios suskirstytos pagal institucijas, kurioms priklauso šias paslaugas prižiūrėti, pavyzdžiui Estijos Respublikos ekonomikos ministerija turi prižiūrėti elektros tiekimo, dujų tiekimo, telekomunikacijų ir kitų paslaugų funkcionavimą ir su šiomis paslaugomis susijusius procesus, t. y. ir investicijas į jas.⁵⁵ Konkretaus sektoriaus įstatymai, pavyzdžiui Estijos Respublikos gamtinių dujų įstatymas (angl. *Natural Gas Act*), Estijos Respublikos elektros energijos rinkų įstatymas (angl. *Electricity Market Act*), jau nurodo paslaugas konkrečiame ūkio sektoriuje, kurios turėtų būti laikomos gyvybiškai svarbiomis. Nyderlanduose Nacionalinio saugumo strategija apima gyvybiškai svarbius procesus, gyvybiškai svarbiuose sektoriuose, energetika laikoma vienu iš svarbiausių sektorių, taip pat išskiriamas transporto, branduolinės energijos saugojimas, gamyba ir perdirbimas ir kt.⁵⁶ Lenkijos Respublikos investicijų kontroliavimo įstatyme nėra vartojama sektorių sąvoka, o pateikiamas detalesnis veiklų sąrašas, pavyzdžiui elektros energijos gamyba, variklinio benzino ar dyzelino gamyba, naftos ir naftos produktų tiekimas oro uostams ir

⁵³ Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-10-30, Nr. 103-4604, 6 str. 1 d.

⁵⁴ OECD, *Investment Policy Related to National Security: Notification by Italy*, 2018-10-23. [žiūrėta 2019-03-26] Prieiga internetu: [http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=DAF/INV/RD\(2018\)5&docLanguage=En](http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=DAF/INV/RD(2018)5&docLanguage=En).

⁵⁵ Estonian Emergency Act, 2017-02-08, 36 str. [žiūrėta 2019-02-19] Prieiga internetu: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/525062018014/consolide>.

⁵⁶ Europos Komisija, *Review of National Rules for the Protection of Infrastructure Relevant for Security of Supply*, final report, 2018 vasario mėnėsis. [žiūrėta 2019-02-19] Prieiga internetu: https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/final_report_on_study_on_national_rules_for_protection_of_infrastructure_relevant_for_security_of_supply.pdf.

kt.⁵⁷ Taigi akivaizdu, kad tiek sąvokos, tiek ir priskiriami sektoriai ir jų detalizavimo lygmuo tarp ES valstybių kiek skiriasi, kai kuriose valstybėse apibrėžiami platūs sektoriai kaip ir Lietuvoje, o kitose išskiriamos jau konkretesnės veiklos sritys. Nors pagrindiniai sektoriai, tokie kaip energetika, transportas, telekomunikacijų, kartojami tarp valstybių narių arba tiesiog įvardijamos detalesnės veiklos sritys šiuose sektoriuose.

Vienas svarbiausių Lietuvos tikslų yra energetinio saugumo užtikrinimas, nes būtent energetinis saugumas plačia apimtimi sąlygoja nacionalinį saugumą.⁵⁸ Energetikos sektorius yra itin svarbus ir kitiems gamybos procesams, sritims, todėl šis sektorius yra strateginės reikšmės bei vienas labiausiai politizuotų sektorių. Šis sektorius reikalauja didžiulių investicijų, nes jis padeda vykti ir kitiems gamybos procesams. Ne visos valstybės turi pakankamai išteklių, kad gebėtų išlaikyti energetikos sektorių tik nacionalinėse rankose, todėl yra bandoma pritraukti užsienio investuotojus. Lietuvos saugumo silpnumą šiame sektoriuje lemia priklausomumas nuo vieno tiekėjo - Rusijos, iš kurios į Lietuvą importuojamas didelis procentas (apie 55 procentai) gamtinių dujų⁵⁹, taip pat Lietuva neturi tiek išteklių, kad galėtų energetiką sutelkti išimtai savo rankose⁶⁰, todėl privalo priimti užsienio investicijas. Dar didelis pavojaus nacionaliniam saugumui veiksnys yra Baltarusijoje statoma atominė elektrinė, kuria yra siekiama stiprinti Rusijos pozicijas regione. Nors Lietuva ir yra priėmusi įstatymą⁶¹, kuriuo yra neleidžiama į Lietuvos energijos rinką patekti elektros energijai iš trečiųjų šalių nesaugių branduolinių elektrinių, tačiau rizika, jog Baltarusija sieks išvengti šio įstatymo taikymo, jį apeiti, išlieka.⁶² ES mastu buvo priimti teisės aktai, kuriais buvo dedamos pastangos pagerinti valstybių narių saugumą energetikos tiekimo srityje – Direktyva 2009/72/EB dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, Direktyva 2009/73/EB dėl gamtinių dujų vidaus rinkos bendrųjų taisyklių ir kt. Šios direktyvos numatė prievolę įvertinti padarinius energetikos tiekimui tokiu atveju, jeigu perdavimo sistema būtų kontroliuojama trečiosios

⁵⁷ The Republic of Poland, *The Act on Control of Certain Investments*, 2015-07-24, 4 str. [Žiūrėta 2019-03-23] Priega internetu: <<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20150001272/T/D20151272L.pdf>>.

⁵⁸ VAICIŪNAS, Ž., *Europos Sąjungos bendros energetikos politikos formavimasis ir Lietuvos interesai*, Politologija, T. 55, Nr. 3, 2015, p. 92-93.

⁵⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybė. *2017 metų veiklos ataskaita*, 2018-03-29 patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 277, Vilnius, p. 166. (**Pastaba:** Magistro darbo rengimo ir įvedimo į ETD metu, nebuvo parengta 2018 metų Vyriausybės veiklos ataskaita, todėl darbe yra remiamasi 2017 metų veiklos ataskaita).

⁶⁰ VAICIŪNAS, Ž., *Europos Sąjungos bendros energetikos politikos formavimasis ir Lietuvos interesai*, Politologija, T. 55, Nr. 3, 2015, p. 94.

⁶¹ Lietuvos Respublikos būtinųjų priemonių, skirtų apsaugoti nuo trečiųjų šalių nesaugių branduolinių elektrinių keliamų grėsmių, įstatymas. *Valstybės žinios*, 2017-05-02, Nr. 7282, 1 str.

⁶² Lietuvos Respublikos Valstybės saugumo departamentas, Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas, *Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas*, Vilnius, 2019, p. 51. [žiūrėta 2019-02-27] Prieiga internetu: <<https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2019/02/2019-Gresmes-internetui-LT.pdf>>.

šalies, t. y. kreipiamas dėmesys į tiekimo saugumą, numatomos rizikos, jų vertinimas. Reglamentas 2017/1938/EB dėl dujų tiekimo saugumo užtikrinimo priemonių akcentuoja problemas, susijusias su tiekimo saugumu ir įpareigoja valstybes nares vertinimą atlikti tiek regioniniu, tiek nacionaliniu lygmeniu, įvertinti tiek kylančias rizikas dėl trečiosios šalies subjektų, tiek parengti išsamius prevencinius planus, ekstremalių situacijų valdymo planus, kuriuose būtų nurodyta kokiomis priemonėmis šios rizikos bus slopinamos.⁶³ NSUSOAI poveikio šiems teisės aktams nedaro, neprieštarauja jiems, kaip tik papildoma energetikos apsaugą įdiegiant investicijų tikrinimo sistemą.

Remiantis Lietuvos Respublikos transporto veiklos pagrindų įstatymu transportas yra sudėtinė Lietuvos Respublikos ūkio dalis, skirta viešiesiems ir ūkio subjektų poreikiams tenkinti – keleiviams, bagažui ir (arba) kroviniams vežti, o transporto infrastruktūra – sausumos ir vandens, oro kelių, eismo valdymo sistemų, su jais susijusių statinių, specialiai įrengtų teritorijų, įrenginių ir konstrukcijų visuma, skirta transporto veiklai užtikrinti.⁶⁴ Transportas gyvybiškai svarbus valstybės poreikių tenkinimui, kartu ir valstybės ekonominiam, socialiniam vystymuisi per tarptautinę ir vidaus prekybą, turizmą.⁶⁵ Lietuvos transporto sektorius sparčiai auga, 2017 metais Klaipėdos valstybiniame jūrų uoste krauta 43,2 mln. tonų įvairių krovinių, pastebimas 8 procentų augimas nuo 2016 metų, be to šis uostas yra didžiausias Baltijos šalyse.⁶⁶ Lietuvos geležinkeliais vežta 9,4 procentų daugiau krovinių nei 2016 metais ir 0,6 procentų daugiau keleivių.⁶⁷ Valstybės infrastruktūrai transportas yra itin reikalingas ir svarbus, būtent todėl transportas priskiriamas prie strateginę reikšmę turinčių ūkio sektorių. ES teisė nenumato investicijų tikrinimo mechanizmų konkrečiai transporto sričiai, išskyrus Reglamento 1008/2008 dėl oro susisiekimo paslaugų teikimo Bendrijoje bendrųjų taisyklių 4 straipsnyje yra numatyta prievolė valstybėms narėms veiksmingai kontroliuoti įmones, kurios oro transportu už atlygį arba samdos pagrindais veža keleivius, pašta arba krovinius ir daugiau kaip 50 procentų šios įmonės turi priklausyti valstybei narei arba jos nacionaliniams subjektams.⁶⁸ Taigi kaip ir energetikos ūkio sektoriaus atveju, NSUSOAI

⁶³ Europos Parlamento ir Europos Tarybos reglamento pasiūlymas, kuriuo nustatoma tiesioginių užsienio investicijų į ES tikrinimo sistema, *Aiškinamasis memorandumas*, Briuselis, 2017-09-13, p. 5-6.

⁶⁴ Lietuvos Respublikos transporto veiklos pagrindų įstatymas. *Lietuvos aidas*, 1991-10-25, Nr. 215-0, 2 str. 7, 8 d.

⁶⁵ GREBLIAUSKAS, A., *Grėsmių Lietuvos ekonominiam saugumui analizė*, Lietuvos metinė strateginė apžvalga, Vilnius: Lietuvos karo akademija, Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslo institutas, 2002.

⁶⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybė. *2017 metų veiklos ataskaita*, 2018-03-29 patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 277, Vilnius, p. 179.

⁶⁷ *Ibid*, p. 179.

⁶⁸ Europos Parlamentas ir Taryba, reglamentas (EB) Nr. 1008/2008 dėl oro susisiekimo paslaugų teikimo Bendrijoje bendrųjų taisyklių, 2008-09-24, 4 str. f) p.

sustiprina transporto, kaip nacionalinę svarbą turinčio sektoriaus, apsaugą, tačiau ES reglamentui poveikio nedaro.

Technologijų išpūdingo spartumo plėtra pastaraisiais dešimtmečiais padėjo didelį žingsnį į priekį telekomunikacijų, elektronikos, informacinių technologijų sektoriuose.⁶⁹ Informacinės technologijos, telekomunikacinės technologijos yra labai svarbi šiuolaikinės visuomenės dalis, turinti didelę reikšmę socialiniam ir ekonominiam visuomenės vystymuisi ir tas lemia šio sektoriaus svarbą valstybei. Šis sektorius yra vienas iš sparčiausiai besiplečiančių, tobulėjančių ir dinamiškiausių ekonomikos sektorių. Tačiau kartu su šiomis inovacijomis iškyla ir rizikų, susijusių su kibernetiniu saugumu - informacijos nutekėjimo grėsmė, palengvinamos galimybės gauti prieigą prie valstybinės svarbos informacijos ir duomenų, valstybės gynybos paslapčių. Didžiuliai duomenų kiekiai yra saugomi tiek privačių įmonių duomenų saugyklose, tiek valstybės institucijų duomenų bazėse. Tokios informacijos nutekėjimas, sunaikinimas gali turėti sunkių padarinių valstybei, gali būti ne tik patiriami materialiniai nuostoliai, tačiau taip pat sukeliama didžiulė grėsmė nacionaliniam saugumui. Užsienio investuotojui įsiskverbus į šį sektorių gali kilti nacionalinės svarbos grėsmė, jog bus nutekinti itin slapti valstybės gynybos duomenys, netgi karinės įrangos gamybos informacija, techninės priežiūros klausimai, kas natūraliai pastatytų valstybės saugumą į nepalankią padėtį prieš užsienio valstybę, kuriai buvo neteisėtai perleista tokia informacija. 2019 metų Lietuvos Respublikos Valstybės saugumo departamento ir Antrojo operatyvinių tarnybų departamento ataskaitoje dėl Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimo yra numatyta, kad didžiausias kibernetinio šnipinėjimo pavojus Lietuvai kyla iš Rusijos, kuri stengiasi surinkti kiek įmanoma daugiau politinės, karinės ir ekonominės informacijos, kurią bando išgauti skverbiantis į valstybines institucijas, privačias įmones ar privačių asmenų informacines sistemas.⁷⁰ Tad siekiant apsaugoti svarbią valstybinę informaciją, NSUSOAĮ šis sektorius yra išskiriamas kaip svarbią reikšmę nacionaliniam saugumui turintis sektorius.

Dar 1892 metais Charles F. Bastable išleistame veikale „Viešieji finansai“ (angl. *Public Finance*) nurodė, jog „piniginių išteklių fondų kaupimas <...> ir tokių fondų

⁶⁹ ŠTILIS, D., KIŠKIS, M., LIMBA, T., ROTOMSKIS, I., AGAFONOV, K., GULEVIČIŪTĖ, G., PANKA, K., *Interneto ir technologijų teisė. Vadovėlis*, Vilnius Mykolo Romerio universitetas, VĮ Registrų centras, 2016, p. 15.

⁷⁰ Lietuvos Respublikos Valstybės saugumo departamentas, Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas, *Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas*, Vilnius, 2019, p. 35-36. [žiūrėta 2019-02-27] Prieiga internetu: <<https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2019/02/2019-Gresmes-internetui-LT.pdf>>.

išteklių panaudojimas turi gyvybinės reikšmės visai politinei organizacijai“.⁷¹ Yra svarbu, jog būtų užtikrintas stabilus ekonomikos augimas, tad finansų ir kredito sistema privalo veikti taip, kad skatintų ekonomikos plėtrą, užtikrintų visuomenės gerovę.⁷² Finansų institucijų tinkamo valdymo reguliavimo reikalingumą ir taisykles numato Direktyva 2007/44/EB dėl riziką ribojančio vertinimo tvarkos taisyklių ir vertinimo kriterijų, taikomų akcijų įsigijimui ir didinimui finansų sektoriuje, Direktyvoje 2013/36/ES dėl galimybės verstis kredito įstaigų veikla ir dėl riziką ribojančios kredito įstaigų ir investicinių įmonių priežiūros, Direktyvoje 2009/138/EB dėl draudimo ir perdraudimo veiklos pradėjimo ir jos vykdymo (Mokymas II) ir Direktyvoje 2014/65/ES dėl finansinių priemonių rinkų.⁷³ Visa ši finansų sektoriaus apsauga, įtvirtina ES teisės aktuose, yra įdiegiama Lietuvoje per investicijų tikrinimo sistemą, įformintą NSUSOAĮ. Užsienio investuotojų gausa, nepriežiūra ir priklausomumas nuo jų finansų ir kredito rinkose galėtų lemti Lietuvos pažeidžiamumą finansinėje infrastruktūroje, būtent todėl finansų ir kredito ūkio sektorius taip pat laikomas itin svarbiu nacionaliniam saugumui. Tuo labiau, kad Valstybės saugumo departamentas ir Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas 2019 metų ataskaitoje dėl grėsmių nacionaliniam saugumui nurodo, jog 2018 metais išaugo verslo subjektų skaičius, kuris siekia vykdyti veiklą finansų sektoriuje, tarp šių verslo subjektų būta ir neigiamos reputacijos subjektų, kurie vykdo finansines operacijas per lengvatinio apmokestinimo zonose veikiančius bankus ar kitas finansų įstaigas (potencialūs investuotojai į finansų sektorių registruoti įvairiose šalyse – nuo Kaimanų salų iki Vanuatu),⁷⁴ tokių investuotojų nekontroliavimas gali sukelti itin didelę žalą nacionaliniam saugumui.

Aptarus visus sektorius tampa akivaizdu, jog NSUSOAĮ pateiktas ūkio sektorių sąrašas itin išplečia įstatymo taikymo sritį, kadangi sektoriai apima labai platų ratą tame sektoriuje veiklą vykdančių bendrovių. Problema yra ta, jog NSUSOAĮ nėra pateikta būtent „nacionaliniam saugumui užtikrinti strategiškai svarbaus ūkio sektoriaus veiklos srities“ sąvoka, tad tampa neaišku kokiais kriterijais ir, kokiomis sąlygomis remiantis Vyriausybė nustato NSUSOAĮ 6 str. 1 d. išvardytus ūkio sektorius ir konkretizuoja kokios ūkinės veiklos sritys yra laikomos nacionaliniam saugumui užtikrinti strategiškai svarbių

⁷¹ BASTABLE, Ch. F., *Public Finance*, London: New York, 1892; MEDELIENĖ, A., SUDAVIČIUS, B., *Finansų ir mokesčių teisė kaip mokslinio tyrimo objektas. Būklė ir perspektyvos*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2011, p. 104.

⁷² ALEKNEVIČIENĖ, V., *Finansai ir kreditas*, Vilnius: Enciklopedija, 2005, p. 9-10.

⁷³ Europos Parlamento ir Europos Tarybos reglamento pasiūlymas, kuriuo nustatoma tiesioginių užsienio investicijų į ES tikrinimo sistema, *Aiškinamasis memorandumas*, Briuselis, 2017-09-13, p. 7.

⁷⁴ Lietuvos Respublikos Valstybės saugumo departamentas, Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas, *Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas*, Vilnius, 2019, p. 51-52. [žiūrėta 2019-02-27] Prieiga internetu: <<https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2019/02/2019-Gresmes-internetui-LT.pdf>>.

ūkio sektorių dalimi. Toks reglamentavimas gali reikšti, jog visos bendrovės, veikiančios šiuose sektoriuose gali būti laikomos nacionaliniam saugumui svarbiomis bendrovėmis ir tai lemtų valstybės galimybę kištis į bendrovių vykdomą veiklą, planuojamus sandorius, o kadangi šie sektoriai yra itin platūs tampa itin sudėtinga atskirti verslo subjektus, kuriuos privalu prižiūrėti, o kuriuos ne. Šis probleminis aspektas buvo iškeltas ir įstatymo rengimo metu, jį iškėlė 2017-07-04⁷⁵ ir pakartojo 2018-01-11⁷⁶ Seimo kanceliarijos Teisės departamentas. Seimo kanceliarijos Teisės departamentas nurodė, jog ateityje, siekiant kontroliuoti bendrovių sandorius, Vyriausybė įgauna itin daug teisių, kadangi tokio pasirinkimo galimybės, t. y. ar konkrečios bendrovės veiklos sritis turi svarbą valstybės nacionaliniam saugumui ar ne, priklausys ne nuo įstatymų leidėjo valios, o nuo Vyriausybės požiūrio į tam tikras ūkio veiklos sritis.⁷⁷ 2018-06-06 Vyriausybė priėmė nutarimą Nr. 556 „Dėl ūkinės veiklos sričių, kurios laikomos nacionaliniam saugumui užtikrinti strategiškai svarbių ūkio sektorių dalimi, sąrašo nustatymo“⁷⁸, kuriuo detalizavo sritis, kurios laikomos strategiškai svarbių ūkio sektorių dalimi, pavyzdžiui, naftos produktų ir naftos valstybės atsargų kaupimas ir tvarkymas, tiltų ir tunelių statyba, kompiuterių ir išorinės įrangos gamyba, mokėjimo paslaugos ir kt. Sąrašė pateikiamos sritys yra itin neapibrėžtos ir plačios, ir dėl jų neapibrėžtumo į NSUSOAĮ taikymo apimtį galėtų patekti daug įmonių.

Konstitucinio Teismo 2005-12-12 nutarime nurodoma, jog „<...> įstatymuose nustatyto teisinio reguliavimo turinys negali būti aiškinamas remiantis tuo, kaip jį interpretavo Vyriausybė ar kitos institucijos, pagal savo kompetenciją leisdamos poįstatyminius teisės aktus, kuriais siekiama įgyvendinti atitinkamų įstatymų nuostatas.“⁷⁹

⁷⁵ Lietuvos Respublikos Seimo pagrindinis komitetas. Išvada Nr. 108-P-60 *dėl Lietuvos Respublikos Strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turinčių įmonių ir įrenginių bei kitų nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių įmonių įstatymo Nr. IX-1132 pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIP-885*, Vilnius, 2017-12-20.

⁷⁶ Lietuvos Respublikos Seimo pagrindinis komitetas. Išvada Nr. 108-P-01 *dėl Strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turinčių įmonių ir įrenginių bei kitų nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių įmonių įstatymo Nr. IX-1132 pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIP-885(2)*, Vilnius, 2018-01-12.

⁷⁷ Lietuvos Respublikos Seimo pagrindinis komitetas. Išvada Nr. 108-P-60 *dėl Lietuvos Respublikos Strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turinčių įmonių ir įrenginių bei kitų nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių įmonių įstatymo Nr. IX-1132 pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIP-885*, Vilnius, 2017-12-20, p. 11-12; išvada Nr. 108-P-01 *dėl Strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turinčių įmonių ir įrenginių bei kitų nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių įmonių įstatymo Nr. IX-1132 pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIP-885(2)*, Vilnius, 2018-01-12, p. 6-7.

⁷⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybė. 2018-06-06 nutarimas *dėl ūkinės veiklos sričių, kurios laikomos nacionaliniam saugumui užtikrinti strategiškai svarbių ūkio sektorių dalimi, sąrašo nustatymo*, Vilnius, Nr. 556.

⁷⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2005-12-12 nutarimas *dėl Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių „Būtingės nafta“, „Mažeikių nafta“ ir „Naftotiekis“ reorganizavimo įstatymo 4 straipsnio 2 dalies (2002-06-04 redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Mažeikių rajono apylinkės teismo prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių „Būtingės nafta“,*

Turima omenyje, jog įstatymų leidėjas gali apibrėžti įstatymuose vartojamų sąvokų turinį, tačiau iš Konstitucijos, konstitucinio teisinės valstybės principo, kylantis reikalavimas paisyti teisės aktų hierarchijos suponuoja, kad įstatymuose vartojamų sąvokų turinys gali būti apibrėžiamas tik įstatymu, o ne žemesnės galios teisės aktu.⁸⁰ Tad iškyla klausimas ar teisės konkretizuoti strategiškai svarbius ūkio sektorius suteikimas Vyriausybei nėra neatitikimas Konstitucinio teismo doktrinai ir ar neturėtų „nacionaliniam saugumui užtikrinti strategiškai svarbaus ūkio sektoriaus veiklos srities“ sąvoka būti įtvirtinama įstatyme.

KT taip pat yra išaiškinęs, jog įstatymas yra pirminis teisės aktas, kuris išreiškia įstatymo leidėjo valią ir turi aukščiausią teisinę galią, o visi kiti teisės aktai turi būti priimami remiantis įstatymu ir negali jam prieštarauti.⁸¹ Poįstatyminis aktas negali pakeisti paties įstatymo, sukurti naujų bendro pobūdžio teisės normų, kurios konkuruotų su įstatymu.⁸² Poįstatyminiu aktu yra įgyvendinami įstatymai, detalizuojamos įstatyme nustatytos bendro pobūdžio taisyklės.⁸³ Šiuo konkrečiu atveju, NSUSOAĮ 6 str. 2 d. numato, jog Vyriausybė nustatys ir konkrečiai nurodys, kokios ūkinės veiklos sritys yra strategiškai svarbių sektorių dalis.⁸⁴ Taigi NSUSOAĮ paveda Vyriausybei priimti poįstatyminį aktą, kuriuo bus nustatomos ūkinės veiklos sritys, kaip tai numato Lietuvos Respublikos Konstitucijos 94 str. 7 d. Vertinant ar poįstatyminis aktas prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai, svarbu nustatyti ar poįstatyminiu aktu nėra prieštaraujama įstatymui, nustatant kitokias teisės normas, nei numato įstatymas.⁸⁵ Teisės aktų hierarchija ir sistemos darna būtų pažeidžiama tokiu atveju, jeigu poįstatyminiu

„Mažeikių nafta“ ir „Naftotiekis“ reorganizavimo įstatymo 3 straipsnio 8 dalis (2002-06-04 redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Nr. 20/02.

⁸⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2006-11-13 nutarimas *dėl teisės aktų, reguliuojančių lietuvių respublikos pilietybės santykius, nuostatų atitikties lietuvių respublikos konstitucijai*, Nr. 45/03-36/04.

⁸¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 1994-01-19 nutarimas *dėl Lietuvos Respublikos 1993 m. birželio 17 d. Seimo nutarimo „Dėl žemės reformos pagrindinių krypčių“ atitiktimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, Nr. 4/93.

⁸² *Ibid.*

⁸³ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 1995-10-26 nutarimas *Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 10 straipsnio septintosios dalies nuostatos, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. sausio 26 d. nutarimo Nr. 55 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. lapkričio 15 d. nutarimu Nr. 470 patvirtintos Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ įgyvendinimo tvarkos dalinio pakeitimo“ 1.2 punkto nuostatos, 2.1 punkto ir jo 1, 2 bei 3 papunkčių atitiktimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, Nr. 2/95.

⁸⁴ Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-10-30, Nr. 103-4604, 6 str. 2 d.

⁸⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2000-03-15 nutarimas *dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. gegužės 9 d. nutarimo Nr. 546 „Dėl pridėtinės vertės mokesčio“ 1.14 papunkčio atitiktimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 15 bei 16 straipsniams ir Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos pagrindų įstatymo 4 straipsnio 4 daliai bei 9 straipsniui*, Nr. 22/98.

teisės aktu būtų išplečiama teisės normų, nustatytų įstatymu apimtis⁸⁶, turima omenyje, jog poįstatyminis aktas įgyvendina įstatymą, gali jį detalizuoti, tačiau negali išplėsti jo apimties. NSUSOAĮ numato Vyriausybei pareigą, poįstatyminiu aktu apibrėžti konkrečias ūkinės veiklos sritis, kurios sudaro strategiškai svarbius ūkio sektorius, tad Vyriausybė, priimdama poįstatyminį aktą dėl ūkinės veiklos sričių, nesukuria naujų, įstatymo nuostatomis nepagrįstų normų, o tiesiog detalizuoja įstatyme numatytas sąvokas, jų neišplėčiant, nes sąvoka strategiškai svarbus ūkio sektorius išlieka platesnė nei sąvoka ūkinės veiklos sritis.

Taigi nėra pagrindo teigti, jog toks reguliavimas pažeidžia KT doktriną, nes Vyriausybė nutarimu Nr. 556 „Dėl ūkinės veiklos sričių, kurios laikomos nacionaliniam saugumui užtikrinti strategiškai svarbių ūkio sektorių dalimi, sąrašo nustatymo“⁸⁷ ne išplėčia įstatymo bendro pobūdžio taisyklės, o jas konkretizuoja. Žinoma, įstatymo leidėjas galėjo numatyti ūkinės veiklos srities sąvoką ir taip nepalikti vietos klausimams, tačiau iš NSUSOAĮ galima suvokti, kad ūkinės veiklos sritis tai yra strategiškai svarbaus sektoriaus dalis, kurią detalizuoja Vyriausybė.

1.3.2. Bendrovių priskyrimas prie nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių bendrovių (pirmos, antros, trečios kategorijos)

Nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbios įmonės suskirstytos į 3 kategorijas pagal tai, kokią dalį tose įmonėse sudaro valstybei, savivaldybei ar valstybės valdomai bendrovei priklausančios akcijos. Tiksliau, pirmai kategorijai priskiriamos valstybės ir savivaldybės įmonės, kur valstybei priklauso 100 procentų akcijų. Antrai kategorijai priskiriamos valstybės kontroliuojamos akcinės bendrovės ir uždarnosios akcinės bendrovės (valstybė jose valdo ne mažiau kaip 2/3 akcijų). Trečiai kategorijai - valstybės nekontroliuojamos bendrovės. Pirmos – trečios kategorijų įmonės priskiriamos nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių įmonių kategorijai, nes pagal savo paskirtį ir/ar veiklos pobūdį jos turi strateginę reikšmę Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo interesams, t. y. veiklą vykdo strategiškai svarbiuose ūkio sektoriuose.

⁸⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2001-10-30 nutarimas *Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. sausio 20 d. nutarimu Nr. 83 „Dėl Vidaus reikalų, valstybės saugumo, krašto apsaugos bei prokuratūros sistemų pareigūnų ir karių valstybinių pensijų skyrimo bei mokėjimo nuostatų patvirtinimo ir tarnybos laiko, kurio reikia procentiniam priedui už ištarnautus metus gauti, nustatymo“ patvirtintų Vidaus reikalų, valstybės saugumo, krašto apsaugos bei prokuratūros sistemų pareigūnų ir karių valstybinių pensijų skyrimo bei mokėjimo nuostatų 8 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos vidaus reikalų, valstybės saugumo, krašto apsaugos ir prokuratūros pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 4 daliai*, Nr. 10/2000.

⁸⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybė. 2018-06-06 nutarimas *dėl ūkinės veiklos sričių, kurios laikomos nacionaliniam saugumui užtikrinti strategiškai svarbių ūkio sektorių dalimi, sąrašo nustatymo*, Vilnius, Nr. 556.

CK 2.34 str. 1 d. numato, jog juridiniai asmenys skiriami į viešuosius ir privačiuosius.⁸⁸ Viešieji asmenys nuosavybės teise priklauso valstybei ar savivaldybei, jų institucijoms ar kitiems asmenims, kurie nesiekia naudos sau, jų tikslas yra tenkinti viešuosius interesus.⁸⁹ Viešieji asmenys gali būti įsteigti įvairiomis formomis – valstybės ir savivaldybės įmonės, įstaigos, organizacijos, religinės bendruomenės ir kt.⁹⁰ NSUSOAĮ prie pirmos kategorijos nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių įmonių priskiria ne tik valstybės ar savivaldybės įmones, tačiau taip pat ir akcines bendroves bei uždariusias akcines bendroves, kurių visus balsus visuotiniame akcininkų susirinkime suteikiančios akcijos priklauso valstybei, savivaldybei ar valstybės valdomai bendrovei.⁹¹ Žvelgiant į pirmos kategorijos įmonių sąrašą galima pastebėti, jog įtrauktos valstybei priklausančios įmonės, kaip pavyzdžiui, įmonė tvarkanti pagrindinius Lietuvos Respublikos registrus (Valstybės įmonė Registrų centras), įmonė, patikėjimo teise valdanti Lietuvos valstybinius miškus (Valstybės įmonė Valstybinių miškų urėdija), įmonė, vykdanči branduolinės energetikos objekto (objektų) priežiūrą (Biudžetinė įstaiga Valstybinė atominės energetikos saugos inspekcija) ir kt.⁹² NSUSOAĮ 7 str. numato, jog pirmos kategorijos bendrovės perleidžiamos tik su Seimo pritarimu. Reorganizavimui, pertvarkymui, restruktūrizavimui ar likvidavimui, jeigu įmonės įstatiniame kapitale nesumažėja valstybei ar savivaldybei priklausančių akcijų dalis, pritaria Komisija, kuri vertina ar nebus pažeidžiamas nacionalinis interesas, nebus sukeltos grėsmės valstybės saugumui. Tokiu atveju, jeigu vykdančios anksčiau nurodytus veiksmus įmonės įstatiniame kapitale sumažėtų valstybei ar savivaldybei priklausančių akcijų dalis, tuomet turi pritari Seimas. Jeigu užsienio investuotojas įsigyja valstybės ar savivaldybės įmonės akcijų paketą, kuris suteikia ¼ ar daugiau balsų visuotiniame akcininkų susirinkime, šis investuotojas turi būti vertinamas NSUSOAĮ tvarka ir privalo būti tikrinama ar jis yra nacionalinio saugumo interesus atitinkantis investuotojas.⁹³

Prie antros kategorijos svarbių įmonių yra priskiriamos strategiškai svarbiame ūkio sektoriuje savo veiklą vykdančios bendrovės, kurių 2/3 akcijų priklauso valstybei ar savivaldybei ar valstybės valdomai bendrovei.⁹⁴ NSUSOAĮ 2 priede yra nurodytos

⁸⁸ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: Antroji knyga. *Valstybės žinios*, 2000-09-06, Nr. 74-2262, 34 str. 1 d.

⁸⁹ *Ibid*, 34 str. 2 d.

⁹⁰ MIKELĖNAS, V., BARTKUS, G., MIZARAS, V., KESERAUSKAS, Š., *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras: Antroji knyga. Asmenys*, Vilnius: Justitia, 2002, p. 96-97.

⁹¹ Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-10-30, Nr. 103-4604, 2 str. 8 d.

⁹² *Ibid*, 1 priedas.

⁹³ *Ibid*, 7 str.

⁹⁴ *Ibid*, 2 str. 1 d.

konkrečios bendrovės, tokios kaip UAB „EPSO-G“, „Lietuvos energija“, UAB, kurios savo veiklą vykdo energetikos sektoriuje, akcinė bendrovė „Lietuvos geležinkeliai“, kuri veikia transporto sektoriuje, akcinė bendrovė Lietuvos radijo ir televizijos centras, kuri veikia telekomunikacijų sektoriuje ir kt., kurios laikomos antros kategorijos nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbiomis bendrovėmis.⁹⁵ Siekiant reorganizuoti, pertvarkyti, restruktūrizuoti ar likviduoti antros kategorijos įmones, kuriose valstybė ar savivaldybė arba valstybės valdoma įmonė turi akcijų paketą, kuris suteikia 2/3 balsų visuotiniame akcininkų susirinkime, skirtingai nuo pirmos kategorijos įmonių, reikalinga gauti Komisijos, o ne Seimo pritarimą. Jeigu reorganizavimo, pertvarkymo, restruktūrizavimo, likvidavimo, akcijų perleidimo ar įstatinio kapitalo didinimo, išplatinant naują akcijų emisiją, metu valstybė, po šių procesų atlikimo, turėtų mažiau nei 2/3 balsų visuotiniame akcininkų susirinkime, tokiu atveju reikalingas Seimo pritarimas, o jeigu tai yra valstybės valdoma įmonė – Vyriausybės pritarimą. Kaip ir pirmos kategorijos įmonių atveju, užsienio investuotojas tikrinamas, jeigu jis įsigyja ¼ ar daugiau balsų visuotiniame akcininkų susirinkime suteikiantį antros kategorijos įmonės akcijų paketą arba sudarius balsavimo teisės perleidimo sutartį įgyja teisę naudotis neturtinėmis akcininko teisėmis, kurios sudaro ¼ ar daugiau balsų.⁹⁶

Prie trečios kategorijos įmonių priskiriamos bendrovės, kurios vykdo veiklą strategiškai svarbiame ūkio sektoriuje, jose valstybei nepriklauso jokia akcijų dalis arba priklauso toks akcijų paketas, kuris suteikia mažiau nei 2/3 balsų visuotiniame akcininkų susirinkime.⁹⁷ Šiai kategorijai priskirtos NSUSOAĮ 3 priede nurodytos bendrovės - Akcinė bendrovė „ORLEN Lietuva“, Akcinė bendrovė „Achema“, Telia Lietuva, AB, bei projekto įgyvendinimo bendrovė, numatyta Lietuvos Respublikos branduolinės (atominės) elektrinės įstatyme.⁹⁸ Visos šiuo metu NSUSOAĮ 3 priede konkretizuotos bendrovės yra privataus kapitalo. NSUSOAĮ nurodo, jog investuotojas privalo atitikti nacionalinio saugumo interesus tokiu atveju, jeigu jis ketina įsigyti akcijų paketą, kuris suteikia 1/3 ar daugiau balsų visuotiniame akcininkų susirinkime arba pagal balsavimo teisės perleidimo sutartį investuotojui yra perleidžiama teisė naudotis neturtinėmis akcininko teisėmis, kurios suteikia 1/3 ar daugiau balsų.⁹⁹

NSUSOAĮ pirmos – trečios kategorijos įmonėms numato tam tikrus veiklos apribojimus - užsienio investuotojo atitiktis nacionalinio saugumo interesams

⁹⁵ *Ibid*, 2 priedas.

⁹⁶ *Ibid*, 8 str.

⁹⁷ *Ibid*, 2 str. 10 d.

⁹⁸ *Ibid*, 3 priedas.

⁹⁹ *Ibid*, 9 str.

reikalavimai,¹⁰⁰ sandorių, kurių vertė viršija 10 procentų praėjusių finansinių metų metinių įmonės pajamų, patikra, prievolė pranešti apie šiuos sandorius dar iki juos sudarant¹⁰¹, balsavimo ir kitų akcininkų teisių ribojimai¹⁰², numatomi tam tikri reikalavimai nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių įmonių valdymui bei vykdoma valdymo reikalavimų laikymosi kontrolė¹⁰³. Svarbu pabrėžti, kad šie ribojimai yra nustatyti ne tik įmonėms, kurios arba 100 procentų arba didžiąja dauguma priklauso valstybei, savivaldybei arba yra valdomos valstybės, tačiau ir trečios kategorijos, t. y. privataus kapitalo įmonėms. Privataus juridinio asmens tikslas yra siekti pelno, t. y. patenkinti steigėjų interesus, suteikti materialiąją naudą steigėjams¹⁰⁴, o NSUSOAĮ numatyti apribojimai ir galimybė, jog sandoris bus sustabdytas gali pažeisti privataus juridinio asmens steigėjų interesus, kas suponuoja klausimą ar tokie privačios bendrovės suvaržymai nėra nepagrįstas ir neproporcingas privačių ūkio subjektų nuosavybės teisių ribojimas.

Konstitucijos 23 straipsnis numato nuosavybės neliečiamumo principą¹⁰⁵, kuris reiškia, jog savininkas turi teisę valdyti jam priklausantį turtą, juo naudotis ir disponuoti, taip pat teisę reikalauti, kad kiti asmenys nepažeistų šių jo teisių, o valstybė turi pareigą ginti ir saugoti nuosavybę nuo neteisėto kėsینimosi į ją, tad įstatymų leidėjui atsiranda pareiga nuosavybės santykius reguliuoti taip, kad būtų užtikrintas nuosavybės neliečiamumas, nuosavybės teisės būtų saugomos ir ginamos.¹⁰⁶ Pagal EŽTT praktiką į nuosavybės neliečiamumo principo apimtį patenka ir toks turtas kaip akcijos¹⁰⁷, tačiau manant, kad nuosavybės teisė, susijusi su akcijomis kaip nuosavybės objektu, yra pažeista, nukentėjusiu asmeniu būtų laikomas ne akcininkas, o pati bendrovė, išskyrus

¹⁰⁰ *Ibid*, 10 - 12 str.

¹⁰¹ *Ibid*, 13 str.

¹⁰² *Ibid*, 14 str.

¹⁰³ *Ibid*, 15 str.

¹⁰⁴ MIKELĖNAS, V., BARTKUS, G., MIZARAS, V., KESERAUSKAS, Š., *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras: Antroji knyga. Asmenys*, Vilnius: Justitia, 2002, p. 99.

¹⁰⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Lietuvos aidas*, 1992-11-10, Nr. 220-0, 23 str.

¹⁰⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2005-08-23 nutarimas dėl Lietuvos Respublikos kompensacijų už valstybės išperkamą nekilnojamąjį turtą dydžio, šaltinių, mokėjimo terminų bei tvarkos, taip pat garantijų ir lengvatų, numatytų piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatyme, įstatymo 7 straipsnio 1 dalies (1999 m. Gruodžio 23 d. Redakcija) bei 2 dalies (1999 m. Gruodžio 23 d. Redakcija) ir dėl Lietuvos Respublikos kompensacijų už valstybės išperkamą nekilnojamąjį turtą dydžio, šaltinių, mokėjimo terminų bei tvarkos, taip pat valstybės garantijų ir lengvatų, numatytų piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatyme, įstatymo 7 straipsnio 1 dalies (2003 m. Spalio 14 d. Redakcija) bei 2 dalies (2003 m. Spalio 14 d. Redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos konstitucijai, Nr. 19/02.

¹⁰⁷ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1982-10-12 sprendimas byloje *Bramelid and Malmström prieš Švediją*, Nr. 8588/79 ir 8589/79, para. 64; 1967-05-26 sprendimas byloje *X prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 3039/67, para. 66-71.

atvejus, kai akcininkas turi pagrindinę dalį (angl. *substantial proportion*) akcijų.¹⁰⁸ Pagrindine dalimi yra laikoma didžioji arba kontroliuojanti akcijų dalis.¹⁰⁹ KT yra pažymėjęs, jog savininkas turi teisę su jam nuosavybės teise priklausančiu turtu atlikti visus veiksmus, kurių nedraudžia įstatymas, be to nuosavybės teisė nėra absoliuti, ji gali būti apribojama dėl visuomenei būtino ir konstituciškai pagrįsto poreikio.¹¹⁰ Ribojant nuosavybės teises privalu laikytis konkrečių sąlygų, t. y. nuosavybės teisė gali būti ribojama tik vadovaujantis įstatymu, ribojimais turi būti siekiama apsaugoti kitų asmenų teises ir laisves, Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, visuomenei būtinus konstituciškai svarbius tikslus bei turi būti paisoma proporcingumo principo.¹¹¹ Konstitucijoje įtvirtinti nuosavybės neliečiamumas ir subjektinių nuosavybės teisių apsauga negali būti interpretuojami kaip pagrindas savininko teises ir interesus priešpriešinti viešajam interesui, kitų asmenų teisėms, laisvėms ir teisėtiems interesams.¹¹² EŽTT savo praktikoje taip pat kaip išimtį dėl nuosavybės teisių ribojimo numato viešąjį interesą.¹¹³ Taigi galima daryti išvadą, kad nors ir yra teorinė galimybė teigti, kad NSUSOAĮ nustatyti apribojimai pažeidžia pagrindinę akcijų dalį turinčių akcininkų nuosavybės teises, tiksliau nuosavybės neliečiamumo principą, tačiau bet kokių atveju toks apribojimas būtų pateisinamas ir proporcingas, nes NSUSOAĮ numatyti apribojimai taikomi būtent dėl viešojo intereso, t. y. siekiant apsaugoti nacionalinio saugumo interesus bei kiek įmanoma apriboti nacionaliniam saugumui kylančias rizikas.

Atsižvelgiant į tai, kas aptarta šioje dalyje, daroma išvada, kad NSUSOAĮ numato pakankamai daug ribojimų svarbioms nacionaliniam saugumui įmonėms, tačiau šiais ribojimais yra siekiama garantuoti nacionalinio saugumo interesus. Visi ribojimai yra

¹⁰⁸ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1966-10-04 sprendimas byloje *X prieš Austriją*, Nr. 1706/62, para. 26-34.

¹⁰⁹ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1983-01-28 sprendimas byloje *Yarrow ir kiti prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 9266/81, para. 185.

¹¹⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2006-03-14 nutarimas dėl Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo, Lietuvos Respublikos miškų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės įstatymo, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995-12-22 nutarimu Nr. 1608 „dėl statybų privačioje žemėje reglamento patvirtinimo“ patvirtinto statybų privačioje žemėje reglamento nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio antrojoje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinio įstatymo (1996-06-20 redakcija) nuostatomis, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995-12-22 nutarimu Nr. 1608 „dėl statybų privačioje žemėje reglamento patvirtinimo“ patvirtinto statybų privačioje žemėje reglamento 2 punkto atitikties Lietuvos Respublikos miškų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės įstatymo nuostatomis, Nr. 17/02-24/02-06/03-22/04.

¹¹¹ *Ibid.*

¹¹² Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2005-05-13 nutarimas dėl Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymo 7 straipsnio 2 dalies, 8 straipsnio 1, 9, 10 dalių, 13 straipsnio 2 dalies, 18 straipsnio 7 dalies ir 22 straipsnio 3, 6, 7 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Nr. 14/02.

¹¹³ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1979-10-03 sprendimas byloje *X prieš Austriją*, Nr. 8003/77, para. 80; 1989-03-09 sprendimas byloje *Banēr prieš Švediją*, Nr. 11763/85, para. 128.

susiję su tuo, jog užsienio investuotojas, kuris gali neatitikti nacionalinio saugumo interesų, nepastebėtas negalėtų investuoti į svarbią įmonę. Ir tokiu būdu negalėtų įgyti neturtinių teisių, kurios lemtų jo galimybę daryti svarbios nacionaliniam saugumui įmonės veiklai įtaką, kai tokios įtakos turėjimas kelia grėsmę nacionaliniam saugumui.

1.4. Pagrindiniai investicijų tikrinimo sistemos mechanizmai, etapai

2017 metų rugsėjo mėnesį Europos Parlamentas ir Taryba pateikė reglamento pasiūlymą, kuriuo nustatoma tiesioginių užsienio investicijų į ES tikrinimo sistema.¹¹⁴ Dėl reglamento pasiūlymo 2018-11-20 buvo priimtas politinis susitarimas, siekiant kiek įmanoma greičiau išgryninti šį pasiūlymą ir jį priimti, kadangi buvo nuspręsta, jog ES privalo saugoti savo strateginius sektorius nuo neigatyvaus poveikio valstybių narių nacionaliniam bei visos ES strateginių sektorių saugumui.¹¹⁵ Šis pasiūlymas nustato sąlygas, kurias turėtų atitikti valstybių narių investicijų tikrinimo sistemų atrankos mechanizmai, įskaitant skaidrumą, trečiųjų šalių nediskriminavimą, konfidencialios informacijos apsaugą, investuotojo teisę kreiptis į teismą dėl jo teisių gynbos.¹¹⁶ Juo taip pat numatoma, kad valstybės narės privalo pranešti ES atsakingai institucijai, kai pradedama valstybės narės patikrinimo procedūra, susijusi su trečiosios šalies investuotoju, kai toks sandoris gali turėti reikšmės ir kitai valstybei narei. Šis pasiūlymas nustato ir visiškai naują dalyką – Europos Komisijos galimybę tikrinti užsienio investicijas į valstybę narę, jeigu šios planuojamos investicijos turi reikšmės ES interesams, susijusiems su saugumu ar viešąja tvarka.¹¹⁷ Taigi šiuo pasiūlymu buvo padėtas žingsnis ES valstybių investicijų tikrinimo sistemų derinimui, siekiant lengvesnio, sistemingo bendradarbiavimo tarp valstybių narių ir ES institucijų. Įdiegus bent bazinius reikalavimus ES mastu būtų kur kas lengviau kiekvienai valstybei narei tobulinti savo sistemą, siekiant išvengti kiek įmanoma daugiau neaiškumo, neapibrėžtumo, trūkumų bei semtis gerosios praktikos iš valstybių narių, kuriose investicijų tikrinimo sistema veikia jau ilgesnį laiką.

Šiuo metu ES mastu galime išvelgti tris skirtingus užsienio investicijų tikrinimo sistemos modelius, t. y. įstatymai, kurie numato investicijų tikrinimo sistemas, nuosavybės apribojimai, ir auksinių akcijų (angl. *golden shares*) modelis.

¹¹⁴ Europos Parlamentas ir Europos Taryba. *Reglamento pasiūlymas, kuriuo nustatoma tiesioginių užsienio investicijų į ES tikrinimo sistema*, Briuselis, 2017-09-13.

¹¹⁵ Europos Komisija, *Commission welcomes agreement on foreign investment screening framework*, pranešimas spaudai, Briuselis, 2018-11-20. [žiūrėta 2019-02-14] Prieiga internetu: <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-18-6467_en.htm?fbclid=IwAR1qrGhd0BRKe0LpsufTjAg02zF7WLXvXiEdMys-mQTgi8-vaQpB8NNfp-A>.

¹¹⁶ Europos Parlamentas ir Europos Taryba. *Reglamento pasiūlymas, kuriuo nustatoma tiesioginių užsienio investicijų į ES tikrinimo sistema*, Briuselis, 2017-09-13.

¹¹⁷ *Ibid.*

Lietuvoje yra pasirinktas pirmasis modelis. Pagrindiniai klausimai į kuriuos privalu atsakyti siekiant atskleisti investicijų sistemos esminius kriterijus yra šie:

- ar investuotojo patikra yra privaloma;
- kokios institucijos yra atsakingos už patikros atlikimą;
- kokie yra elementai, dėl kurių pradedama procedūra;
- kokios yra pagrindinės rizikos, dėl kurių investuotojas laikomas keliančiu grėsmę viešiesiems interesams;
- kiek laiko užtrunka procedūra;
- kokios yra galimos išvados ir neatitikimo kriterijams pasekmės, apskundimo teismui galimybės;
- kokios yra konfidencialumo taisyklės;
- ar priimti sprendimai yra vieši?

NSUSOAĮ, kaip jau buvo minėta, nustato konkretų sąrašą įmonių, kurios yra laikomos svarbiomis nacionaliniam saugumui. Investicijų tikrinimo procedūra, kuri yra privaloma, Lietuvoje prasideda nuo investuotojo, kuris ketina investuoti į svarbias nacionaliniam saugumui įmones, kreipimosi į Komisiją su prašymu atlikti investuotojo atitikties nacionalinio saugumo interesams vertinimą.¹¹⁸ Investuotojas turi prievolę pranešti dėl planuojamo sandorio, tačiau Vyriausybė, ministras, nacionalinį saugumą užtikrinančios institucijos¹¹⁹, Seimas, Lietuvos Bankas, Lietuvos radijo ir televizijos komisija, taip pat valstybės arba savivaldybės vykdomoji institucija, kuri yra valstybei ar savivaldybei nuosavybės teise priklausančių akcinės bendrovės ar uždarnosios akcinės bendrovės akcijų valdytoja taip pat turi teisę inicijuoti procedūrą savo iniciatyva¹²⁰, jeigu mano esant reikalinga. Skirtingai, nei Lietuvoje, investicijų tikrinimo procedūra nėra privaloma tik Portugalijoje, Suomijoje, Vokietijoje tapo privaloma nuo 2017 metų birželio mėnesio.¹²¹ Kai kurios valstybės netgi numato baudas, jeigu investuotojas nesikreipia į atsakingą instituciją dėl atitikties vertinimo. Tokia praktika vyrauja Lenkijoje, kur yra numatyta apytiksliai 23,7 mln. eurų bauda arba įkalinimas nuo 6

¹¹⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybė. 2009-11-25 nutarimu Nr. 1540 *dėl Nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos koordinavimo komisijos darbo tvarkos aprašo patvirtinimo patvirtintas Nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos koordinavimo komisijos darbo tvarkos aprašas*, TAR, 2018, Nr. 2018-04549, 7 p.

¹¹⁹ Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 2-16, 12 skyrius.

¹²⁰ Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-10-30, Nr. 103-4604, 12 str. 5 d.

¹²¹ Europos Komisija, *Review of National Rules for the Protection of Infrastructure Relevant for Security of Supply*, final report, 2018 m. vasario mėnesis, p. 17. [žiūrėta 2019-02-20] Prieiga internetu <https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/final_report_on_study_on_national_rules_for_protection_of_infrastructure_relevant_for_security_of_supply.pdf>.

mėnesių iki 5 metų, Italijoje yra numatyta pinigine sankcija, kuri yra lygi dvigubai didesnei sumai, negu sandorio vertė.¹²² Investicijų tikrinimo sistemos neprivalomumas galėtų sąlygoti sandorio, kuris prieštarauja nacionaliniams interesams sudarymą ir jo galiojimą, kas lemtų didesnę pavojų nacionaliniam saugumui. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad investicijų tikrinimo sistemos privalomumas investicijų tikrinimo sistemos subjektams nėra nepagrįstas jų teisių apribojimas ir yra teigiamas dalykas, kuriuo siekiama užtikrinti efektyvesnę užsienio investuotojų patikrą tuo atžvilgiu, kad būtų patys investicijų tikrinimo sistemos subjektai turi kreiptis dėl patikros.

Lietuvoje sandorio bei investuotojo atitiktis nacionaliniams interesams vykdoma iki sandorio sudarymo¹²³ ir atitiktį vertina Komisija, kuri yra sudaroma iš Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos atstovo, Energetikos ministerijos atstovo, Finansų ministerijos atstovo, Krašto apsaugos ministerijos atstovo, Kultūros ministerijos atstovo, Susisiekimo ministerijos atstovo, Ūkio ministerijos atstovo, Užsienio reikalų ministerijos atstovo, Vidaus reikalų ministerijos atstovo, Lietuvos banko atstovo, Generalinės prokuratūros atstovo, Specialiųjų tyrimų tarnybos atstovo, Valstybės saugumo departamento atstovo, Policijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos atstovo.¹²⁴ Tarp ES valstybių narių dažniausiai vertinimą atlieka valstybės narės Ekonomikos ministerija (Vokietija, Suomija, Prancūzija, Latvija, Nyderlandai ir kt.), Portugalijoje vertinimą atlieka ministerija, kuri prižiūri konkrečiau ūkio sektoriaus funkcionavimą, pavyzdžiui energetikos sektoriuje planuojamą sandorį vertins Energetikos ministerija, Ispanijoje Energetikos ministerija atlieka tik sandorių energetikos sektoriuje atitikties vertinimą, kituose sektoriuose vertinimą atlieka Ekonomikos ministerija.¹²⁵ Tik Lietuvoje vyrauja praktika, kad patikrą atlieka specialiai tam suformuota Komisija. Tokia susiklosčiusi praktika Lietuvoje leidžia užtikrinti, kad investuotojo patikrą atliks konkretų ūkio sektorių išmanantys asmenys, kadangi Komisija yra sudaryta iš skirtingos srities specialistų, kas garantuoja objektyvesnę vertinimą.

Pagrindiniai elementai dėl kurių pradedama investicijų tikrinimo procedūra yra investuotojo tautybė, investavimas į strategiškai svarbų ūkio sektorių, sandorio pobūdis bei įsigyjamų akcijų kiekis. Paprastai Lietuvoje neturėtų būti tikrinami nacionaliniai

¹²² *Ibid*, p. 17.

¹²³ Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-10-30, Nr. 103-4604, 12 str. 2 d.

¹²⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybė. 2018-02-28 nutarimas *dėl nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos koordinavimo komisijos sudarymo*, Nr. 186.

¹²⁵ Europos Komisija, *Review of National Rules for the Protection of Infrastructure Relevant for Security of Supply*, final report, 2018 m. vasario mėnesis, p. 18. [žiūrėta 2019-02-20] Prieiga internetu: <https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/final_report_on_study_on_national_rules_for_protection_of_infrastructure_relevant_for_security_of_supply.pdf>.

investuotojai. Tikrinami tie, kurie nepriklauso ES, NATO, EBPO ar ELPA¹²⁶, nors tai nėra absoliutu - šioms organizacijoms priklausantys bei nacionaliniai investuotojai gali būti tikrinami¹²⁷. Pavyzdžiui Latvijoje, Nyderlanduose, Lenkijoje, Ispanijoje vertinami visi investuotojai, įskaitant ir nacionalinius investuotojus.¹²⁸ Procedūra Lietuvoje vykdoma tik tokiu atveju, jeigu yra investuojama į strategiškai svarbų ūkio sektorių, o Vokietijoje, Ispanijoje, Suomijoje gali būti tikrinami bet kuriame sektoriuje sudaromi sandoriai.¹²⁹ Tokia praktika, kai patikra vykdoma tik apibrėžtuose sektoriuose ir konkrečiai įvardytų įmonių apimtyje, suteikia sistemai aiškumo ir nuspėjamumo, užtikrina galimybę prieš sudarant sandorį su sąraše esančia įmone apsidrausti, planuoti ir skirti papildomo laiko patikros atlikimui.

Daugumoje ES valstybių nurodoma, jog sandoriai pagal savo pobūdį negali prieštarauti tam tikriems viešiesiems interesams. Pavyzdžiui, Austrijoje, Prancūzijoje, Vengrijoje, Ispanijoje yra nurodoma, kad sandoris negali kelti grėsmės tinkamam ir nesutrikdomam viešųjų paslaugų teikimui.¹³⁰ Italijoje, Lenkijoje, Portugalijoje kaip ir Lietuvoje nurodoma, kad saugotinos yra demokratinės vertybės, žmogaus teisės ir laisvės, investuotojas negali turėti ryšių su nusikalstamumu, terorizmu.¹³¹ Visgi nei vienoje valstybėje nėra tiksliai įvestos sąvokos ar kriterijų, kas visgi būtų laikoma šių viešųjų interesų pažeidimu, tad sandorių patikros metu vyrauja vertinimas atsižvelgiant į kiekvieną konkrečią situaciją, paliekama labai plati laisvė interpretacijoms.

Sandorių pobūdis privalo nekelti grėsmės Lietuvos nacionalinio saugumo interesams, kaip tai suprantama Lietuvos Respublikos Seimo patvirtintoje Nacionalinio saugumo strategijoje¹³², kurioje nurodoma, jog Lietuvos nacionalinio saugumo užtikrinimas – tai Tautos ir valstybės laisvos ir demokratinės raidos sąlygų sudarymas, Lietuvos valstybės nepriklausomybės, jos teritorinio vientisumo ir konstitucinės santvarkos apsauga ir gynimas.¹³³ Sandoriai, kurie pagal savo pobūdį kenkia Lietuvos Respublikos interesams, tiksliau remia priešišką kitų valstybių veiklą prieš Lietuvos

¹²⁶ Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-10-30, Nr. 103-4604, 10 str. 5 d.

¹²⁷ **Pastaba:** plačiau prašome žr. šio magistro darbo 1.2 dalyje.

¹²⁸ Europos Komisija, *Review of National Rules for the Protection of Infrastructure Relevant for Security of Supply*, final report, 2018 m. vasario mėnesis, p. 20. [žiūrėta 2019-02-21] Prieiga internetu: <https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/final_report_on_study_on_national_rules_for_protection_of_infrastructure_relevant_for_security_of_supply.pdf>.

¹²⁹ *Ibid.*, p. 20.

¹³⁰ *Ibid.*, p. 22, 23.

¹³¹ *Ibid.*, p. 22, 23.

¹³² Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-10-30, Nr. 103-4604, 1 str. 2 d

¹³³ Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 2-16, 1 str. 2 d.

Respubliką arba jai draugiškas valstybes, pagal CK 1.81 str. pripažįstami pažeidžiančiais viešąją tvarką dėl to yra niekiniai ir negalioja nuo jų sudarymo momento.¹³⁴ CK 1.81 str. vienas iš tikslų yra identiškas kaip ir NSUSOAĮ apibrėžtos investicijų tikrinimo sistemos, t. y. užkirsti kelią sandoriams, kurie kelia grėsmę nacionaliniams interesams. Tai suformuoja klausimą ar iš tiesų yra reikalingas papildomas mechanizmas, kuris atlieka investicijų patikrą, nustatant ar sandoris nepažeidžia nacionalinio saugumo interesų bei viešosios tvarkos, kai sandorių, kurie pažeistų nacionalinį saugumą, patikra patenka ir po CK 1.81 str. taikymo apimtimi.

Problema yra ta, jog sąvokos viešoji tvarka turinys nėra atskleistas įstatyme, vertinant ar yra viešosios tvarkos pažeidimas reikia vertinti atliekamus veiksmus, tikslus ir veiksmų pasekmes.¹³⁵ Žvelgiant į LAT suformuotą praktiką viešosios tvarkos sąvokos turinio klausimu, pripažįstant sandorius negaliojančiais pagal CK 1.81 str. civilinėse bylose, yra išaiškinta, jog vienintelis ir pagrindinis šalių tikslas privalo būti atlikti veiksmus, kurie bus priešingi viešajai tvarkai ar gerai moralei.¹³⁶ Tai suponuoja, jog siekiant nustatyti ar sandoris prieštarauja viešajai tvarkai ir pažeidžia nacionalinius interesus, kaip tai numato CK 1.81 str., reikėtų vertinti ne galimas grėsmes nacionaliniam saugumui dėl konkrečių investicijų, o būtent sandorio šalių tikslą tas grėsmes sukurti. Toks vertinimas nebūtų adekvatus, nes uždrausti sudaryti sandorius galima būtų tik tuomet, jei šalys valingai siekė pažeisti nacionalinio saugumo interesus. Nebūtų svarbu, jog užsienio investuotojas galimai pats nesiekia padaryti įmonės į kurią yra investuojama valstybei žalos, nežvelgia galimo pavojaus, tačiau yra didelė tikimybė, kad pavojus kils vien dėl užsienio investuotojo ryšių. Be to sandorio prieštaravimą viešajai tvarkai ir negaliojimą pagal CK 1.81 str. įrodyti privalo šalis, kuri ginčija sudarytą sandorį.¹³⁷ Taigi pagal CK 1.81 str. valstybė ne tik, kad visais atvejais pati turėtų kreiptis į sandorio šalis dėl sandorio, investuotojo atitikties vertinimo, bet ir turėtų pati įrodinėti, jog šalių tikslas buvo sukelti grėsmę nacionaliniam saugumui bei viešajai tvarkai. Be to, CK 1.81 str. yra labai neapibrėžtas, tad kiltų itin daug klausimų, koks sandoris būtų laikomas pažeidžiančiu viešąją tvarką, kokie investuotojai būtų laikomi neatitinkančiais nacionalinio saugumo interesų, nebūtų pateikta jokių galimybių sandorio šalims derinti savo planuojamą sandorį, kad jis atitiktų nacionalinio saugumo interesus, nes sandoris

¹³⁴ MIKELĖNAS, V., VILEITA, A., TAMINSKAS, A., *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras: Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*, Vilnius: Justitia, 2001, p.185.

¹³⁵ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2006-01-16 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-30/2006.

¹³⁶ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2019-01-15 nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-89-915/2019, 2018-03-30 nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-122-969/2018; 2015-12-28 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-689-695/2015.

¹³⁷ *Ibid.*

būtų tikrinamas po jo sudarymo ir pagal CK 1.81 str. iškart būtų pripažintas niekiniu. Taigi kiltų per daug neaiškumo ir taip būtų labai apribotos verslo subjektų teisės, toks reguliavimas lėtintų investicijų sklaidą Lietuvoje, o tai galimai lemtų lėtesnį socialinių ir ekonominių garantijų vystymąsi.

Dar vienas svarbus investicijų tikrinimo sistemos bruožas yra terminas, per kurį privalo būti atliktas investuotojo vertinimas ir turi būti pateikta išvada ar investuotojas atitinka nacionalinio saugumo interesus. Pagrindiniai skirtumai tarp ES valstybių yra susiję su procedūros pradžios momentu, pavyzdžiui Italijoje, Nyderlanduose procedūros pradžia laikomas momentas, kai yra išsiunčiamas pranešimas investuotojui, Vokietijoje, Suomijoje, Portugalijoje procedūra prasideda, kai atsakinga institucija gauna visus dokumentus, kuriuos turi pateikti investuotojas.¹³⁸ Lietuvoje investicijų tikrinimo procedūra prasideda ne vėliau nei kitą dieną, kai iš investuotojo yra gaunami kreipimasis ir visi NSUSOAĮ numatyti reikalingi dokumentai ir informacija, kuriuos turi pateikti investuotojas.¹³⁹ Tokia termino skaičiavimo pradžia leidžia užtikrinti, kad dėl investuotojo delsimo pateikti dokumentus ir kitą reikalingą informaciją nebus sumažinamas terminas Komisijai atlikti patikrą. Toliau Komisija kreipiasi į institucijas, kurios privalės pateikti išvadas dėl investuotojo atitikties nacionalinio saugumo interesams. Šios institucijos per 15 dienų (terminas gali būti pratęsimas dar papildomai 5 dienoms) nuo Komisijos prašymo privalo pateikti išvadas, jeigu nepateikia, laikoma, kad informacijos nėra ir investuotojas atitinka keliamus kriterijus.¹⁴⁰ Komisija per 20 dienų nuo procedūros pradžios (jeigu buvo pratęstas terminas institucijoms pateikti išvadas, tuomet Komisijos išvados priėmimo terminas pratęsimas taip pat 5 dienomis) privalo priimti išvadą, o galutinį teisiškai ir faktiškai pagrįstą sprendimą per 14 dienų nuo Komisijos išvados gavimo priima Vyriausybė.¹⁴¹ Taigi maksimaliai procedūra gali užtrukti 39 dienas. Po 39 dienų, jeigu Vyriausybė nepateikė išvados yra laikoma, jog investuotojas atitinka keliamus kriterijus.¹⁴² Tai, jog yra numatytas investicijų tikrinimo procedūros terminas, garantuoja verslo subjektams, jog procedūra netruks neribotą laiką, jie galės planuoti sandorio sudarymą, atsižvelgiant į procedūros terminus ir jų teisės nebus neproporcingai apribojamos, be to sandorio sudarymui tai neturės didelės žalos, nes

¹³⁸ Europos Komisija, *Review of National Rules for the Protection of Infrastructure Relevant for Security of Supply*, final report, 2018 m. vasario mėnesis, p. 24. [žiūrėta 2019-02-21] Prieiga internetu: <https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/final_report_on_study_on_national_rules_for_protection_of_infrastructure_relevant_for_security_of_supply.pdf>.

¹³⁹ Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-10-30, Nr. 103-4604, 12 str. 6 d.

¹⁴⁰ *Ibid*, 12 str. 7-9 d.

¹⁴¹ *Ibid*, 12 str. 12-13 d.

¹⁴² *Ibid*, 12 str. 13 d.

numatytas terminas nėra ilgas atsižvelgiant į procedūros kompleksškumą. Palyginimui, Vokietijoje yra numatytas 4 mėnesių terminas, Ispanijoje 3 mėnesių terminas, Latvijoje 1 mėnesio terminas.¹⁴³ Trumpiausią terminą numato Italijos teisės aktai ir tai yra 15 dienų terminas.¹⁴⁴ Taigi atsižvelgiant į ES valstybių numatomus terminus, Lietuvoje šis terminas taip pat neturi būti laikytinas kaip per ilgas.

Galiausiai yra priimamas Vyriausybės sprendimas, kuriuo yra nusprendžiama ar investuotojas nekelia grėsmės nacionaliniam saugumui, jeigu būtina numatomas visiškas arba dalinis šio investavimo draudimas ir reikalavimai ar sąlygos, kurias įgyvendinus būtų įmanoma sudaryti tokį sandorį.¹⁴⁵ Šis sprendimas gali būti skundžiamas Vilniaus apygardos administraciniam teismui.¹⁴⁶ Konstitucijos 30 str. numato teisę asmenims, kurių teisės buvo pažeistos, kreiptis į teismą.¹⁴⁷ Ši teisė, kaip išaiškina KT, yra absoliuti, jos negalima apriboti ar paneigti, tad visi ginčai dėl asmens teisių ir laisvių privalo turėti opciją šį ginčą spręsti teisme.¹⁴⁸ EŽTT taip pat nurodo, jog kiekvienas asmuo privalo turėti galimybę kreiptis į teismą, kai jo teisės yra pažeistos.¹⁴⁹

KT tyrė klausimą ar tokia situacija, jog Vilniaus apygardos administraciniam teismui gali būti skundžiamas Vyriausybės sprendimas, neprieštarauja Konstitucijos 102 str. 1 d., kuri numato, jog būtent KT turėtų atlikti Vyriausybės aktų atitikties įstatymams ar Konstitucijai patikrą.¹⁵⁰ KT nurodė, jog nėra aišku, kodėl pareiškėjas kelia tokį klausimą, nes asmuo turi teisę kreiptis į Vilniaus apygardos administracinį teismą, jeigu mano, kad jo teisės yra pažeistos, o Vilniaus apygardos administracinis teismas, gali kreiptis į KT, jeigu yra manoma, kad šis Vyriausybės sprendimas prieštarauja įstatymams

¹⁴³ Europos Komisija, *Review of National Rules for the Protection of Infrastructure Relevant for Security of Supply*, final report, 2018 m. vasario mėnesis, p. 24, 25. [žiūrėta 2019-02-21] Prieiga internetu: <https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/final_report_on_study_on_national_rules_for_protection_of_infrastructure_relevant_for_security_of_supply.pdf>.

¹⁴⁴ *Ibid*, p. 24, 25.

¹⁴⁵ Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-10-30, Nr. 103-4604, 12 str. 13 d.

¹⁴⁶ *Ibid*, 20 str.

¹⁴⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Lietuvos aidas*, 1992-11-10, Nr. 220-0, 30 str.

¹⁴⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2008-06-30 nutarimas dėl Lietuvos Respublikos valstybės skolos įstatymo 9 straipsnio 2 dalies (2003-12-18 redakcija) nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Nr. 38/06.

¹⁴⁹ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1975-02-21 sprendimas byloje *Golder prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 4451/70, para. 28-36; 2003-02-12 sprendimas byloje *Bėleš ir kiti prieš Čekijos Respubliką*, Nr. 47273/99, para. 49; 2018-03-15 sprendimas byloje *Nait-Liman prieš Šveicariją*, Nr. 51357/07, para. 113. 2018-04-05 sprendimas byloje *Zubac prieš Kroatiją*, Nr.40160/12, para. 76

¹⁵⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2019-01-11 sprendimas dėl pareiškėjo Vilniaus apygardos administracinio teismo prašymo ištirti Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymo 20 straipsnio, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2018 m. birželio 6 d. nutarimo Nr. 526 „Dėl sandorio pripažinimo neatitinkančiu nacionalinio saugumo interesų“ ir 2018 m. birželio 20 d. nutarimo Nr. 597 „Dėl sandorio pripažinimo neatitinkančiu nacionalinio saugumo interesų“ atitiktį Lietuvos Respublikos konstitucijai grąžinimo, Nr. KT2-S2/2019.

ar Konstitucijai.¹⁵¹ Lietuvos Vyriausiasis administracinis teismas išaiškino, jog priimdama sprendimą dėl investuotojo atitikties Vyriausybė veikia kaip viešojo administravimo subjektas¹⁵², o tai suponuoja suinteresuotiems asmenims teisę ginčyti Vyriausybės priimtą administracinę teisės aktą Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo tvarka. Taigi NSUSOAĮ numatyta teisė asmenims kreiptis į Vilniaus apygardos administracinę teisimą jokių būdu nepažeidžia nei Konstitucijos, nei KT doktrinos, nei kitų įstatymų ir toks NSUSOAĮ numatytas reglamentavimas kaip tik užtikrina asmenų teises į teisminę gynybą, kurią numato tiek KT doktrina, tiek EŽTT. ES mastu apskundimas teismui galimas tik Suomijoje, Prancūzijoje, Latvijoje, Lenkijoje, Portugalijoje ir Austrijoje.

Kitas svarbus investicijų tikrinimo aspektas yra komercinės paslapties arba kitos konfidencialios informacijos apsauga, kuri yra itin aktuali verslo subjektams. Tam, kad verslo subjektai galėtų apsaugoti savo verslo tinkamą ir efektyvų funkcionavimą, investicijų tikrinimo sistema numato konfidencialumo pareigą. NSUSOAĮ numato, jog investuotojas privalo pats nurodyti, kad tam tikra informacija sudaro komercinę paslaptį ar yra konfidenciali, tokiu atveju ši konfidenciali informacija privalo būti saugoma, kad konfidencialumas nebūtų pažeistas.¹⁵³ Palyginimui galima pažvelgti į CK 6.164 str., kuris apibrėžia sutartinių santykių konfidencialumo pareigą, kuri kyla tik tokiu atveju, jeigu šalis aiškiai nurodo, jog atskleidžiama informacija yra konfidenciali, o nenurodžius galioja prezumpcija, jog informacija nėra konfidenciali.¹⁵⁴ NSUSOAĮ numatyta tokio paties pobūdžio kaip ir CK konfidencialumo pareiga ir ši pareiga suponuoja verslo subjekto atsakomybę už konfidencialios informacijos nurodymą institucijoms. CK 1.116 str. 1 d. numato, kad, jeigu informacija yra nežinoma ir negali būti laisvai prieinama tretiesiems asmenims dėl to, kad savininkas saugo šios informacijos slaptumą ir ši informacija turi potencialią vertę, ši informacija yra laikoma komercine paslaptimi.¹⁵⁵ Kasacinis teismas yra suformavęs praktiką, jog konfidenciali informacija yra platesnė kategorija nei komercinės paslapties kategorija, tad komercinė paslaptis yra viena iš

¹⁵¹ *Ibid.*

¹⁵² Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. 2018-09-18 nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-624-756/2018.

¹⁵³ Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-10-30, Nr. 103-4604, 12 str. 6 d.

¹⁵⁴ BAKANAS, A., BARTKUS, G., DOMINAS, G., KABIŠAITIS, A., KESERAUSKAS, Š., MIKELĖNAS, V., MIZARAS, V., PETRAUSKAITĖ, D., PETRAVIČIUS, R., SMIRNOVIENĖ, Z., STASKONIS, V., ŠUKYS, R., TAMINSKAS, A., TIAŽKIJUS, V., VAINAUSKAS, A., VILEITA, A., *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras: Šeštoji knyga. Prievolių teisė*, Justitia, Vilnius, 2003, p. 209.

¹⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2018-11-05 nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-309-313/2018.

konfidencialios informacijos rūšių.¹⁵⁶ Komercinė paslaptis būtent dėl savo slaptumo, vertingumo ir saugojimo yra itin svarbi, nes tai yra konkuravimo rinkoje priemonė, būtent todėl verslo subjektams yra itin svarbu, kad ši paslaptis ir kita konfidenciali informacija būtų išsaugota. LAT nurodo, jog tam, kad informacija būtų pripažinta komercine paslaptimi ir saugoma, ji turi atitikti visus požymius: vertę, slaptumą, protingą tokios informacijos apsaugą¹⁵⁷, o kokia informacija bendrovėje yra laikoma komercine paslaptimi ir konfidencialia informacija nustato valdyba¹⁵⁸. Taigi kiekviena bendrovė privalo žinoti, kuri informacija yra laikoma konfidencialia ir informuoti Komisiją, jeigu tokios informacijos turi ir nori, kai jai būtų taikoma apsauga. Konfidencialumo sąlyga investicijų tikrinimo procedūroms yra įtvirtinta dar 4 ES valstybėse – Vokietijoje, Vengrijoje, Italijoje, Ispanijoje. O pavyzdžiui, Latvijoje nėra numatoma konfidencialumo pareiga institucijoms prieš verslo subjektus.

NSUSOAĮ nėra numatyta, kad Vyriausybės priimamas sprendimas yra viešas, tačiau Vyriausybė vertindama investuotojų atitiktį veikia kaip viešojo administravimo subjektas¹⁵⁹, o Viešojo administravimo įstatymo 3 str. 10 p. numato, kad viešojo administravimo subjektas privalo vadovautis skaidrumo principu, kuris reiškia, kad jo veikla turi būti vieša.¹⁶⁰ Taigi iš to galima daryti išvadą, kad sprendimas, kuriuo yra nusprendžiama ar investuotojas atitinka ar neatitinka NSUSOAĮ keliamus kriterijus turi būti viešas, išskyrus konfidencialią informaciją. Tik keliose ES valstybėse, tarp jų ir Lietuvoje, galutinis sprendimas privalo būti viešas (Austrijoje, Vengrijoje). Sprendimų viešumas taip pat turėtų būti vertinamas kaip puiki galimybė formuoti investicijų tikrinimo sistemos precedentus, kas padėtų padaryti sistemą efektyvesnę ir mažiau bauginančią verslo subjektus. Žinoma, sprendimo viešumas neturi prieštarauti konfidencialios informacijos slaptumui, todėl yra itin svarbu sprendimus viešinti nuslaptinant konfidencialią informaciją.

Atsižvelgiant į tai, kas aptarta šioje dalyje, darytina išvada, jog Lietuvos investicijų tikrinimo sistema yra ganėtinai griežta dėl jos privalomumo ir sandorių negaliojimo, jeigu privaloma patikra nebuvo atlikta. Lietuvoje yra atspindėti dauguma teigiamų sistemos bruožų, kaip sprendimų viešumas, proporcingo ilgio terminai. Tačiau tam tikrais

¹⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2019-02-21 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-58-378/2019, 2016-02-05 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-6-706/2016.

¹⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2019-02-21 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-58-378/2019, 2018-10-25 nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-238-378/2018, 2015-05-22 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-317-916/2015.

¹⁵⁸ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 123-5574, 34 str. 3 d.

¹⁵⁹ Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. 2018-09-18 nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-624-756/2018.

¹⁶⁰ Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 77-2975, 3 str. 10 p.

aspektais dar yra kur tobulėti. Pavyzdžiui, viešumo klausimas yra itin svarbus, nes tik viešinant sprendimus būtų galima sistemą padaryti efektyvesnę, nuoseklesnę ir aiškesnę, tačiau šiuo metu sprendimus rasti yra ganėtinai sudėtinga. Be to, NSUSOAĮ yra vienintelis šaltinis, kuriame reglamentuota investicijų tikrinimo sistema. Be NSUSOAĮ nėra jokių kitų šaltinių, kurie paaiškintų sistemos funkcionavimą, tad susipažinti su sistemos esminiais mechanizmais yra ganėtinai sudėtinga ir užtrunka daug laiko, kas verslo subjektams gali sukelti daug nepatogumų ir papildomų laiko kaštų. O tai gali sąlygoti Lietuvos nepatrauklumą užsienio investuotojams.

2. PROBLEMOS SUSIJUSIOS SU INVESTICIJŲ TIKRINIMO SISTEMA

Investicijų tikrinimo sistema ir galimybė, kad sandoris bus apribotas, lemia, tai, kad yra varžoma ūkio subjektų galimybė pasirinkti kaip vykdyti ūkinę veiklą. Toks apribojimas suformuoja klausimą ar nėra pažeidžiama ūkinės veiklos laisvė arba laisvas kapitalo judėjimo principas, nes apribojama ne tik ūkio subjektų galimybė priimti jų manymu įmonės veiklai svarbius sprendimus, tačiau taip pat gali būti ribojama galimybė priimti į įmonę užsienio kapitalą. Atsižvelgiant į tai, šioje dalyje bus analizuojama investicijų tikrinimo sistemos atitiktis konstituciniam ūkinės veiklos laisvės ir SESV laisvo kapitalo judėjimo principams.

2.1. Suderinamumas su konstituciniu ūkinės veiklos laisvės principu

Ūkinė veiklos laisvė, remiantis ES pagrindinių teisių chartija, suprantama kaip laisvė užsiimti verslu.¹⁶¹ Lietuva, vertindama demokratines vertybes, suprasedama rinkos ekonomikos svarbą, Konstitucijos 46 straipsniu nurodo, kad Lietuvos ūkis grindžiamas privačios nuosavybės teise, asmens ūkinės veiklos laisve ir iniciatyva.¹⁶² Šios trys vertybės – privačios nuosavybės teisė, asmens ūkinės veiklos laisvė ir iniciatyva apibrėžia Lietuvos ūkio pagrindą, tuo požiūriu, kad asmens ūkinės veiklos laisvė ir iniciatyva – tai teisinių galimybių visuma, suponuojanti sutarčių sudarymo laisvę, galimybes nekliudomai pertvarkyti ūkio subjektus, keisti jų veiklos pobūdį, steigti naujus ūkio subjektus ar likviduoti esančius, be dirbtinių kliūčių patekti į rinką ir be dirbtinių kliūčių iš jos pasitraukti.¹⁶³ Ūkinė veiklos laisvė ir iniciatyva yra galimybė asmeniui laisvai pasirinkti ūkinę veiklą ir vykdant šią veiklą priimti su ja susijusius sprendimus ir taip įgyvendinti su ūkine veikla susijusius siekius.¹⁶⁴ Į Konstitucijos 46 str. įtvirtintą reguliavimą įeina du elementai – asmens teisės, šiuo atveju asmens ūkinės veiklos laisvė, kuri yra glaudžiai susijusi su asmens privačios nuosavybės teise, ir valstybės pareiga reguliuoti ūkinę veiklą ir šiuo reguliavimu siekti bendros tautos gerovės, skatinti visuomenei naudingas ūkines pastangas, iniciatyvą.¹⁶⁵ Asmens nuosavybės teisė ir asmens ūkinės veiklos laisvė ir iniciatyva yra glaudžiai susijusios, nes teisė į nuosavybę yra ūkinės veiklos laisvės ir

¹⁶¹ Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, *OJ C 326*, 2012-10-26, p. 391–407, 16 skyrius.

¹⁶² Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės Žinios*, 1992, Nr. 33-1014, 46 str.

¹⁶³ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2009-03-02 nutarimas *dėl Lietuvos Respublikos atominės elektrinės įstatymo 10 straipsnio 1 dalies (2008-02-01 redakcija) nuostatų ir 11 straipsnio (2008-02-01 redakcija) 1 dalies 1 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, Nr. 28/08.

¹⁶⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2005-05-13 nutarimas *dėl Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymo 7 straipsnio 2 dalies, 8 straipsnio 1, 9, 10 dalių, 13 straipsnio 2 dalies, 18 straipsnio 7 dalies ir 22 straipsnio 3, 6, 7 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, Nr. 14/02.

¹⁶⁵ BIRMONTIENĖ, T., *Ūkinės veiklos laisvės konstitucinė doktrina, iš Konstituciniai ekonominės laisvės pagrindai ir kitos konstitucinės jurisprudencijos problemos*, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, Vilnius, 2010, p. 12.

iniciatyvos įgyvendinimo sąlyga.¹⁶⁶ Jeigu yra ribojama asmens nuosavybės teisė, tai bus laikoma, kad ribojama ir ūkinės veiklos laisvė.¹⁶⁷

Kai asmuo verčiasi ūkine veikla, jis turi teisėtus lūkesčius, t. y. tikisi, kad šiai jo veiklai nebus trukdoma.¹⁶⁸ KT nurodo, kad informacija, susijusi su tam tikrais veiklos ribojimais ir draudimais privalo būti vieša, pateikta ūkio subjektams iš anksto, kitaip būtų nepaisoma teisėtų lūkesčių principo.¹⁶⁹ Žinoma, siekiant užtikrinti visuomenės interesus ir tam, kad ūkinė veikla tarnautų tautos gerovei, įstatymų leidėjas gali nustatyti tam tikras sąlygas¹⁷⁰, diferencijuotą teisinį reguliavimą, kuris priklausys nuo konkrečios ūkinės veiklos specifikos¹⁷¹. Atsižvelgiant į NSUSOAĮ numatomą investicijų tikrinimo sistemos reglamentavimą akivaizdu, jog yra ribojamos galimybės ūkio subjektams užsiimti ūkine veikla, neleidžiant investuoti valstybėje, taip pat gali būti užkertamas kelias ūkio subjektui priimti savo iniciatyva sprendimus pasirenkant investuotoją, numatomi tam tikri privalomi bendrovės valdymo aspektai ir kt. Iškyla klausimas ar toks reguliavimas yra suderinamas su konstituciniu ūkinės veiklos laisvės principu.

¹⁶⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2009-03-02 nutarimas *dėl Lietuvos Respublikos atominės elektrinės įstatymo 10 straipsnio 1 dalies (2008-02-01 redakcija) nuostatų ir 11 straipsnio (2008-02-01 redakcija) 1 dalies 1 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, Nr. 28/08.

¹⁶⁷ **Pastaba:** Apie asmens nuosavybės teisės ribojimą akcininkų atžvilgiu jau buvo kalbėta šio darbo 1.3.2 dalyje, kur buvo pagrįsta, kad NSUSOAĮ reguliavimas nepažeidžia konstitucinio asmens nuosavybės principo, tad šiuo aspektu ūkinės veiklos principas nėra pažeidžiamas.

¹⁶⁸ BIRMONTIENĖ, T., *Ūkinės veiklos laisvės konstitucinė doktrina, iš Konstituciniai ekonominės laisvės pagrindai ir kitos konstitucinės jurisprudencijos problemos*, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, Vilnius, 2010, p. 17.

¹⁶⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2008-01-21 nutarimas *dėl Lietuvos respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 18 straipsnio 8 dalies (2004-03-09 redakcija), 34 straipsnio 17 dalies (2004-03-09, 2006-04-25 redakcijos), 41 straipsnio (2004-03-09 redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004-05-20 Nutarimu Nr. 618 „dėl didmeninės ir mažmeninės prekybos alkoholio produktais licencijavimo taisyklių ir mažmeninės prekybos alkoholiniais gėrimais prekybos ir viešojo maitinimo įmonėse taisyklių patvirtinimo“ patvirtintų didmeninės ir mažmeninės prekybos alkoholio produktais licencijavimo taisyklių 28.5, 51.5 punktų (2004-05-20 redakcija), 51 punkto (2004 m. Gegužės 20 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 34 straipsnio 17 daliai (2004-03-09, 2006-04-25 redakcijos), šių taisyklių 51 punkto (2006-10-17 redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 34 straipsnio 17 daliai (2006-04-25 redakcija), taip pat šių taisyklių 51 punkto (2007-05-02 redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 34 straipsnio 17 daliai (2006-04-25, 2007-06-21 redakcijos)*, Nr. 02/06-23/06-37/06-50/06-31/07.

¹⁷⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2010-02-03 nutarimas *dėl Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo (2004-03-05 redakcija) 11 straipsnio 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, Nr. 36/2006-8/2009-49/2009.

¹⁷¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2009-03-02 nutarimas *dėl Lietuvos Respublikos atominės elektrinės įstatymo 10 straipsnio 1 dalies (2008-02-01 redakcija) nuostatų ir 11 straipsnio (2008-02-01 redakcija) 1 dalies 1 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, Nr. 28/08; 2013-05-24 nutarimas *dėl Lietuvos Respublikos finansinio užtikrinimo susitarimų, Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo, Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymų kai kurių nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, Nr. 135/2010; 2014-05-09 nutarimas *dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002-04-12 Nutarimu Nr. 519 „dėl valstybinio strateginio atliekų tvarkymo plano patvirtinimo“ patvirtinto valstybinio strateginio atliekų tvarkymo plano 166.4 punkto (2007-10-31, 2010-12-01 redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, Nr. 47/2011.

NSUSOAĮ išskiria įmones, kurios laikomos svarbiomis valstybės nacionaliniam saugumui dėl to, jog veikia valstybei svarbiame ūkio sektoriuje. Yra gausu ir kitų įmonių, kurios veikia tame pačiame sektoriuje, tačiau į svarbių įmonių sąrašą nėra įtrauktos. Ar toks reguliavimas nepažeidžia ūkio subjektų lygiateisiškumo, nuo kurio ūkinės veiklos laisvė yra taip pat neatsiejama?¹⁷² Konstitucinio teismo praktika padeda atsakyti į šį klausimą, nurodydama, jog ūkio subjektų lygiateisiškumas būtų pažeidžiamas tokiu atveju, jeigu kitas tos pačios ūkinės veiklos dalyvis galėtų priimti tuos sprendimus nuo kurių yra sulaikomas kitas ūkio subjektas¹⁷³, t. y., jeigu investuotojas būtų pripažintas keliančiu grėsmę nacionaliniam saugumui sudarydamas sandorį su vienu ūkio subjektu, tačiau su kitu ūkio subjektu galėtų sudaryti sandorį toje pačioje ūkinėje veikloje ir tomis pačiomis sąlygomis, tuomet būtų pažeidžiamas lygiateisiškumo principas.

KT yra ne kartą išaiškinęs, jog asmens ūkinės veiklos laisvė nėra absoliuti.¹⁷⁴ Tačiau tam, kad būtų galima riboti šią konstitucinę laisvę yra būtina proporcingumo sąlyga. Anot E. Kūrio, konstitucinį proporcingumo principą padėjo suformuoti EŽTT, nes pirmą kartą kalbant apie šį principą¹⁷⁵ buvo pateikiami EŽTT išaiškinimai.¹⁷⁶ Taigi iš

¹⁷² BIRMONTIENĖ, T., *Ūkinės veiklos laisvės konstitucinė doktrina, iš Konstituciniai ekonominės laisvės pagrindai ir kitos konstitucinės jurisprudencijos problemos*, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, Vilnius, 2010, p. 17.

¹⁷³ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 1995-04-20 nutarimas *dėl Lietuvos radijo ir televizijos statuto 7 bei 9.3 straipsnių, taip pat dėl Radijo ir televizijos programų transliavimo valstybinių įrenginių nuomos privačioms redakcijoms konkursų organizavimo techninės komisijos nuostatų 3 bei 12 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, Nr. 19/94.

¹⁷⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 1997-02-13 nutarimas *dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 ir 30 straipsnių, Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 1, 3 ir 11 straipsnių, taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. vasario 2 d. nutarimo Nr. 179 „Dėl alkoholio reklamos kontrolės“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, Nr. 6/96-10/96; 2004-12-29 nutarimas *dėl Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymo 3 straipsnio (2001-06-26 Redakcija), 4 straipsnio (2001-06-26, 2003-04-03 Redakcijos), 6 straipsnio (2001-06-26. Redakcija) 3 dalies ir 8 straipsnio (2001-06-26 d. Redakcija) 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, Nr. 8/02-16/02-25/02-9/03-10/03-11/03-36/03-37/03-06/04-09/04-20/04-26/04-30/04-31/04-32/04-34/04-41/04; 2005-05-13 nutarimas *dėl Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymo 7 straipsnio 2 dalies, 8 straipsnio 1, 9, 10 dalių, 13 straipsnio 2 dalies, 18 straipsnio 7 dalies ir 22 straipsnio 3, 6, 7 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, Nr. 14/02; 2006-03-30 nutarimas *dėl Lietuvos Respublikos žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo laikinojo įstatymo (2004-07-15 Redakcija) 4 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Lietuvos Respublikos Seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo laikinojo įstatymo (2003-01-28 Redakcija) 4 straipsnis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, Nr. 14/03; 2008-12-04 nutarimas *dėl Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymo (2004-07-01 Redakcija) 15 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, Nr. 47/04; 2009-03-02 nutarimas *dėl Lietuvos Respublikos atominės elektrinės įstatymo 10 straipsnio 1 dalies (2008-02-01 Redakcija) nuostatų ir 11 straipsnio (2008-02-01 Redakcija) 1 dalies 1 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, Nr. 28/08 ir kt.

¹⁷⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 1996-04-18 nutarimas *dėl Lietuvos Respublikos komercinių bankų įstatymo 37 straipsnio pirmosios dalies 7 punkto, 39 straipsnio, 40 straipsnio pirmosios bei antrosios dalių, 45 straipsnio ir 46 straipsnio antrosios bei trečiosios dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, Nr. 12/95.

¹⁷⁶ KŪRIS, E. Konstitucinių principų plėtojimas konstitucinėje jurisprudencijoje. Iš *Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo konferencijos medžiaga*. Vilnius, 2002, psl. 208-210.

EŽTT į KT praktiką atkeliavo vertinimas, kad ūkinės veiklos apribojimai turi būti proporcingi, t. y.: (i) teisėti; (ii) būtinai reikalingi demokratinėje visuomenėje.¹⁷⁷ Teisėtumas yra pagrindžiamas, kai ribojimai yra įtvirtinti įstatyme ir yra aiškūs, vieši.¹⁷⁸ Būtinai reikalingi demokratinėje visuomenėje bus tokie apribojimai, kurie yra pateisinami, reikalingi pagal tikslą, paskirtį ir yra proporcingiausia priemonė.¹⁷⁹ Neproporcinga priemonė bus tuomet, kai tą patį tikslą yra galima pasiekti pritaikius mažiau apribojančią asmens teises priemonę.¹⁸⁰

Bandant nustatyti ar NSUSOAĮ ribojimai neprieštarauja KT doktrinai ūkinės veiklos laisvės aspektu privalu įvertinti šias sąlygas. Pirma, investicijų tikrinimo mechanizmas yra įtvirtintas NSUSOAĮ, šiame įstatyme numatyti ribojimai yra aiškūs ir vieši, ribojimai yra grindžiami kriterijais, kurie išvardyti įstatyme¹⁸¹, tad atitinka teisėtumo kriterijų. Antra, NSUSOAĮ tikslas yra apsaugoti nacionalinį saugumą bei viešąją tvarką, t. y. siekiama užtikrinti tautos gerovę. KT yra išaiškinęs, jog tokiu atveju, kai ūkio subjekto veikla yra ribojama ne daugiau nei būtina viešajam interesui garantuoti ir konstitucinėms vertybėms apsaugoti, tada toks ribojimas dėl tautos gerovės bus pagrindžiamas.¹⁸² Draudžiama ar ribojama veikla privalo būti žalinga arba tikėtina žalinga, kad būtų galima riboti, tai negali būti tiesiog nenaudinga visuomenei veikla.¹⁸³ NSUSOAĮ numato ribojimus tik tokiu atveju, jeigu tokie veiksmai kelia grėsmę nacionaliniam saugumui, pavyzdžiui, uždrausti sudaryti sandorį gali tik su investuotoju, kuris kelia grėsmę nacionaliniam saugumui, t. y. neatitinka kriterijų¹⁸⁴, balsavimo ir kitų akcininkų teisės yra ribojamos, tik jeigu neturtinės teisės buvo įgytos nesivadovaujant NSUSOAĮ tvarka, t. y. perleistos asmenims, kurie neatitinka kriterijų¹⁸⁵. Be to, priėmus neigiamą sprendimą ir investuotoją pripažinus neatitinkančiu nacionalinio saugumo interesų yra numatomos sąlygos, kurias įgyvendinus sandoris vis dar gali būti

¹⁷⁷ BIRMONTIENĖ, T., *Ūkinės veiklos laisvės konstitucinė doktrina*, iš *Konstituciniai ekonominės laisvės pagrindai ir kitos konstitucinės jurisprudencijos problemos*, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, Vilnius, 2010, p. 23.

¹⁷⁸ *Ibid*, p. 23.

¹⁷⁹ *Ibid*, p. 23.

¹⁸⁰ LEONAITĖ, E., *Proporcingumo principas ir jo taikymas EŽTT bylose prieš Lietuvą pagal EŽTK 8 str.*, ISSN 1392-1274, Teisė, Vilnius, 2010, p. 116.

¹⁸¹ Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-10-30, Nr. 103-4604, 11 str.

¹⁸² Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2009-03-02 nutarimas dėl Lietuvos Respublikos atominės elektrinės įstatymo 10 straipsnio 1 dalies (2008-02-01 redakcija) nuostatų ir 11 straipsnio (2008-02-01 redakcija) 1 dalies 1 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Nr. 28/08.

¹⁸³ BIRMONTIENĖ, T., *Ūkinės veiklos laisvės konstitucinė doktrina*, iš *Konstituciniai ekonominės laisvės pagrindai ir kitos konstitucinės jurisprudencijos problemos*, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, Vilnius, 2010, p. 32.

¹⁸⁴ Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-10-30, Nr. 103-4604, 12 str. 13 d.

¹⁸⁵ *Ibid*, 14 str. 1 d.

patvirtintas.¹⁸⁶ Tai reiškia, kad nustačius rizikas dar yra galimybė tas grėsmes pašalinti vadovaujantis pateiktais reikalavimais ir sąlygomis, kuriuos įgyvendinus investuotojas nebebus laikomas neatitinkančiu nacionalinio saugumo interesų. Tad sandoris nėra neproporcingai užkertamas be galimybės jį sudaryti, nes yra suteikiama galimybė suderinti interesus.

Taigi NSUSOAĮ ribojimai yra proporcingi, nes pasitelkiant priemonę, kuri kiek įmanoma mažiau apriboja ūkio subjektų teises, teisėtai užtikrina viešąjį interesą. Būtent atitiktis proporcingumo ir teisėtumo kriterijams nurodo, jog investicijų ribojimas dėl investuotojo, kuris neatitinka nacionalinio saugumo interesų, patenka į asmens ūkinės laisvės ribojimo išimtį, dėl kurių šis ribojimas yra pateisinamas.

2.2. Suderinamumas su SESV laisvo kapitalo judėjimo principu

2012-06-11 Lietuva gavo iš Europos Komisijos paklausimą, kuriame buvo išreikšta nuomonė, jog tuometinė NSUSOAĮ redakcija¹⁸⁷ pažeidžia laisvą kapitalo judėjimo principą, įtvirtintą SESV 63 str. Norėdama įsitikinti ar išties yra pažeidžiama kapitalo judėjimo laisvė Europos Komisija paprašė nurodyti (i) kokių tikslų yra siekiama įstatymu, (ii) ar išankstinė patikra yra mažiausiai varžanti priemonė, kuria siekiant įstatymu numatytų tikslų naudojasi Lietuva, (iii) kaip būtų pateisinami įstatyme numatyti laisvo kapitalo judėjimo apribojimai. Europos Komisija kiek vėliau pareikalavo nurodyti kaip turėtų būti suprantama „nacionalinio saugumo“ sąvoka, kuria yra teisinami apribojimai laisvam kapitalo judėjimui, kokia reali ir pakankamai rimta grėsmė kyla nacionaliniam Lietuvos saugumui ir kaip ji yra sumažinama ar panaikinama pasinaudojus išankstine patikros procedūra bei ar Lietuva yra įsitikinusi ir kuo tai yra pagrįsta, kad išankstinės patikros procedūra padės užtikrinti, kad nacionalinis saugumas nebus pažeistas.¹⁸⁸ Atsižvelgiant į šiuos paklausimus buvo pradėtas rengti naujos redakcijos NSUSOAĮ, kuris buvo pamatas dabartinei galiojančiai redakcijai. Siekiant atsakyti į klausimą ar dabartinė galiojanti NSUSOAĮ redakcija neprieštaruoja laisvo kapitalo judėjimo principui būtina suvokti kapitalo judėjimo laisvės turinį bei atsakyti į Europos Komisijos tuometinius suformuotus klausimus.

¹⁸⁶ *Ibid*, 12 str. 13 d.

¹⁸⁷ Lietuvos Respublikos strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turinčių įmonių ir įrenginių bei kitų nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių įmonių įstatymas. *Valstybės žinios*, Žin., 2009, Nr. 93-3968, redakcija galiojusi nuo 2009-08-04 iki 2012-06-30.

¹⁸⁸ RUDOKAS, V., *Lietuvos Respublikos strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turinčių įmonių ir įrenginių bei kitų nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių įmonių įstatymo Nr. IX-1132 pakeitimo įstatymo projekto, Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybės įmonių įstatymo Nr. I-722 15 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos investicijų įstatymo Nr. VIII-1312 8 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas*, 2015-08-14.

Būtų sudėtinga įsivaizduoti ES rinką be laisvo kapitalo judėjimo, nes kapitalo judėjimo laisvė užtikrina galimybę verslininkams laisvai priimti sprendimus ir veikti visos ES mastu.¹⁸⁹ W. Molle teigimu, kapitalas laisvu bus laikomas tuomet, kai verslo subjektai galės užtikrinti savo kapitalo reikmes, o investuotojai turės galimybę investuoti savo kapitalą jiems palankiausias sąlygas siūlančioje šalyje.¹⁹⁰ SESV 63 str. įtvirtina vieną pagrindinę laisvių – laisvą kapitalo judėjimą, nurodant, jog uždraudžiami visi kapitalo judėjimo tarp valstybių narių ir tarp valstybių narių bei trečiųjų šalių apribojimai.¹⁹¹ Ši laisvė neužkerta kelio ja naudotis ir trečiosios šalies piliečiams, nes nepriklauso nuo ūkio subjektų pilietybės.¹⁹² Tai reiškia, kad kapitalo laisvės ribojimai yra draudžiami net jei sandoris yra sudaromas su trečiosiomis šalimis, ši laisvė neapsiriboja tik ES. ETT požiūriu kapitalo judėjimas yra svarbus veiksnys, padedantis efektyviau plėtoti pramonę, gamybą, nes kapitalas gali judėti ten, kur yra jo didžiausias poreikis. Nors užsienio kapitalo pritraukimas valstybei turi pozityvių veiksnių, kartu gali atkeliauti ir tam tikrų grėsmių, pavyzdžiui, užsienio investicijų atveju valstybė gali prarasti svarbią dalį valdžios ekonomikos atžvilgiu.¹⁹³

Kalbant apie kapitalo judėjimą yra itin svarbu apibrėžti šią sąvoką. SESV neapibrėžia kapitalo judėjimo sąvokos, tačiau ją galime išvelgti iš ETT formuojamos praktikos. ETT nurodo, jog ši sąvoka gali būti suprantama ir vartojama tiesioginių investicijų į kitas valstybes arba vertybinių popierių įsileidimui į kapitalo rinkas atžvilgiu.¹⁹⁴ ETT yra išaiškinęs, jog tiesioginės investicijos, kai yra įsigijama bendrovės akcijų dalis, yra laikoma kapitalo judėjimu.¹⁹⁵ Taigi kapitalo judėjimu gali būti laikomas vienpusis turtinės vertės perkėlimas iš vienos valstybės į kitą¹⁹⁶, nepriklausomai ar kapitalo turėtojas priklauso valstybei narei ar trečiajai šaliai.

SESV 65 str. 1 d. numato laisvo kapitalo judėjimo išimtis. Viena iš išimčių yra ribojimas, kuris pateisinamas viešosios tvarkos ar visuomenės saugumo požiūriu.¹⁹⁷ Kaip

¹⁸⁹ BORCHARDT, K. D., *Europos Sąjungos teisės pagrindai*, Europos Sąjunga, Liuksemburgas, 2011, p. 21.

¹⁹⁰ MOLLE, W., *The Economics of European Integration: Theory, Practise, Policy*, Aldershot, Ashgate, 1997, p. 216.

¹⁹¹ Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija. OJ C 326, 2012-10-26, p. 47–390, 63 str. 1 d.

¹⁹² JUNEVIČIUS, A., SCHAFFER, H. M., *Europos Bendrijos bendrosios rinkos teisė*, Kaunas, 2005, p. 189

¹⁹³ MOLLE, W., *The Economics of European Integration: Theory, Practise, Policy*, Aldershot, Ashgate, 1997, p. 218.

¹⁹⁴ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 1995-12-14 sprendimas sujungtose bylose C-163/94, C-165/94, C-250/94, ECLI:EU:C:1995:451, para. 33.

¹⁹⁵ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2002-06-04 sprendimas byloje C-367/98, ECLI:EU:C:2002:326, para. 38.

¹⁹⁶ JUNEVIČIUS, A., SCHAFFER, H. M., *Europos Bendrijos bendrosios rinkos teisė*, Kaunas, 2005, p. 190.

¹⁹⁷ Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija. OJ C 326, 2012-10-26, p. 47–390, 65 str.

išaiškinta ETT praktikoje, nepaisant to, kad valstybės narės, atsižvelgdamos į nacionalinius poreikius, gali savo nuožiūra nustatyti su viešąja tvarka ir visuomenės saugumu susijusius reikalavimus¹⁹⁸, jos negali tų viešųjų interesų apibrėžti vienašališkai, be jokios ES institucijų kontrolės, ir turi juos griežtai apibrėžti: jais remtis galima tik tuomet, kai pagrindiniams visuomenės interesams kyla tikras ir pakankamai didelis pavojus¹⁹⁹. Veiksmai, kurių valstybė imasi siekdama apsaugoti savo nacionalinius interesus, negali būti siekiami neproporcingomis priemonėmis, t. y. privalo būti siekiami mažiausiai ribojančiomis priemonėmis.²⁰⁰ ETT kelia prioritetą deklaracijomis pagrįstoms sistemoms, o ne išankstinio leidimo sistemoms. Deklaracijomis pagrįsta sistema nėra susijusi su sandorio stabdymu, bet leidžia nacionalinėms institucijoms sužinoti naudingą informaciją apie sandorį ir investuotoją ir taip nacionalinės valdžios institucijos vykdo veiksmingą priežiūrą.²⁰¹ Tačiau jeigu yra susiduriama su realia grėsme visuomenės saugumui, saugumą lengviau garantuoti išankstinio leidimo sistemomis, nes kapitalui patekus į valstybę, yra praktiškai neįmanoma jo nustatyti ir sustabdyti, todėl išankstinio leidimo sistema padeda sustabdyti sandorius dar jiems nesukėlus žalos.²⁰² Tam, kad nebūtų pažeidžiamas laisvo kapitalo judėjimo principas privalo egzistuoti teisinis tikrumas ir galimybė kreiptis į teismą. Teisinio tikrumo principas ETT kontekste suprantamas kaip aiškumo ir apibrėžtumo egzistavimas, t. y. privalu informuoti investuotoją apie konkrečias objektyvias aplinkybes, koku būdu gaunamas arba dėl kokių priežasčių gali būti atsisakoma suteikti išankstinį leidimą.²⁰³ Taigi tam, kad būtų galima taikyti šią išimtį, numatytą SESV 65 str. 1 d. b) p., laisvo kapitalo judėjimo apribojimas turi atitikti šiuos kriterijus:

- viešosios tvarkos ar visuomenės, nacionalinio saugumo sąvokos apibrėžtumas;
- grėsmė, jog kils realus pavojus;
- teisinis tikrumas;
- galimybė kreiptis į teismą;

¹⁹⁸ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 1997-12-09 sprendimas byloje C-265/95, ECLI:EU:C:1997:595, para. 33; 2002-03-05 sprendimas sujungtose bylose C-515/99 ir C-527/99-C-540/99, ECLI:EU:C:2002:135.

¹⁹⁹ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2003-05-13 sprendimas byloje C-463/00, ECLI:EU:C:2003:272, para. 34; 2011-11-10 sprendimas byloje C-212/09, ECLI:EU:C:2011:717, para. 83; 2012-11-08 sprendimas byloje C-244/11, ECLI:EU:C:2012:694, para. 67.

²⁰⁰ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2000-03-14 sprendimas byloje C-54/99, ECLI:EU:C:2000:124, para. 18; 2000-07-13 sprendimas byloje C-423/98, ECLI:EU:C:2000:401, para. 22;

²⁰¹ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 1995-12-14 sprendimas sujungtose bylose C-163/94 ir C-250/94, ECLI:EU:C:1995:451, para. 27, 38.

²⁰² BARNARD, C., *Europos Sąjungos materialinė teisė: Keturios laisvės. Laisvas asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas*, Vilnius: Eugrimas, 2006, p. 344.

²⁰³ Europos Sąjungos Teisingumo teismas. 2003-05-13 sprendimas byloje C-463/00, ECLI:EU:C:2003:272, para. 76, 77.

- proporcingumas.

Taigi siekiant nustatyti ar NSUSOAĮ nepažeidžia kapitalo judėjimo laisvės yra svarbu atsižvelgti į visus šiuos aspektus, kurie sudaro laisvo kapitalo judėjimo turinį, apžvelgiant šiuos aspektus svarbu atsakyti ir į Europos Komisijos paklausimuose išdėstytus klausimus. Kaip jau buvo minėta šio darbo 1.4 dalyje, sandorių pobūdis privalo nekelti grėsmės Lietuvos nacionalinio saugumo interesams, kaip tai suprantama Lietuvos Respublikos Seimo patvirtintoje Nacionalinio saugumo strategijoje²⁰⁴, kurioje nurodoma, jog Lietuvos nacionalinio saugumo užtikrinimas – tai Tautos ir valstybės laisvos ir demokratinės raidos sąlygų sudarymas, Lietuvos valstybės nepriklausomybės, jos teritorinio vientisumo ir konstitucinės santvarkos apsauga ir gynimas.²⁰⁵ Nacionalinio saugumo strategija nustato nacionalinio saugumo interesus, pagrindinius rizikos veiksnius, pavojus ir grėsmes šiems interesams, nacionalinio saugumo sistemos plėtros, užsienio, gynybos ir vidaus politikos prioritetus, ilgojo ir vidutinio laikotarpių uždavinius²⁰⁶, tad nacionalinio saugumo ir interesų sampratą formuoja būtent šis aktas. Nors nėra apibrėžtos konkrečios sąvokos, tačiau nėra sudėtinga suvokti, jog po šia sąvoka patenka valstybės politiniai, kariniai sektoriai, tačiau taip pat ir ekonomika, kultūra, gamtosauga, demografija, viešoji tvarka, t. y. ir visi NSUSOAĮ apibrėžti valstybei strategiškai svarbūs sektoriai, kurie turi reikšmę valstybės funkcionavimui ir visuomenės gerovei.

Realus pavojus nacionaliniam saugumui Lietuvoje pasireiškia trečiųjų šalių valdžios institucijų, žvalgybos ar saugumo tarnybų galima intervencija į valstybei svarbius sektorius, kuri sukelia rizikas, aptartas šio darbo 1.1 dalyje. Pavyzdžiui, didžiausią grėsmę Lietuvos Respublikai sąlygoja Rusijos veiksmai, keliantys rizikas taikiam sambūviui²⁰⁷, tad jeigu investuotojas turi ryšių su Rusijos saugumo, žvalgybos tarnybomis ar kitomis valdžios institucijomis, tikėtina, kad nacionaliniai interesai bus pažeisti. Teisinio tikrumo principo laikymąsi Lietuvoje užtikrina NSUSOAĮ, kuris apibrėžia tiek investuotojų, kurie galimai neatitiks nacionalinio saugumo interesų, vertinimo kriterijus, tiek visą patikros procedūrą, pateikia konkrečius terminus, kiek laiko gali užtrukti procedūros, apskundimo teismui galimybes ir kitus svarbius etapus. Taigi Lietuvoje yra aiškiai reglamentuota kaip gauti išankstinį leidimą ir kokiais atvejais šis

²⁰⁴ Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-10-30, Nr. 103-4604, 1 str. 2 d

²⁰⁵ Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 2-16, 1 str. 2 d.

²⁰⁶ Lietuvos Respublikos Seimas. *Dėl Nacionalinio saugumo strategijos*, *Valstybės žinios*, 2002-06-07, Nr. 56-2233, 1 p.

²⁰⁷ *Ibid*, 8 p.

leidimas nebus gaunamas bei galimybė ginčyti neigiamą išvadą teisme. NSUSOAĮ tikslas ir yra apsaugoti nacionaliniam saugumui svarbias įmones nuo nacionalinio saugumo interesams keliančių grėsmę veiksmų ir siekiant šio tikslo yra naudojama kiek įmanoma mažiau varžanti priemonė. Tai pagrindžia faktas, jog sandorio padariniai gali sąlygoti nacionalinių interesų pažeidimą, kas suponuoja ypatingą svarbą laiku sustabdyti tokį sandorį. Sandorį sudarius ir užsienio investuotojo, kuris neatitinka nacionalinio saugumo interesų, kapitalui patekus į Lietuvą, gali būti per vėlu arba sudėtinga sustabdyti neigiamus padarinius kilsiančius valstybei, būtent todėl išankstinės patikros procedūra yra geriausias pasirinkimas, leidžiantis apsaugoti nuo visų grėsmių iki joms padarant žalos. Mažiau varžančios priemonės paprasčiausiai nėra, o tuo labiau, NSUSOAĮ numatoma tokia tvarka, kuomet priėmus neigiamą išvadą ir pripažinus investuotoją pažeidžiančiu nacionalinio saugumo interesus, yra numatomos sąlygos, kurias įgyvendinus galima iš naujo atlikti patikrą ir sulaukti teigiamo sprendimo.

Taigi atsižvelgiant į visą tai, kas yra išdėstyta, turi būti pripažįstama, kad užsienio investicijų tikrinimo sistema Lietuvoje yra proporcinga ir atitinka visus kitus laisvo kapitalo judėjimo turinio aspektus. Ir būtent todėl negalima teigti, kad investicijų tikrinimo sistema pažeidžia SESV laisvo kapitalo judėjimo principą.

3. INVESTICIJŲ TIKRINIMO SISTEMOS TRŪKUMAI, TOBULINTINOS SRITYS, PASIŪLYMAI

Užsienio investicijos yra itin svarbios, siekiant sukurti daugiau darbo vietų Lietuvoje, kurti inovacijas, užtikrinti technologijų plėtrą įmonėse, plėsti tarptautinius santykius, stiprinti konkurencingumą, valstybės patrauklumą ir vystyti kitus ekonominius ir socialinius pagrindus. Tačiau svarbu pažymėti, jog ekonominis augimas negali būti vertinamas labiau nei nacionalinis saugumas, kuriam gali kilti grėsmių dėl nacionalinio saugumo interesų neatitinkančių investuotojų. Dėl šių priežasčių yra itin svarbu palaikyti balansą tarp investicijų į Lietuvą pritraukimo ir jų tikrinimo bei ribojimo, nes sukūrus aplinką, kuri nėra palanki plėtotis verslui bei pritraukti užsienio kapitalo, kiltų didelė rizika Lietuvos ekonominiam augimui, o išleidžiant į valstybę pavojingus nacionaliniam saugumui užsienio investuotojus gali būti pažeidžiamas nacionalinis saugumas, viešoji tvarka. Atsižvelgiant į NSUSOAĮ įtvirtintą sistemą, galima teigti, jog sistema yra ganėtinai gerai išdirbta, turi visus pagrindinius mechanizmus, atitinka principus, kuriuos kelia tiek EBPO, tiek ES, tačiau kai kurie sistemos mechanizmai dar galėtų būti tobulinami.

Svarbu, kad investicijų tikrinimo sistema veiktų taip, kad būtų laikomasi aiškumo, nuspėjamumo, nuoseklumo, skaidrumo principų, nes tik tokiu atveju ši sistema gali veikti veiksmingai, efektyviai ir su visuomenės bei investuotojų pasitikėjimu.

Nors kaip jau buvo aptarta šio magistro darbo 1.4 dalyje sprendimai dėl investuotojo atitikties nacionaliniams interesams turėtų būti vieši, tačiau jie nėra lengvai prieinami. Yra itin svarbu didinti investicijų tikrinimo sistemos skaidrumą ir lengviausia tai padaryti būtų kiek įmanoma išviešinant atliktas patikras, žinoma, atsižvelgiant į konfidencialią informaciją ir ją apsaugant. Taip pat būtų naudinga kas pusę metų arba kas metus rengti ataskaitas, kuriose būtų pateikiama informacija apie per atitinkamą laikotarpį tikrintus investuotojus, priimtas išvadas. Tai padėtų užtikrinti sistemos skaidrumą, aiškumą, nuspėjamumą bei padidinti investuotojų ir visuomenės pasitikėjimą procedūra.

Dar vienas svarbus žingsnis yra sukurti galimybę investuotojams ar planuojantiems sudaryti sadorį konsultuotis su Komisija arba kitais atsakyti į klausimus galinčiais asmenimis. Šiuo metu nėra jokių atsakingų asmenų į kuriuos būtų galima kreiptis, Komisijos kontaktai taip pat nėra viešinami. Taip būtų efektyviau ir veiksmingiau išpildomi NSUSOAĮ numatyti reikalavimai, kiltų mažiau neaiškumų, būtų užtikrinami aiškumo, nuspėjamumo, skaidrumo principai, nes paprasčiausiai kilus keblumų, būtų galima klausti ir gauti atsakymus.

Procedūra yra vykdoma siekiant apsaugoti nacionalinį saugumą, tačiau ši sąvoka Lietuvoje yra itin plati, kaip aptarta šio magistro darbo 1.4, 2.2 dalyse. Siekiant užtikrinti veiksmingumą ir efektyvumą būtų galima apibrėžti šią sąvoką konkrečiau, paliekant mažiau laisvės institucijoms interpretuoti sąvoką pagal asmeninį nusiteikimą.

Ūkinės veiklos sričių, kurios laikomos nacionaliniam saugumui užtikrinti strategiškai svarbių ūkio sektorių dalimi, sąrašas yra per platus. Šiuo metu sąrašė yra įtrauktos tokios veiklos sritys, kurioms galėtų būti priskirta daug bendrovių, pavyzdžiui, naftos produktų ir naftos valstybės atsargų kaupimas ir tvarkymas, tiltų ir tunelių statyba, kompiuterių ir išorinės įrangos gamyba, draudimo ir perdraudimo veikla ir kt. Yra svarbu šį sąrašą konkretizuoti, nes šiuo metu yra palikta galimybė priskirti bet kurią įmonę, vykdančią savo ūkinę veiklą šiose srityse prie svarbių nacionaliniam saugumui įmonių, o kadangi sritys nėra konkretizuojamos, gali kilti nesutarimų dėl konkrečios srities apimtys. Dėl tokios plačios sąvokos verslo subjektams trūksta aiškumo. Dėl baimės, jog ateityje į svarbių įmonių sąrašą bus įtraukta kur kas daugiau įmonių, gali kilti nepasitikėjimas sistema.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, paminėtina, kad užsienio investicijų tikrinimo sistema nėra savaime blogas dalykas, NSUSOAĮ detalčiai ir ganėtinai aiškiai reglamentuoja svarbiausius sistemos etapus, mechanizmus, apibrezia reikalingus atlikti veiksmus, konkrečius terminus, galimus padarinius ir kitus svarbius aspektus, sistemoje vyrauja teigiami bruožai, tačiau jų išgryninimas kol kas gali būti skaidresnis ir aiškesnis. Yra privalu pasiekti balansą tarp viešojo intereso užtikrinimo ir palankios aplinkos investuotojams išlaikymo, skatinant skaidrumą, aiškumą, nuoseklumą, nuspėjamumą, nes neatradus būdo suderinti abi šias vertybes gali būti keliamas rizika Lietuvos tobulėjimui, augimui, socialiniam ir ekonominiam vystymuisi, patrauklumui užsienio investuotojams, kas Lietuvai yra ypatingai svarbu.

IŠVADOS

1. Užsienio investicijų tikrinimo sistema yra reikalinga, siekiant apsisaugoti nuo nacionaliniam saugumui kylančių rizikų. Rizikos gali pasireikšti prekių, paslaugų pasirinkimo apribojimu, investuojančios užsienio valstybės galimybe sužinoti nacionalinės svarbos informaciją ir ją pasinaudoti prieš valstybę, į kurią yra investuojamas užsienio kapitalas, taip sukeliant žalos nacionaliniam saugumui. Nors investicijų ribojimas grindžiamas pozityviais tikslais, tačiau turi būti išlaikytas balansas tarp investicijų ribojimo ir pritraukimo, kad nebūtų stabdomas valstybės ekonominis ir socialinis vystymasis.
2. NSUSOAĮ įtvirtinta strategiškai svarbaus ūkio sektoriaus sąvoka itin išplečia įstatymo taikymo apimtį. Kadangi sektoriai apima labai platų ratą tame sektoriuje veiklą vykdančių bendrovių, šią sąvoką detalizuoja Vyriausybė poįstatyminiu aktu nustatydamą ūkinės veiklos sritis. Toks reguliavimas nepažeidžia teisės aktų hierarchijos, nes nutarimu Vyriausybė, atlikdama jai NSUSOAĮ numatytą pavedimą, konkretizuoja NSUSOAĮ įtvirtintą strategiškai svarbaus ūkio sektoriaus sąvoką.
3. Lietuvos užsienio investicijų tikrinimo sistema riboja ūkinę veiklos laisvę dėl svarbaus tikslo, t. y. siekiant užtikrinti nacionalinį saugumą. Dėl to, jog šis ribojimas yra teisėtas ir proporcingas, t. y. būtinas demokratinei visuomenei, jis atitinka konstitucinio ūkinės veiklos laisvės principo turinį.
4. Išankstinė sandorio patikra yra būtina, nes užsienio kapitalui patekus į valstybę, padarytą žalą atitaisyti būtų neproporcingai sunkiau arba išvis neįmanoma. Todėl tokia užsienio investicijų tikrinimo sistema, kai sandorio atitiktis nacionalinio saugumo interesams yra tikrinama iki jo sudarymo ir sandoris gali būti sustabdytas, jei investuotojas neatitinka keliamų kriterijų, negali būti laikoma prieštaraujanti SESV laisvo kapitalo judėjimo principui, nes tai yra proporcinga valstybės naudojama priemonė, kuria siekiama apsisaugoti nuo užsienio investuotojų sukeltamų realių grėsmių viešajam interesui.
5. Lietuvos užsienio investicijų tikrinimo sistemai trūksta aiškumo, nuspėjamumo, nuoseklumo, skaidrumo, kuris gali būti pasiekiamas viešinant priimtas išvadas dėl investuotojų atitikties, vykdytas patikras, teikiant periodines ataskaitas, siaurinant per plačias sąvokas bei sudarant galimybę verslo subjektams konsultuotis su Komisija ar kitais atsakingais asmenimis dėl kylančių klausimų.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

A. Teisės norminiai aktai

A. 1 Lietuvos Respublikos norminiai teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Lietuvos aidas*, 1992-11-10, Nr. 220-0;
2. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 123-5574;
3. Lietuvos Respublikos būtinųjų priemonių, skirtų apsaugoti nuo trečiųjų šalių nesaugių branduolinių elektrinių keliamų grėsmių, įstatymas. *Valstybės žinios*, 2017-05-02;
4. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: Antroji knyga. *Valstybės žinios*, 2000-09-06, Nr. 74-2262;
5. Lietuvos Respublikos investicijų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999-07-30, Nr. 66-2127;
6. Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1997-01-08;
7. Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-10-30, Nr. 103-4604;
8. Lietuvos Respublikos transporto veiklos pagrindų įstatymas. *Lietuvos aidas*, 1991-10-25, Nr. 215-0;
9. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 77-2975;
10. Užsienio kapitalo investicijų Lietuvos Respublikoje įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 66-2127;
11. Užsienio investicijų Lietuvos Respublikoje įstatymas. *Lietuvos aidas*, 1991-01-09.

A. 2 Europos Sąjungos norminiai teisės aktai

12. Europos Parlamentas ir Taryba, reglamentas (EB) Nr. 1008/2008 *dėl oro susisiekimo paslaugų teikimo Bendrijoje bendrųjų taisyklių*, 2008-09-24;
13. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija. *OJ C 326*, 2012-10-26;
14. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija. *OJ C 326*, 2012-10-26.

A. 3 Užsienio valstybių norminiai teisės aktai

15. The Republic of Estonia, *Emergency Act*, 2017-02-08, 36 str. [žiūrėta 2019-02-19]
Prieiga internetu: <<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/525062018014/consolide>>;
16. The Republic of Poland, *The Act on Control of Certain Investments*, 2015-07-24.
[Žiūrėta 2019-03-23] Prieiga internetu:

http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20150001272/T/D20151272_L.pdf.

A. 4 Lietuvos Respublikos poįstatyminiai teisės aktai

17. Lietuvos Respublikos Seimas. 2002-05-28 nutarimas *Dėl Nacionalinio saugumo strategijos, Valstybės žinios*, 2002-06-07, Nr. 56-2233;
18. Lietuvos Respublikos Vyriausybė. 2009-11-25 nutarimas Nr. 1540 *dėl Nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos koordinavimo komisijos darbo tvarkos aprašo patvirtinimo patvirtintas Nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos koordinavimo komisijos darbo tvarkos aprašas*, Nr. 2018-04549;
19. Lietuvos Respublikos Vyriausybė. 2018-02-28 nutarimas *dėl nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos koordinavimo komisijos sudarymo*, Nr. 186;
20. Lietuvos Respublikos Vyriausybė. 2018-06-06 nutarimas *dėl sandorio pripažinimo neatitinkančiu nacionalinio saugumo interesų*, Nr. 526;
21. Lietuvos Respublikos Vyriausybė. 2018-06-06 nutarimas *dėl ūkinės veiklos sričių, kurios laikomos nacionaliniam saugumui užtikrinti strategiškai svarbių ūkio sektorių dalimi, sąrašo nustatymo*, Nr. 556.

B. Specialioji literatūra

22. ALEKNEVIČIENĖ, V., *Finansai ir kreditas*, Vilnius: Enciklopedija, 2005;
23. BAKANAS, A., BARTKUS, G., DOMINAS, G., KABIŠAITIS, A., KESERAUSKAS, Š., MIKELĖNAS, V., MIZARAS, V., PETRAUSKAITĖ, D., PETRAVIČIUS, R., SMIRNOVIENĖ, Z., STASKONIS, V., ŠUKYS, R., TAMINSKAS, A., TIAŽKIJUS, V., VAINAUSKAS, A., VILEITA, A., *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras: Šeštoji knyga. Prievolių teisė*, Vilnius: Justitia, 2003;
24. BARNARD, C., *Europos Sąjungos materialinė teisė: Keturiolios laisvės. Laisvas asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas*, Vilnius: Eugrimas, 2006;
25. BASTABLE, Ch. F., *Public Finance*, London: New York, 1892;
26. BIRMONTIENĖ, T., *Ūkinės veiklos laisvės konstitucinė doktrina, iš Konstituciniai ekonominės laisvės pagrindai ir kitos konstitucinės jurisprudencijos problemos*, Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2010;
27. BORCHARDT, K. D., *Europos Sąjungos teisės pagrindai*, Europos Sąjunga, Liuksemburgas, 2011;

28. FORTESCUE, S., HANSON, Ph., *Post-Communist Economies: What drives Russian outward foreign direct investment? Some observations on the steel industry*, Sydney, Australia: University of New South Wales, Chatham House; London, UK: Royal Institute of International Affairs, 2015;
29. GREBLIAUSKAS, A., *Grėsmių Lietuvos ekonominiam saugumui analizė*, Lietuvos metinė strateginė apžvalga, Vilnius: Lietuvos karo akademija, Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslo institutas, 2002;
30. JUNEVIČIUS, A., SCHAFER, H. M., *Europos Bendrijos bendrosios rinkos teisė*, Kaunas, 2005;
31. KŪRIS, E. Konstitucinių principų plėtojimas konstitucinėje jurisprudencijoje. Iš *Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo konferencijos medžiaga*. Vilnius, 2002;
32. LEONAITĖ, E., *Proporcingumo principas ir jo taikymas EŽTT bylose prieš Lietuvą pagal EŽTK 8 str.*, ISSN 1392-1274, Teisė, Vilnius, 2010;
33. MEDELIENĖ, A., SUDAVIČIUS, B., *Finansų ir mokesčių teisė kaip mokslinio tyrimo objektas. Būklė ir perspektyvos*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2011;
34. MIKELĖNAS, V., BARTKUS, G., MIZARAS, V., KESERAUSKAS, Š., *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras: Antroji knyga. Asmenys*, Vilnius: Justitia, 2002;
35. MIKELĖNAS, V., VILEITA, A., TAMINSKAS, A., *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras: Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*, Vilnius: Justitia, 2001;
36. MOLLE, W., *The Economics of European Integration: Theory, Practise, Policy*, Aldershot, Ashgate, 1997;
37. MORAN, T., H., *Foreign Acquisitions and National Security: What Are Genuine Threats? What Are Implausible Worries? A Framework for OECD Countries, and Beyond*, Georgetown University: Peterson Institute for International Economics, 2009;
38. MORAN, T. H., *Three Threats : An Analytical Framework for the CFIUS Process*, Washington, DC: Peterson Institute for International Economics, 2009;
39. MOSTAGHEL, D. M., *Dubai Ports World Under Exon-Florio: a Threat to National Security or a Tempest in a Seaport?*, iš Albany Law Review rinkinio, Volume 70, 2006;
40. RIVEN, M. D., *The Attempted Takeover of LTV by Thomson: Should the United States Regulate Inward Investment by Foreign State-Owned Enterprises*, Iš Emory International Law Review, Volume 7, 1993;

41. ŠTITILIS, D., KIŠKIS, M., LIMBA, T., ROTOMSKIS, I., AGAFONOV, K., GULEVIČIŪTĖ, G., PANKA, K., *Interneto ir technologijų teisė. Vadovėlis*, Vilnius Mykolo Romerio universitetas, VĮ Registrų centras, 2016;
42. VAIČIŪNAS, Ž., *Europos Sąjungos bendros energetikos politikos formavimasis ir Lietuvos interesai*, Politologija, T. 55, Nr. 3, 2015;
43. VALANČIUS, K. L., *Investicijų teisė: Užsienio investicijų teisinio reguliavimo raida Lietuvos Respublikoje*, Vilnius: Eugrimas, 2005.

C. Teismų sprendimai

C. 1 Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika

44. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 1995-12-14 sprendimas sujungtose bylose C-163/94, C-165/94, C-250/94, ECLI:EU:C:1995:451;
45. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 1997-12-09 sprendimas byloje C-265/95, ECLI:EU:C:1997:595;
46. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2000-03-14 sprendimas byloje C-54/99, ECLI:EU:C:2000:124;
47. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2000-07-13 sprendimas byloje C-423/98, ECLI:EU:C:2000:401;
48. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2002-03-05 sprendimas sujungtose bylose C-515/99 ir C-527/99-C-540/99, ECLI:EU:C:2002:135;
49. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2002-06-04 sprendimas byloje C-367/98, ECLI:EU:C:2002:326;
50. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2003-05-13 sprendimas byloje C-463/00, ECLI:EU:C:2003:272;
51. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2011-11-10 sprendimas byloje C-212/09, ECLI:EU:C:2011:717;
52. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2012-11-08 sprendimas byloje C-244/11, ECLI:EU:C:2012:694.

C. 2 Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika

53. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1966-10-04 sprendimas byloje *X prieš Austriją*, Nr. 1706/62;
54. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1967-05-26 sprendimas byloje *X prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 3039/67;
55. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1975-02-21 sprendimas byloje *Golder prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 4451/70;

56. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1979-10-03 sprendimas byloje *X prieš Austriją*, Nr. 8003/77;
57. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1982-10-12 sprendimas byloje *Bramelid ir Malmström prieš Švediją*, Nr. 8588/79 ir Nr. 8589/79;
58. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1983-01-28 sprendimas byloje *Yarrow ir kiti prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 9266/81;
59. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1989-03-09 sprendimas byloje *Banèr prieš Švediją*, Nr. 11763/85;
60. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2003-02-12 sprendimas byloje *Běleš ir kiti prieš Čekijos Respubliką*, Nr. 47273/99;
61. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2018-03-15 sprendimas byloje *Naït-Liman prieš Šveicariją*, Nr. 51357/07;
62. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2018-04-05 sprendimas byloje *Zubac prieš Kroatiją*, Nr.40160/12.

C. 3 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai

63. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 1994-01-19 nutarimas *dėl Lietuvos Respublikos 1993 m. birželio 17 d. Seimo nutarimo „Dėl žemės reformos pagrindinių krypčių“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, Nr. 4/93;
64. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 1995-04-20 nutarimas *dėl Lietuvos radijo ir televizijos statuto 7 bei 9.3 straipsnių, taip pat dėl Radijo ir televizijos programų transliavimo valstybinių įrenginių nuomos privačioms redakcijoms konkursų organizavimo techninės komisijos nuostatų 3 bei 12 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, Nr. 19/94;
65. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 1995-10-26 nutarimas *Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 10 straipsnio septintosios dalies nuostatos, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. sausio 26 d. nutarimo Nr. 55 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. lapkričio 15 d. nutarimu Nr. 470 patvirtintos Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ įgyvendinimo tvarkos dalinio pakeitimo“ 1.2 punkto nuostatos, 2.1 punkto ir jo 1, 2 bei 3 papunkčių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, Nr. 2/95;
66. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 1996-04-18 nutarimas *dėl Lietuvos Respublikos komercinių bankų įstatymo 37 straipsnio pirmosios dalies 7 punkto, 39 straipsnio, 40 straipsnio pirmosios bei antrosios dalių, 45 straipsnio ir 46*

- straipsnio antrosios bei trečiosios dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Nr. 12/95;*
67. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 1997-02-13 nutarimas *dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 ir 30 straipsnių, Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 1, 3 ir 11 straipsnių, taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. vasario 2 d. nutarimo Nr. 179 „Dėl alkoholio reklamos kontrolės“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Nr. 6/96-10/96; 2004-12-29 nutarimas dėl Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymo 3 straipsnio (2001-06-26 Redakcija), 4 straipsnio (2001-06-26, 2003-04-03 Redakcijos), 6 straipsnio (2001-06-26. Redakcija) 3 dalies ir 8 straipsnio (2001-06-26 d. Redakcija) 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Nr. 8/02-16/02-25/02-9/03-10/03-11/03-36/03-37/03-06/04-09/04-20/04-26/04-30/04-31/04-32/04-34/04-41/04;*
68. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2000-03-15 nutarimas *dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. gegužės 9 d. nutarimo Nr. 546 „Dėl pridėtinės vertės mokesčio“ 1.14 papunkčio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 15 bei 16 straipsniams ir Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos pagrindų įstatymo 4 straipsnio 4 daliai bei 9 straipsniui, Nr. 22/98;*
69. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2001-10-30 nutarimas *Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. sausio 20 d. nutarimu Nr. 83 „Dėl Vidaus reikalų, valstybės saugumo, krašto apsaugos bei prokuratūros sistemų pareigūnų ir karių valstybinių pensijų skyrimo bei mokėjimo nuostatų patvirtinimo ir tarnybos laiko, kurio reikia procentiniam priedui už išstarnautus metus gauti, nustatymo“ patvirtintų Vidaus reikalų, valstybės saugumo, krašto apsaugos bei prokuratūros sistemų pareigūnų ir karių valstybinių pensijų skyrimo bei mokėjimo nuostatų 8 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos vidaus reikalų, valstybės saugumo, krašto apsaugos ir prokuratūros pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 4 daliai, Nr. 10/2000;*
70. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2005-05-13 nutarimas *dėl Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymo 7 straipsnio 2 dalies, 8 straipsnio 1, 9, 10 dalių, 13 straipsnio 2 dalies, 18 straipsnio 7 dalies ir 22 straipsnio 3, 6, 7 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Nr. 14/02;*
71. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2005-08-23 nutarimas *dėl Lietuvos Respublikos kompensacijų už valstybės išperkamą nekilnojamąjį turtą dydžio,*

šaltinių, mokėjimo terminų bei tvarkos, taip pat garantijų ir lengvatų, numatytų piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatyme, įstatymo 7 straipsnio 1 dalies (1999 m. Gruodžio 23 d. Redakcija) bei 2 dalies (1999 m. Gruodžio 23 d. Redakcija) ir dėl Lietuvos Respublikos kompensacijų už valstybės išperkamą nekilnojamąjį turtą dydžio, šaltinių, mokėjimo terminų bei tvarkos, taip pat valstybės garantijų ir lengvatų, numatytų piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatyme, įstatymo 7 straipsnio 1 dalies (2003 m. Spalio 14 d. Redakcija) bei 2 dalies (2003 m. Spalio 14 d. Redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos konstitucijai, Nr. 19/02;

72. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2005-12-12 nutarimas *dėl Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių „Būtingės nafta“, „Mažeikių nafta“ ir „Naftotiekis“ reorganizavimo įstatymo 4 straipsnio 2 dalies (2002-06-04 Redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Mažeikių rajono apylinkės teismo prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių „Būtingės nafta“, „Mažeikių nafta“ ir „Naftotiekis“ reorganizavimo įstatymo 3 straipsnio 8 dalis (2002-06-04 Redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Nr. 20/02;*
73. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2006-03-14 nutarimas *dėl Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo, Lietuvos Respublikos miškų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės įstatymo, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995-12-22 nutarimu Nr. 1608 „dėl statybų privačioje žemėje reglamento patvirtinimo“ patvirtinto statybų privačioje žemėje reglamento nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio antroje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinio įstatymo (1996-06-20 redakcija) nuostatomis, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995-12-22 nutarimu Nr. 1608 „dėl statybų privačioje žemėje reglamento patvirtinimo“ patvirtinto statybų privačioje žemėje reglamento 2 punkto atitikties Lietuvos Respublikos miškų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės įstatymo nuostatomis, Nr. 17/02-24/02-06/03-22/04;*
74. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2006-03-30 nutarimas *dėl Lietuvos Respublikos žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo laikinojo įstatymo (2004-07-15 Redakcija) 4 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Lietuvos Respublikos Seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos*

- Respublikos žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo laikinojo įstatymo (2003-01-28 Redakcija) 4 straipsnis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Nr. 14/03;*
75. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2008-06-30 nutarimas *dėl Lietuvos Respublikos valstybės skolos įstatymo 9 straipsnio 2 dalies (2003-12-18 redakcija) nuostatos atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Nr. 38/06;*
76. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2006-11-13 nutarimas *dėl teisės aktu, reguliuojančių lietuvių respublikos pilietybės santykius, nuostatų atitikties lietuvių respublikos konstitucijai, Nr. 45/03-36/04;*
77. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2008-12-04 nutarimas *dėl Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymo (2004-07-01 Redakcija) 15 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Nr. 47/04;*
78. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2008-01-21 nutarimas *dėl Lietuvos respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 18 straipsnio 8 dalies (2004-03-09 Redakcija), 34 straipsnio 17 dalies (2004-03-09, 2006-04-25 Redakcijos), 41 straipsnio (2004-03-09 Redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004-05-20 Nutarimu Nr. 618 „dėl didmeninės ir mažmeninės prekybos alkoholio produktais licencijavimo taisyklių ir mažmeninės prekybos alkoholiniais gėrimais prekybos ir viešojo maitinimo įmonėse taisyklių patvirtinimo“ patvirtintų didmeninės ir mažmeninės prekybos alkoholio produktais licencijavimo taisyklių 28.5, 51.5 punktų (2004-05-20 Redakcija), 51 punkto (2004 m. Gegužės 20 d. Redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 34 straipsnio 17 daliai (2004-03-09, 2006-04-25 Redakcijos), šių taisyklių 51 punkto (2006-10-17 Redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 34 straipsnio 17 daliai (2006-04-25, 2007-06-21 Redakcijos), Nr. 02/06-23/06-37/06-50/06-31/07;*
79. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2009-03-02 nutarimas *dėl Lietuvos Respublikos atominės elektrinės įstatymo 10 straipsnio 1 dalies (2008-02-01 Redakcija) nuostatų ir 11 straipsnio (2008-02-01 Redakcija) 1 dalies 1 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Nr. 28/08;*
80. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2010-02-03 nutarimas *dėl Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo*

draudimo įstatymo (2004-03-05 redakcija) 11 straipsnio 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucija, Nr. 36/2006-8/2009-49/2009;

81. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2013-05-24 nutarimas *dėl Lietuvos Respublikos finansinio užtikrinimo susitarimų, Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo, Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymų kai kurių nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Nr. 135/2010;*
82. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2014-05-09 nutarimas *dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002-04-12 Nutarimu Nr. 519 „dėl valstybinio strateginio atliekų tvarkymo plano patvirtinimo“ patvirtinto valstybinio strateginio atliekų tvarkymo plano 166.4 punkto (2007-10-31, 2010-12-01 redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Nr. 47/2011;*
83. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2019-01-11 sprendimas *dėl pareiškėjo Vilniaus apygardos administracinio teismo prašymo ištirti Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymo 20 straipsnio, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2018 m. birželio 6 d. nutarimo Nr. 526 „Dėl sandorio pripažinimo neatitinkančiu nacionalinio saugumo interesų“ ir 2018 m. birželio 20 d. nutarimo Nr. 597 „Dėl sandorio pripažinimo neatitinkančiu nacionalinio saugumo interesų“ atitiktį Lietuvos Respublikos konstitucijai grąžinimo, Nr. KT2-S2/2019.*

C. 4 Lietuvos Respublikos teismų sprendimai

84. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2006-01-16 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-30/2006;
85. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2015-05-22 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-317-916/2015;
86. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2015-12-28 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-689-695/2015;
87. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2016-02-05 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-6-706/2016;
88. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2018-03-30 nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-122-969/2018;
89. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2018-10-25 nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-238-378/2018;
90. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2018-11-05 nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-309-313/2018;

91. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2019-01-15 nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-89-915/2019;
92. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2019-02-21 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-58-378/2019;
93. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. 2018-06-27 nutartis administracinėje byloje Nr. eA-3729-415/2018;
94. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. 2018-09-18 nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-624-756/2018;
95. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. 2018-10-17 nutartis administracinėje byloje Nr. eA-4548-502/2018;
96. Lietuvos apeliacinis teismas. 2018-12-20 nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1199-553/2018.

D. *Travaux préparatoires*

97. Europos Parlamentas ir Europos Taryba. *Reglamento pasiūlymas, kuriuo nustatoma tiesioginių užsienio investicijų į ES tikrinimo sistema, Aiškinamasis memorandumas*, Briuselis, 2017-09-13;
98. Lietuvos Respublikos Seimo pagrindinis komitetas. Išvada Nr. 108-P-60 *dėl Lietuvos Respublikos Strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turinčių įmonių ir įrenginių bei kitų nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių įmonių įstatymo Nr. IX-1132 pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIP-885*, Vilnius, 2017-12-20;
99. Lietuvos Respublikos Seimo pagrindinis komitetas. Išvada Nr. 108-P-01 *dėl Strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turinčių įmonių ir įrenginių bei kitų nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių įmonių įstatymo Nr. IX-1132 pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIP-885(2)*, Vilnius, 2018-01-12;
100. RUDOKAS, V., *Lietuvos Respublikos strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turinčių įmonių ir įrenginių bei kitų nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių įmonių įstatymo Nr. IX-1132 pakeitimo įstatymo projekto, Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybės įmonių įstatymo Nr. I-722 15 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos investicijų įstatymo Nr. VIII-1312 8 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas*, Nr. 15-8881, 2015-08-14.

E. Kiti dokumentai

101. Europos Komisija, *Commission welcomes agreement on foreign investment screening framework*, pranešimas spaudai, Briuselis, 2018-11-20. [žiūrėta 2019-02-14] Prieiga internetu: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-18-

6467_en.htm?fbclid=IwAR1qrGhd0BRKe0LpsufTjAg02zF7WLXvXiEdMys-mQTgi8-vaQpB8NNfp-A>;

102. Europos Komisija, *Review of National Rules for the Protection of Infrastructure Relevant for Security of Supply*, final report, 2018 vasario mėnesis. [žiūrėta 2019-02-19] Prieiga internetu: https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/final_report_on_study_on_national_rules_for_protection_of_infrastructure_relevant_for_security_of_supply.pdf>;
103. Lietuvos Respublikos Valstybės saugumo departamentas, Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas, *Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas*, Vilnius, 2019. [žiūrėta 2019-02-27] Prieiga internetu: <https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2019/02/2019-Gresmes-internetui-LT.pdf>>;
104. Lietuvos Respublikos Vyriausybė, *2017 metų veiklos ataskaita*, 2018-03-29 patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 277, Vilnius;
105. OECD, *Current Trends in Investment Policies Related to National Security and Public Order*, 2018 m. lapkričio mėn. [žiūrėta 2019-02-11] Prieiga internetu: <http://www.oecd.org/daf/inv/investment-policy/Current-trends-in-OECD-NatSec-policies.pdf> >;
106. OECD, *Investment Policy Related to National Security: Notification by Italy*, 2018-10-23. [žiūrėta 2019-03-26] Prieiga internetu: [http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=DAF/INVRD\(2018\)5&docLanguage=En](http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=DAF/INVRD(2018)5&docLanguage=En)>;
107. THOMSEN, S., *Economic and Other Impacts of Foreign Corporate Takeovers in OECD Countries*, OECD Directorate for Financial and Enterprise. [žiūrėta 2019-03-10] Prieiga internetu: <http://www.oecd.org/daf/inv/investment-policy/40476100.pdf>>;
108. WEHRLE, F., CHRISTIANSEN, H., OECD Directorate for Financial and Enterprise Affairs, *State-Owned Enterprises, International Investment and National Security: The Way Forward*, OECD insights, 2017-07-19. [žiūrėta 2019-02-11] Prieiga internetu: <http://oecdinsights.org/2017/07/19/state-owned-enterprises-international-investment-and-national-security-the-way-forward/>>.

SANTRAUKA

Užsienio investicijos yra itin svarbios valstybės ekonominiam, socialiniam vystymuisi. Kartu su užsienio investicijomis didėja naujų darbo vietų skaičius, palankėja sąlygos inovacijoms, technologiniam tobulėjimui, gamybos efektyvumo padidėjimui, visų reikiamų pramonės šakų plėtojimui. Tačiau kartu su šiomis pozityviomis gėrybėmis užsienio investicijos sukelia rizikas, jog užsienio investuotojas, kuris neatitinka nacionalinio saugumo interesų, sukels žalą valstybės nacionaliniam saugumui, viešajai tvarkai. Būtent dėl šios baimės Europos Sąjungoje, taip pat ir Lietuvoje, atsirado noras ne kurti kiek įmanoma atviresnę politiką užsienio investuotojams, kuri padėtų lengviau pritraukti investuotojų ir pagerintų užsienio investuotojams sąlygas investuoti valstybėje, tačiau kaip tik kurti užsienio investicijų tikrinimo sistemas, kurios įgalintų investuotojų tikrinimą ir priežiūrą. Šiame magistro darbe bus analizuojama Lietuvos užsienio investicijų tikrinimo sistema, kuri Lietuvoje įsigaliojo tik 2018-03-01, tad yra naujai reglamentuotas institutas. Šis institutas bus lyginamas su Europos Sąjungos valstybių narių sistemomis, aptariant probleminius klausimus bei teikiant pasiūlymus dėl investicijų tikrinimo sistemos trūkumų.

Pirmoje dalyje analizuojamas investicijų tikrinimo sistemos atsiradimo pagrindas, t. y. galimos rizikos, apibrėžiamas investuotojas, kaip investicijų tikrinimo sistemos subjektas, aptariami kriterijai, kuomet investuotojas bus laikomas neatitinkančiu nacionalinio saugumo interesų. Taip pat gilinamasi į svarbių nacionaliniam saugumui įmonių sampratą, aptariami kriterijai, kokios įmonės laikomos svarbiomis nacionaliniam saugumui. Keliamas klausimas ar ši sistema nepažeidžia konstitucinio nuosavybės neliečiamumo principo. Toliau aptariami pagrindiniai investicijų tikrinimo sistemos etapai, keliant klausimą ar reikalinga nauja sistema, kai sandorių patikrą būtų galima vykdyti pagal CK 1.81 str.

Antroje dalyje išskiriami du pagrindiniai probleminiai aspektai – atitiktis konstituciniam ūkinės veiklos laisvės principui bei SESV laisvo kapitalo judėjimo principui. Analizuojami šių principų turiniai ir atsakoma į klausimą ar investicijų ribojimas neprieštarauja šiems principams.

Trečioje dalyje yra nurodomi sistemos trūkumai bei pateikiami pasiūlymai, kaip būtų galima Lietuvos investicijų tikrinimo sistemą pagerinti.

SUMMARY

Foreign investment is highly important for the country's economic and social development. Along with the foreign investment the number of new jobs is increasing, the conditions for innovations, technological development is becoming more favorable, production efficiency is increasing and all the needed industry is developing. However, with these positive goods foreign investment also poses risks that a foreign investor, who does not meet the interests of the national security, will harm the country's national security or public order. This fear brings a desire for European Union, as well as Lithuania, to create not a policy, which would make it easier to attract investors and improve the conditions for foreign investors to invest in the specific country, but to create investment screening mechanisms which would enable investor review and supervision. Lithuanian foreign investment screening framework which is a newly regulated institute which came into force on 2018-03-01 will be analyzed in this Master's thesis. This institute will be compared with the frameworks of the Member States of the European Union, discussing problematic issues and making proposals on the weaknesses of the investment screening framework.

The first chapter contains analysis of the basis of creation of the investment screening framework, such as the potential risks, definition of the investor, as a subject of the investment screening framework, the criteria when an investor will be considered not compatible with the interests of national security. It also contains the examination of the concept of companies, which are important for national security, the criteria what companies are considered important for national security. It involves question if the investment screening mechanisms does not violate the principle of property inviolability. The main stages of the investment screening mechanisms are discussed in this chapter, raising the question of whether this framework is necessary when the transactions shall be reviewed in accordance with the article 1.81 of the Civil Code of the Republic of Lithuania.

The second chapter contains of two main aspects – compliance with the constitutional principle of freedom of individual economic activity and the free movement of the capital enshrined in the Treaty on the Functioning of the European Union. The concept of these principles is analyzed and the question whether the restraint of investment does not violate these principles is answered.

The third chapter provides weaknesses of the investment screening framework and offers suggestions on how to improve Lithuanian investment screening framework.